

Souhrnná výzkumná zpráva

k projektu „Regulace stavební činnosti v chráněných krajinných oblastech (CHKO)“

Hlavní údaje o projektu

Název projektu: Regulace stavební činnosti v chráněných krajinných oblastech (CHKO)

Název projektu v AI: Regulation of construction activities in protected landscape areas (PLA)

Program: TA ČR ÉTA, 3. VS, kód projektu: TL03000439

Doba řešení: 04/2020 – 12/2023

Příjemce: Univerzita Karlova, Centrum pro teoretická studia

Řešitelský tým: Cyril Říha (hlavní řešitel), Zdeněk Konopásek, Jindřich Prach, Terezie Lokšová, Jan Vybíral, Martin Pertl, Václav Fanta

Aplikační garanti (externí):

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, reg. prac. Střední Čechy

Obec Svatý Jan pod Skalou

Obec Broumy

Cíl projektu (dle smlouvy o řešení projektu):

Cílem projektu je zlepšit současnou praxi regulace stavební činnosti ve velkoplošných zvláště chráněných územích (s důrazem na modelová území CHKO Křivoklátsko a Český kras). Chceme zkoumat, jaká tato regulace je, jak vzniká, jaké jsou její dopady a navrhnut metodická doporučení, jak ji učinit vůči ochraně krajiny efektivnější a před veřejností obhajitelnější. Budeme využívat dlouhodobých zkušeností s transdisciplinární prací, kombinující kompetence z oborů architektury a urbanismu (stavby a jejich umístění v prostoru), sociologie (politika, věda, veřejnost) a ochrany životního prostředí (krajinný ráz). Stěžejními výstupy budou komplexní výzkumná zpráva pro AOPK ČR s doporučeními pro praxi, semináře pro Správy CHKO, obce i občany, tištěná a webová prezentace pro zainteresovanou veřejnost.

Datum vzniku zprávy: prosinec 2023

Text zprávy, včetně všech příloh, je veřejně přístupný na webové adrese:
www.jakstavetvkrajine.cz/vyzkumnazprava.

Anotace

Výzkumná zpráva shrnuje výsledky grantového projektu „Regulace stavební činnosti v chráněných krajinných oblastech (CHKO)“, který byl podpořen v rámci programu TA ČR ÉTA. Projekt byl řešen na půdě Centra pro teoretická studia Univerzity Karlovy, kde propojil odborníky z oborů teorie a praxe architektury, sociologie, ochrany přírody a krajiny a památkové péče. Dva roky mapoval cílovou problematiku a přinesl četná zjištění i praktické výstupy, jak pro aplikační garnty projektu, zejména Agenturu ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK ČR), tak pro odbornou a širší zainteresovanou veřejnost.

Výchozí premisou projektu bylo přesvědčení, že máme-li úspěšně usměrňovat nějakou oblast lidského konání, musejí smyslu tohoto usměrňování dobré rozumět všichni zúčastnění – nejen ti, kdo regulují, ale i ti, kteří jsou regulovali. V našem případě tak jde nejen o jednotlivé obyvatele-stavebníky, ale i o jejich projektanty, zpracovatele územních plánů a studií, starosty a zastupitele obcí; a stejně tak o ty, kteří pravidla uplatňují, používají, interpretují – o referenty na SCHKO, stavebních úřadech či o pracovníky památkové péče. Legitimních veřejných zájmů je vedle zachování krajinného rázu chráněných krajinných oblastí ve hře více, mj. např. na snížení environmentální zátěže u staveb, šetrný rozvoj obcí nebo omezování zbytečné byrokracie. Kýženou nekonfliktnost komunikace je třeba chápát náročněji než jen ve smyslu vzájemné právní nenapadnutelnosti. Inter-akce zúčastněných není něčím, co „zvenčí“ regulační praxi všelijak komplikuje; je její integrální součástí. Analytická část projektu spočívala zejména ve shromáždění a analýze materiálů týkajících se regulace výstavby v CHKO, a to v podobě různého typu dokumentů, at' letáků správ CHKO, informací na jejich webových stránkách, nebo více či méně interních metodik a studií AOPK ČR či odborných a popularizujících článků. Další významnou použitou metodu představovaly rozhovory s aktéry a jejich analýza, tedy metoda standardně užívaná v sociologických výzkumech.

Výstupy projektu jsou rozmanité, jak co do žánru, tak možností využití. Vedle několika článků, konferenčních vystoupení, kapitoly v knize nebo této závěrečné výzkumné zprávy, přicházíme také s funkčním návrhem webové aplikace, dostupné na adrese www.jakstavetvkrajine.cz. Ta představuje nový nástroj komunikace hodnot krajinného rázu a požadavků na jeho regulaci, nahrazující starší letáky AOPK ČR. Byla vytvořena pro všeobecné použití ve všech správách CHKO a pilotně odladěna na údajích z CHKO Český kras a CHKO Křivoklátsko jako modelových území projektu. Počítá se s jejím dalším plněním a rozvíjením, už v gesci aplikačního garanta projektu – AOPK ČR. Dalším důležitým a hmatatelným výstupem projektu je zprostředkování vzniku Územní studie veřejných prostranství ve Svatém Janu pod Skalou, modelové obci, která je dalším aplikačním garantem projektu.

Z našich zjištění vyplývají následující hlavní doporučení a hodnocení: (1) teoreticky je regulace výstavby v CHKO relativně dobře ošetřená v souladu se znalostmi na poli teorie architektury a ochrany přírody a krajiny, rezervy však přetrvávají v aplikaci do praxe; (2) je vhodné pokračovat v posunu zřetele od architektonického detailu k posuzování širšího urbanistického kontextu; (3) je vhodné ze strany AOPK ČR věnovat zvýšenou pozornost uplatňování regulace při přípravách a projednávání územních plánů; (4) je třeba dbát na komunikaci, a to nejen na formální způsob předávání informací a požadavků, ale také na obecně partnerský vztah k veřejnosti; lidé by měli lépe chápout smysl regulace; (5) texty je vhodné psát přístupněji, a to nejen směrem k veřejnosti; méně „technický“ jazyk jejich hlavnímu účelu neublíží.

Annotation

The research report summarises the results of the grant project "Regulation of Construction Activities in Protected Landscape Areas (PLA)", which was supported by the TA ČR ÉTA programme. The project was carried out at the Centre for Theoretical Studies at Charles University, where it brought together experts in the theory and practice of architecture, sociology, nature and landscape protection and monument conservation. The two-year project mapped the target issues and brought numerous findings and practical results, both for the application guarantors of the project, in particular the Nature Conservation Agency of the Czech Republic (AOPK ČR), and for the professional and wider interested public.

The starting premise of the project was the belief that if we are to successfully regulate any area of human activity, the meaning of that regulation must be well understood by all concerned - not only by those who regulate, but also by those who are regulated. In our case, these are not only the individual residents - the builders - but also their planners, the preparers of land-use plans and spatial planning studies, mayors and municipal representatives; and those who apply, use and interpret the rules - the officials at the PLA administration (SCHKO), the building authorities or the conservation officers. In addition to preserving the landscape character of the PLA, there are more legitimate public interests at stake, such as reducing the environmental impact of buildings, sustainable community development or reducing unnecessary bureaucracy. The desired conflict-free communication must be understood more broadly than just in terms of mutual legal inviolability. Interaction between stakeholders is not something that complicates regulatory practice from the outside; it is an integral part of it. The analytical part of the project consisted mainly in the collection and analysis of materials related to the regulation of construction in protected areas, in the form of various types of documents, be it leaflets of protected area administrations, information on their websites, or more or less internal methodologies and studies of the AOPK ČR, or professional and popularising articles. Another important method used was interviews with actors and their analysis, i.e. a standard method used in sociological research.

The outputs of the project are diverse in terms of both genre and use. In addition to several articles, conference presentations, a book chapter and this final research report, we have also developed a functional web application design, available at www.jakstavetvkrajine.cz. It is a new tool for communicating landscape values and requirements for their regulation, replacing the older AOPK ČR leaflets. It has been designed for general use in all PLA administrations and has been pilot-tested on data from the Český kras and Křivoklátsko PLAs as model areas of the project. Its further implementation and development is already planned under the responsibility of the project's application guarantor - AOPK ČR. Another important and tangible result of the project is the mediation of the creation of the spatial planning study of public spaces in the model municipality of Svatý Jan pod Skalou, which is another application guarantor of the project.

Our findings lead to the following main recommendations and assessments: (1) Theoretically, the regulation of construction in protected landscape areas is relatively well handled in accordance with the knowledge in the field of architectural theory and nature and landscape protection, but shortcomings remain in its application in practice; (2) it is advisable to continue to shift the focus from architectural detail to the assessment of the broader urban context; (3) it is advisable for the AOPK ČR to pay more attention to the application of regulations in the preparation and negotiation of land-use plans; (4) attention should be paid to communication,

not only to the formal way of conveying information and requirements, but also to a general partnership with the public; people should better understand the meaning of regulations; (5) texts should be written in a more accessible way, not only for the public; less "technical" language will not harm their main purpose.

OBSAH

I/ ÚVOD 8

- 1/ Předmět výzkumu, praktická a teoretická agenda, cíle projektu
- 2/ Specifika projektu: transdisciplinarita, regulace jako interakce, pozitivní přístup
- 3/ Obecný úvod k použitým metodám a celkové metodologii
 - a/ Analýza dokumentů
 - b/ Výzkumné rozhovory
 - c/ Doplňující zdroje

II/ ANALÝZA 13

- 1/ Regulace stavění optikou veřejných i interních dokumentů
 - a/ Letáky
 - b/ Preventivní hodnocení krajinného rázu (PHKR)
 - c/ Metodiky
 - d/ Plány péče (PLP)
 - e/ Předběžná informace a další dokumenty
- 2/ Regulace stavění v současné praxi a problematika změny
 - a/ Praxe, která odolává změně
 - b/ Ochranaři vs památkáři

III/ NÁVRHY A DOPORUČENÍ 33

- 1/ Návrh interaktivní aplikace www.jakstavetvkrajine.cz
- 2/ Návrh efektivnější formy regulace staveb v širším měřítku: příklad vzniku Územní studie veřejných prostranství ve Svatém Janu pod Skalou
- 3/ Další doporučení

Odkazovaná literatura

IV/ SAMOSTATNÉ PŘÍLOHY SOUHRNNÉ VÝZKUMNÉ ZPRÁVY 40

- Příloha č. 1 – studie Terezie Lokšová, Stabilita a změna: Zdroje nepoddajnosti stávajících přístupů AOPK ČR k výstavbě
- Příloha č. 2 – studie Václav Fanta: Vztah ochrany přírody a památkové péče
- Příloha č. 3 – Informace pro respondenty výzkumných rozhovorů
- Příloha č. 4 – aplikace Jak stavět v krajině
- Příloha č. 5 – Územní studie veřejných prostranství ve Svatém Janu pod Skalou

I/ ÚVOD

Tato výzkumná zpráva souhrnně pojednává o činnostech a výsledcích projektu nazvaného Regulace stavební činnosti v chráněných krajinných oblastech (CHKO). Jde o projekt aplikovaného výzkumu, který byl realizován v rámci 3. veřejné soutěže Programu na podporu aplikovaného společenskovědního a humanitního výzkumu, experimentálního vývoje a inovací ÉTA Technologické agentury České republiky (TA ČR). Projekt byl řešen po dobu 45 měsíců v časovém rozmezí od dubna 2020 do prosince 2023. Hlavním řešitelským pracovištěm bylo Centrum pro teoretická studia Univerzity Karlovy. Projekt se uskutečnil v intenzivní spolupráci s partnerskými institucemi, tzv. externími aplikačními garanty, kterými jsou Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK ČR), zejména pak její regionální pracoviště Střední Čechy, a dále dvě modelové obce zastupující sídla ve středočeských chráněných krajinných oblastech, a sice Svatý Jan pod Skalou (pro CHKO Český kras) a Broumy (pro CHKO Křivoklátsko). Tyto instituce byly po celou dobu nápomocny při řešení projektu a jsou zároveň hlavními uživateli jeho výsledků.

1/ Předmět výzkumu, praktická a teoretická agenda, cíle projektu

Předmětem výzkumného projektu byla stavební činnost v CHKO. Jde o široké předmětné pole, zahrnující novostavby i rekonstrukce, objekty určené pro bydlení i technické budovy, drobné stavby i celé urbanistické soubory. Na tento předmět jsme se přitom zaměřovali v tom ohledu, v jakém je stavební činnost regulována či usměrňována v prostředí velkoplošných zvláště chráněných území. Za tuto regulaci je podle Zákona o ochraně přírody a krajiny (č. 114/1992 Sb.) v prostředí CHKO zodpovědná Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. Ta prostřednictvím jednotlivých Správ chráněných krajinných oblastí (SCHKO) vydává závazná stanoviska ke stavebním záměrům v území a vyjadřuje se též ke schvalování územních plánů obcí. Jde tedy o sice jednu z mnoha, přesto však prakticky značně náročnou agendu pro tuto státní instituci. Je to agenda významná, neboť stavební činnost se ve svém celku viditelně promítá do krajinného rázu území. Je to agenda zároveň veřejnosti citlivě vnímaná, neboť přímo zasahuje do základních životních podmínek zde bydlících a pracujících obyvatel a ovlivňuje i další návštěvníky chráněných krajinných oblastí. Podle našich zjištění významně ovlivňuje celkové renomé AOPK ČR.

Je to zároveň agenda, která se v posledních letech dynamicky proměňovala. Promítají se do ní jak důležité legislativní změny (četné novely Zákona o územním plánování a stavebním řádu /stavební zákon/, č. 183/2006 Sb., a s nimi související metodické pokyny, implementace Nového stavebního zákona, č. 283/2021 Sb., či Zákon č. 123/2017 Sb., kterým se mění zákon o ochraně přírody a krajiny), tak i šířeji nové trendy v ochraně přírody a krajiny i v urbanismu a architektuře.

V neposlední řadě je to i agenda teoreticky velmi zajímavá, která v souvislosti s výše naznačenými změnami klade nové otázky po vztahu člověka, krajiny a přírody. Tento vztah získává specifickou podobu v době, kdy se vliv lidských a přírodních faktorů na životní prostředí naší planety stává rovnocenným. Pro označení této naší současné situace se čím dál více vžívá termín antropocén (Pokorný–Storch a kol., 2020). Antropocénní situace pak otevírá nové výzvy pro tradiční disciplíny zabývající se vztahem člověka a přírody, které jsou nuceny přehodnotit některé své dlouho zažité postoje. Pro ochranu přírody a krajiny se čím dál tím více ukazuje teoreticky neudržitelným bránit je prostě jen před člověkem, před veškerou lidskou činností.

Tyto disciplíny jsou tak v posledních letech vedeny k poznání, že určitá lidská činnost, mezi kterou patří i ohleduplné hospodaření a bydlení, je nejen pro krajinu, ale i pro většinu středoevropské přírody potřeba. Obráceně ale právě tak platí, že ani stavby už nelze uvažovat po vzoru jednoduchého archetypu přístřeší jen jako ochranu před přírodními živly či jako něco autonomního, co je navrhováno v abstraktním prostoru (*tabula rasa*), nýbrž vždy jako formotvornou součást určité krajiny.

Prostředí chráněných krajinných oblastí (CHKO) činí tyto výzvy ještě specifickéji a urgentněji. Cennost krajiny zde kromě jiného vytváří nezpochybnitelnou pozitivní „přidanou hodnotou“ ke všem zde umístěným stavbám. Z této výhody pak ale plyne i odpovědnost stavebníků tuto hodnotu svými zásahy alespoň nesnižovat. Potřeba jistého usměrňování, regulace stavební činnosti je tedy v CHKO nesporná. Stejně tak je však zřejmé, že jejich forma může mít více podob.

Vstupními hypotézami bylo, že stávajícími regulativy:

- prochází současně příliš mnoho i málo (doporučené parametry splňují i stavby krajinné hodnoty degradující a naopak návrhy potenciálně v místním kontextu dobré z formálně deklarovaných hledisek neprojdou)
- že se často svým charakterem míjejí předmětem ochrany (krajina) a
- že stylem řeči vytvářejí bariéry pro dohodu na ohleduplném užívání území.

Právě tyto momenty tak vytýčily hlavní výzkumné cíle návrhové části tohoto projektu: a/ jak trochu jinak, smysluplněji vzhledem k cíli chránit krajinu regulovat stavební činnost v CHKO a b/ (což chápeme jako integrální součást věci) jak tuto problematiku vstřícněji komunikovat vůči veřejnosti a dalším aktérům, než tomu bylo doposud.

2/ Specifika projektu: transdisciplinarita, regulace jako interakce, pozitivní přístup

Specifikem tohoto projektu byla snaha pojímat řešenou problematiku v komplexních souvislostech. Tato snaha se odrážela v několika stěžejních rysech. Prvním je složení výzkumného týmu, které bylo komponováno s ohledem na téma rozestírající se na průsečíku několika oborů záměrně transdisciplinárně. Řešitelský kolektiv tak kombinoval kompetence disciplín zabývajících se stavbami a jejich umístěním v prostoru (architektura a urbanismus), hodnotami krajinného rázu (ochrana krajiny, památková péče) i vyjednáváním složitých vztahů mezi vědou, politikou a veřejností (sociologie). Záměrem bylo též ve výzkumu propojit spíše akademické přístupy s reflexí praxe, čehož výrazem bylo nejen zapojení praktikujících architektů do řešitelského týmu, ale ve významné míře pak spolupráce s hlavním aplikačním garantem, AOPK ČR.

Druhým komplexním rysem projektu byla snaha samotné téma vnímat v co nejširším spektru perspektiv těch, kterých se přímo dotýká. Problematika regulace stavební činnosti se někdy redukuje na otázku správného (objektivního, transparentního) nastavení pravidel či kritérií pro posuzování vhodnosti staveb v daném prostředí. Výchozí premisou našeho projektu však bylo zároveň přesvědčení, že k úspěšnému usměrňování čehokoli neodlučně naleží i to, aby těmto kritériím a jejich smyslu bylo dobře rozuměno, aby byly přijaty dalšími aktéry regulace. Těch je přitom celá řada. Nejsou to jen individuální obyvatelé-stavebníci, ale i jejich projektanti, zpracovatelé územních plánů a studií, starostové a zastupitelé obcí. Vedle toho však též ti, kteří pravidla uplatňují, používají, interpretují – referenti na SCHKO, stavebních úřadech obcí s rozšířenou působností či pracovníci odborů památkové péče a Národního památkového ústavu.

Ti všichni zastupují rozličné, místy i konfliktní postoje, které však nejde snadno vměstnat do schematické opozice soukromých aktivit a veřejného zájmu ochrany tradičního rázu krajiny. Legitimních veřejných zájmů je zde ve hře více, mj. např. snížení environmentální zátěže u staveb, šetrný rozvoj obcí apod. Třebaže ne všude mají všechny stejnou váhu, snaha o jakési alespoň elementární sladění mezi nimi je nezbytným předpokladem úspěšné regulace.

Důsledkem takového postoje pak je mj. i to, že kýženou nekonfliktnost komunikace je třeba chápát náročněji než jen ve smyslu vzájemné právní nenapadnutelnosti. Komunikace, inter-akce zde není jen dodatkem regulace, je její integrální součástí. Je-li tu řeč o usměrňování, pak nikoli o jednosměrném. Regulace nikdy není jen lineární proces, přenos informací od expertů k laikům a neměla by být jednoduše směšována s osvětou či popularizací určité odborné problematiky. Jde v ní o víc, o nacházení společné řeči, či lépe společné věci.

Konečně, v rámci tohoto projektu jsme se vždy snažili na problematiku stavební činnosti v CHKO nazírat pozitivně, tj. nejen jako na něco, čemu je třeba bránit, nýbrž co může skýtat potenciál hodnoty krajinného rázu uchovat i je rozwijet. Navzdory mnoha negativním případům zásahů novostaveb i rekonstrukcí do cenné krajiny CHKO pokládáme za velmi důležité pěstovat důvěru v tuto možnost.

3/ Obecný úvod k použitým metodám a celkové metodologii

Obecné přístupy transdisciplinárního vedení výzkumu a studia problematiky v širokých sítích aktérů předznamenávají základní metodologický rámec, který určoval postup řešení projektu. Zkoumání, které jsme během našeho aplikovaného projektu prováděli a o které jsme se opírali, nebylo běžným akademickým výzkumem. Neřešilo jen tzv. dobře definované teoretické otázky nebo hypotézy. Šlo spíš o pragmaticky navržený soubor skromných průzkumných intervencí, které byly úzce svázány s hlavními cíli projektu. Chtěli jsme prostě co nejlépe postihnout napětí a tlaky, které se v praxi regulace stavební činnosti projevují, a složitosti, které je třeba brát do úvahy při snaze tuto praxi učinit efektivnější a pro zúčastněné čitelnější.

S ohledem na tento cíl jsme se drželi výzkumných postupů, které jsou ve společenských vědách známy pod pojmem „kvalitativní výzkum“.¹ Při vědomí toho, jak bývá aplikovaný kvalitativní výzkum předmětem častých nedорozumění mezi výzkumníky a zadavateli (Brown 2010), – což v našem případě, kdy aplikačního partnera reprezentují v drtivé většině odborníci s přírodovědným vzděláním, platí dvojnásob –, jsme přesvědčeni, že v aplikovaném projektu tohoto druhu má kvalitativní analýza svoje místo. V takovém výzkumu typicky hraje minimální úlohu číselné poměřování a vyhodnocování. Reprezentativnost a validita dat zde má úplně jinou povahu (Flyvbjerg 2006; Seale 1999). Důraz na sběr „objektivních sociálních dat“, který je sám o sobě zavádějící (Deutscher 1999), je nahrazen citlivostí vůči tomu, jak je skutečnost formovaná v interakcích různých zúčastněných. Zvláštní hodnota kvalitativního výzkumu spočívá v tom, že přirozeně integruje různé účastnické perspektivy do jednoho smysluplného obrazu – lépe než běžný dotazníkový výzkum, jehož logika předpokládá, že všichni budou kladeným otázkám rozumět stejně. Smysl takového zkoumání je typicky explorativní (Disman 1993, kap. X, XI; Strauss 1987). Zpracovávaná data mohou mít navíc velmi různou povahu – může jít o

¹ Pod hlavičku „kvalitativní výzkum“ se řadí velké množství specifických přístupů a metod, často náležejících k rozmanitým teoretickým pozadím. To zde nemůžeme blíže rozebírat. Obecně lze říci, že my sami jsme měli nejblíž k poměrně přímočarým a pragmatickým postupům tzv. *grounded theory* (Glaser & Strauss 1967).

zaznamenávané rozhovory či pozorování, všelijaké dokumenty, obrázky či videa (Silverman 1997).²

a/ Analýza dokumentů

Studium písemností nejrůznějšího druhu patří (vedle rozhovorů) asi k nejběžnějším postupům kvalitativní analýzy. V našem případě šlo o předpisy, zákony, metodiky, plány, rozhodnutí, žádosti, projektové dokumentace i popularizační materiály. Společensko-vědní analýza dokumentů ovšem přesahuje „běžnou“ snahu porozumět psanému textu. Její součástí je pozornost věnovaná nejen samotnému obsahu, tedy tomu, co se píše, ale také tomu, kdy a jak se to píše, v jaké situaci kdo dokumenty sepisuje (a distribuuje či archivuje) nebo jak se to, co se píše, váže k jiným písemnostem, promluvám a činům. Dokumenty zkrátka fungují vždycky v nějaké sociální situaci, něco mají „dělat“, tedy způsobovat, zajišťovat, fixovat, šířit atd. „Pravda“ (a poznávací hodnota) dokumentů je zkrátka složitější, než se může na první pohled zdát. Situaci, kterou zdánlivě pouze „popisují“, ve skutečnosti (spolu)zakládají, (spolu)vytvářejí (Linders 2008).³ Písemnosti jsou tedy vždy součástí celku sociální situace, která má nejen různé účastníky, ale také různé historie.⁴

Studium dokumentů pro nás bylo zkrátka neoddělitelné od studia jejich praktického užívání (ačkoli za účelem přehlednosti analytickou část této zprávy schematicky dělíme právě na kapitolu věnovanou tomu, co se skrze dokumenty říká a jak, a na kapitolu, která se více soustředí na praxi). Je to totiž právě každodenní praxe, co umožňuje, aby vedle sebe existovaly a spolu-působily dokumenty, které – čistě logicky vzato – nejsou úplně hladce vzájemně slučitelné. Zvláštní pozornost jsme věnovali typickému rysu mnoha dokumentů v oblasti našeho zájmu, totiž koexistenci textu a obrazu. S fotografiemi nebo náčrtky pracují nejen „popularizující“ letáky, ale také třeba odborné a podkladové studie. Není divu „pohledové kvality“ jsou přesně tím, čím může stavební činnost krajinný ráz ohrožovat, anebo respektovat. Lze je sice vyjádřit slovně (a dělá se to tak), avšak obrazový doprovod je zde zásadní.

Mnohé dokumenty, které jsme studovali, byly veřejné a veřejně dostupné. Díky vstřícnosti našich aplikačních partnerů a spolupracovníků jsme se občas dostali i k dokumentům, které byly z různých důvodů neveřejné – k pracovním a interním materiálům. Vždy jsme přitom dodržovali zásady ochrany osobních údajů a zabezpečeného přístupu k dokumentům v rámci celého týmu.

b/ Výzkumné rozhovory

Provádění výzkumných rozhovorů a jejich rozbor představují další klíčové postupy kvalitativní analýzy. Vedle studia dokumentů, ať už oficiálních nebo interních, a vedle terénních pozorování jsme proto prováděli hloubkové rozhovory s představiteli různých zúčastněných stran, zejména se zaměstnanci AOPK ČR v různých pozicích a se zástupci dalších úřadů i samospráv, ale také třeba se stavebníky. Bylo provedeno 15 velkých rozhovorů. Vedle toho jsme k našemu krátce mluvili s celou řadou dalších lidí, mimo oficiální protokol.

² Sociologové mezi námi využívali k analýze těchto dat specializovaný software pro analýzu nestrukturovaných textových i vizuálních dat Atlas.ti (Konopásek 2008).

³ Tuto perspektivu jsme se snažili pěstovat v celém týmu během společných setkání a diskusí.

⁴ Na to jsme naráželi například tehdy, když jsme museli pracovat s různě starými dokumenty uprostřed poměrně překotně se vyvíjející situace.

Naše rozhovory měly vesměs volnou formu; i proto, že jsme je vedli s hodně různě zaměřenými lidmi. Rozhovory probíhaly podle připraveného plánu tak, aby je – kvůli využitosti perspektiv – vedli vždy přinejmenším dva členové týmu. Respondenti byli předem seznámeni s projektem, tématem rozhovoru a způsobem jeho zpracování. K účelu informování účastníků rozhovorů jsme též vytvořili dokument „Informace o projektu a o práci s výzkumnými rozhovory“, který jim byl předem k dispozici.

Jak už je u rozhovorů s odborníky běžné, vztahy mezi tazateli a interviewovanými jsou poměrně symetrické. Často docházelo k vzájemnému vysvětlování, rozhovory nezřídka měly diskusní charakter. To nám mj. umožňovalo průběžně vyládovat a zpřesňovat vlastní pozice a mohli jsme zůstávat blízko aplikační rovině projektu. Respondenti pro nás byli partneři.⁵

Takové rozhovory samozřejmě nemohou aspirovat na nějakou statistickou reprezentativitu, ani na něco, co by se jí mohlo podobat. Přesto jsme se o jakousi reprezentativitu snažili, především výběrem účastníků a témat.

Provádění rozhovorů bylo samozřejmě poněkud zkomplikované protiepidemickými opatření v letech 2020–2021. Mnohé rozhovory jsme museli odkládat, některé z rozhovorů jsme nakonec udělali online. Všechny velké rozhovory jsme po dohodě nahrávali, většinu z nich jsme nechali celé, nebo alespoň zčásti přepsat – lépe se s tím pak analyticky pracovalo. Vedle toho jsme pak vytvářeli synopse obsahu rozhovorů. Záznamy i přepisy rozhovorů byly ukládány na sdíleném zabezpečeném disku. Každý jednotlivý rozhovor jsme probírali na společných poradách týmu.

c/ Doplňující zdroje

Zjištění získaná z analýzy dokumentů a výzkumných rozhovorů jsme doplňovali ještě o data z dalších pomocných zdrojů. Byl to především terénní výzkum konkrétních realizací a staveb v CHKO. Po úvodní rešerši příkladů „dobré praxe“ z celého území ČR jsme se soustředili na modelová území CHKO ve středních Čechách. Podrobněji jsme sledovali nedávné i nově plánované stavební záměry zejména v pilotní obci Svatý Jan pod Skalou v CHKO Český kras. Zde rešeršní a analytické výzkumné aktivity vyústily také v to, že jsme se podíleli na návrhu inovovaného postupu regulace stavební činnosti prostřednictvím směrně-závazné územní studie veřejných prostranství (viz dále část III této zprávy).

Vedle toho jsme také čerpali informace z odborných seminářů a workshopů k tématu, jichž jsme se účastnili – např. o veřejný webinář k novému stavebnímu zákonu, který v roce 2021 pořádal Senát Parlamentu ČR spolu s Asociací ekologických organizací Zelený kruh nebo pravidelná setkání stavařů AOPK ČR, nebo je sami organizovali – např. odborné workshopy v obcích Svatý Jan pod Skalou a Broumy v roce 2023.

Průběžně jsme všechna dílčí zjištění konzultovali s hlavním aplikačním garantem (AOPK ČR) a na základě získané zpětné vazby je pak posouvali dál.

⁵ Často šlo o tzv. expertní rozhovory, pro které je takový vztah typický (Bogner, Littig & Menz 2009).

II/ ANALÝZA

1/ Regulace stavění optikou veřejných i interních dokumentů

V úřední práci je úloha textů klíčová (Bennett & Johnson 1979; Hull 2012a). Úředníci texty čtou, píšou, přepisují, schraňují je, vyžadují je, rozdávají je, kopírují, odkazují k nim nebo je skartují. Nelze samozřejmě opomíjet to, jak jsou slova překládána do praxe. Stejně jako nelze ignorovat jejich všelijakou materiální podobu,⁶ skrze kterou se dosahuje – chtě i nechtě – různých účinků (Hull 2012b). Vždycky je ale třeba rozumět významům, které více či méně výslově ztělesňují a vyjadřují. Co tedy dokumenty, které se týkají usměrňování stavební činnosti v CHKO, vlastně říkají?⁷

Zde se budeme věnovat především následujícím dokumentům:

- Letáky (krátké informativní materiály „pro veřejnost“, většinou z let 2007–2009)
- Preventivní hodnocení krajinného rázu (podrobné odborné studie, které si nechávají zpracovávat jednotlivá CHKO a které by měly být po nějaké době aktualizovány)
- Metodiky (AOPK ČR zpracovává velké množství nejrůznějších metodik; my jsme se zabývali pouze těmi, které se týkají ochrany krajinného rázu a stavební činnosti – ve verzích z r. 2022 a 2023)
- Plány péče (odborné a koncepční dokumenty zpracovávané dle jednotného vzoru pro jednotlivé CHKO na období 10 let – jejich část se týká také ochrany krajinného rázu)
- Ostatní dokumenty (např. žádosti o předběžné informace)

a/ Letáky

V letech 2007–09 vznikla série letáků typicky nadepsaná Jak stavět v CHKO. Vydala je AOPK ČR pro velkou většinu CHKO, a to na podporu důležité agendy, kterou jejich úředníci mají: schvalují jakožto zástupci orgánu ochrany přírody stavební projekty, a zajišťují tak, aby novostavby a rekonstrukce neohrozily tzv. krajinný ráz dané oblasti. Tyto letáky mají většinou standardizovanou, graficky sjednocenou podobu. Obsahují text, kresby a fotografie. Mají dávat veřejnosti představu o smyslu ochrany krajinného rázu a o vhodných či nevhodných rysech výstavby.⁸

Představa, kterou několikastránkové letáky zprostředkovávají, je zjednodušená, a tím pádem v některých ohledech matoucí. Protože je ale zjednodušování a schematizace součástí jakékoli úřední praxe, studium letáků může naznačit, k jakým zjednodušením a nepřesnostem jejich zpracovatelé a uživatelé typicky a spontánně těhnou.

⁶ V našem případě například rozdíly mezi online a papírovými texty nebo mezi letáky a objemnými svazky.

⁷ Analýza dokumentů, stejně jako výzkumné rozhovory, které jsme na doplnění informací využívali, patří k zavedeným sociologickým metodám – viz např. Silverman (1997).

⁸ O těchto letácích a jejich analýze jsme psali už dříve (Říha, Konopásek, Prach & Obermajer 2021; Konopásek & Říha 2024), v této zprávě (s využitím těchto textů) opakujeme, rekapitulujeme a případně doplňujeme.

Zastarávání – jsou, nebo nejsou letáky překonané?

Zdá se, že tyto letáky v některých směrech rychle zastarávají. Především, zhruba deset let po uvedení letáků byly zpracovány nové interní metodiky, které se dále aktualizují (viz také příslušná podkapitolka věnovaná právě metodikám). Ty se od letáků odchylují a je třeba hněd říci, že jak z hlediska našeho, tak většiny zúčastněných žádoucím směrem. Dá se říci, že dnes jsou letáky obsahově i formálně překonané – tedy alespoň „teoreticky“; v praxi jednotlivých správ CHKO to ale tak jednoduché není.

Především, letáky pořád dělají hodně užitečné práce. Zjednoduší a „polidšťují“ obtížně srozumitelné formulace jiných dokumentů. Krátce shrnují, co je jinde popisované sáhodlouze. Snadno se distribuuují – mohou se rozdávat, třeba i jen pro informaci; je jich hodně. Kombinují text a obraz, takže co říkají, také ukazují. Propojují úředníky s klienty – navzdory přetravávajícím proklamacím, že jde o „popularizační materiály pro veřejnost“, jde do značné míry o dokumenty používané oběma stranami, často během osobní interakce. To jsou „funkce“, které jsou aktuální pořád, jakkoli se může měnit – a také mění – důraz na to či na ono.

Letáky ovšem zastarávají nejen kvůli tomu, že se proměňuje přístup AOPK ČR. Ve hře jsou i jiné věci. Tak třeba v letácích uváděné a zobrazované příklady staveb jsou dobové. Autoři se zjevně inspirovali tehdejšími trendy a módami. Jenže dnešní „ošklivé“ domy už typicky vypadají trochu jinak. Zastarávají ovšem i takové věci jako kontaktní údaje, které nikdy neplatí dlouho. Takže ty letáky, které obsahují i osobní jména a kontaktní údaje úředníků na jednotlivých správách, včetně úředních hodin, jsou po několika letech nutně zavádějící. Jejich aktualizace je složitá a drahá.

Soudíme, že rozbor sdělení, které letáky zprostředkovávají, je navzdory jejich „zastaralosti“ užitečný. Lépe s pomocí takového rozboru pochopíme, co v ochraně krajinného rázu před nevhodnou stavební činnosti přetravává jaksi ze setrvačnosti, přes veškerou snahu postupovat nadále poněkud jinak.⁹ Co tyto letáky tedy (dosud) říkají?

Tradice vzorem, modernost v nemilosti

Obecně, že by se měly stavět domy, které jsou co nejvíce podobné tradiční venkovské architektuře. Navrhované stavby by tedy měly být uměřené, menší, nevýrazné. A především, tvarově, detaily i barvami maximálně blízké těm domům, které jsou uznávány jako typické příklady lidového stavitelství dané oblasti. Nemají trčet, být „pěstí na oko“. Toto koncipování regulace vychází z předmětů ochrany stanovených pro většinu CHKO, což je mimo jiné „typická venkovská výstavba lidového rázu“.

To vypadá jako jednoduchý požadavek vedoucí k jasně vytyčenému cíli. Ale není to tak. Dobře zachované tradiční venkovské architektury už totiž není mnoho. Zpravidla je beznadějně promíchaná s budovami, které zrovna vzorové nejsou. Důvodem není jen to, že se na venkovské krajině a architektuře nepěkně podepsala éra komunismu. Do vesnic se už více než století silně propisuje vliv rekreační a turismu, který proměnil dřívější život, hospodaření, a tím i stavby. Vedle toho území mnoha CHKO zasahují do příměstských oblastí s celkem pochopitelně posunutými standardy trvalého bydlení. Hranici striktně oddělující venkovské a městské stavby a tradici od

⁹ Takovou setrvačnost lze vyčítat třeba i ještě z relativně nedávných materiálů.

modernosti není snadné určit. V dokumentech AOPK ČR se však všude opakuje: je třeba *zachovat stávající krajinný ráz*. Ne kultivovat ho, pěstovat, utvářet. To, co v tuto chvíli existuje, je prostě nutno konzervovat, zůstat u toho. Jakýkoli další stavební zásah, je v daných oblastech vlastně už špatně – je prostě hrozbou, narušením. Převládá defenzivní rétorika: obrana před výstřelky, prevence nežádoucích vlivů, pomíjivých mód apod. Jednoduchá mantra, že „člověk“ je pro „přírodu“ hrozbou, zde přežívá v mnoha ohledech. Přitom se tento přístup míjí se soudobými trendy v ochraně přírody, ukazujícími, že přírodě může vadit i absence lidských zásahů (srov. např. rozhovor s D. Storchem, 2022).

V pokynech pro stavění v CHKO jsou typicky doporučované prosté, symetrické tvary, bez zdobení a nepravidelností. Ideálem je jednoduchý, skromný domek. Jenže když kolemjdoucí vidí skupinu podobných novostaveb, jedna jako druhá, a srovná si ji s „tradiční“ zástavbou okolo, vidí ten rozdíl: tradiční lidová architektura je takováhle jen typově, ideálně; ve skutečnosti vykazuje řadu jemných asymetrií, výjimek, odchylek, ledabylostí, rozdílů. A jestli něčím okouzluje, jsou to mimo jiné právě tyhle kvality. Ve vzácně architektonicky dochovaných vesnicích prostě *není* jeden domek jako druhý, typizovaný a souměrný.

Soudíme, že takové ostré vymezování oproti moderní architektuře či módním „výstřelkům“ není šťastné. Už proto, že se tím problematika stavební činnosti v CHKO rámhuje zbytečně konfrontačně. Tradiční přece nemusí znamenat starý, ale ve smyslu „živé tradice“ nějak to staré citlivě rozvíjející, navazující na něj. K tomu patří, že k tradici se nedá jen navracet, ale tradici je zároveň třeba udržovat, „obnovovat“. Podobně je tomu s přírodou v kulturní krajině – sekání luk, obnova pastvin. Být práv tradici je náročnější úkol než postavit skanzen.

Tak jako tradice není neslučitelná se současností, právě tak lidovost nemusí být vždy opakem „módnosti“. Dnešní „retro“ kulturní vlny, stěhování z měst na venkov, atraktivita patiny, „použitého“, obnovování lidových řemesel atd., leckdy jistě povrchní a pomíjivé, mohou být i zárodkem nové autentičnosti, nového uměřeného rozvíjení tradice, ze které by stavby i život v CHKO mohly těžit.

Ochrana krajinného rázu jako varování před nevkusem

Kritérium ochrany krajinného rázu se v argumentaci jednotlivých doporučení pro domy často potichu proměňuje v kritérium obecně estetické – a tím rozmařává, znejasňuje. Otázka, zda je daná stavba tomu kterému krajinnému koutu přiměřená, je nenápadně převáděna na otázku, zda je stavba pěkná. Mluví se pak často už bez ohledu na kontext o tom, zda dům „působí těžkopádně“, co mu „sluší“, co působí „nevkusně“, co dodává stavbě „řád“ a podobně. Přestože krajinný ráz má bezpochyby estetický rozměr, krása stavby a její přiměřenosť v daném kontextu nemusí být totéž. Příklady pěkných, ale do daného krajinného koutu nevhodných staveb však téměř nejsou v doprovodných ilustracích k vidění.

Praktickou okolností této nesamozřejmosti je, že se tím regulace stavění posouvá ještě dál od odborné působnosti SCHKO a také od toho, co lze stanovit univerzálními předpisy. Zesiluje se úloha individuálního posouzení celkového estetického působení stavby v daném kontextu. A s ní i pochybnost, do jaké míry tu má rozhodující vliv subjektivní výkusu jednotlivých úředníků. Zde mají bezpochyby klíčovou roli architektonické komise AOPK ČR. Je však zřejmé, že ty mohou projednávat pouze zlomek případů problematických staveb.

Špatné a dobré vzory – ale co s návaznostmi?

Letáky občas připouštějí, že nejde o to lidové stavitelství „napodobit“, ale „navázat na něj“. Avšak jak navázat? Jak už se dávno diskutovalo v památkářském ohledu (srov. Švácha 1994, Štulc 1994), ohleduplnost ke kontextu neznamená jen jednoduché kopírování toho, co je kolem, ale vyžaduje mnohem sofistikovanější přístup. V letácích se obrazové příklady rozdělují do dvou jasně oddělených skupin: pozitivní představují až konzervátorský zachované objekty, nežádoucí pak stavby obecně ošklivé, nevkusné.

Než proti sobě stavět „jasné“ protiklady požadovaných hezkých „roubenek“ a nepřípustných ošklivých novostaveb (ano/ne), jak je často vidět v letácích, bylo by užitečnější ukazovat zdařilé (nebo méně zdařilé) příklady toho, jak mohou být rysy tradiční architektury v kusně překládány do nových materiálů, současných forem a životních potřeb dnešních lidí.¹⁰ Heslo navazovat na tradici by tak získalo jasnější náplň a propast zející mezi předváděnou lidovou tradicí a požadavky současného bydlení by se o něco zmenšila.

Krajinný celek a technický detail

Pro rekonstrukce a novostavby se připouští v zásadě jediná cesta přísného dodržování ideálních parametrů, které jsou vyabstrahované z lidové architektury. Pozornost se přitom soustředí na to, co lze objektivně a transparentně posuzovat. Jde především o snadno měřitelné detaily vnějšího vzezření staveb. Přesah a sklon střechy, její barva, velikost a poměr stran oken, výška podezdívky.

Ne, že by letáky úplně pomíjely širší krajinářské hledisko. Celkem běžně se v nich opakuje varování před umisťováním nových staveb na linie obzoru. Daleko méně se však zmiňuje možnost výjimek a odchylek v závislosti na umístění stavby v konkrétní obci. Víme, že v řadě CHKO se ke specifickému kontextu nakonec celkem běžně přihlíží a že tento ohled dnes obecně doporučují i metodické materiály ústředí AOPK ČR. Nicméně v popředí úřední praxe tato citlivost zatím není.

Výsledkem je situace, kdy se asi daří zabránit celé řadě ošklivých nebo necitlivých staveb (ne ve všech případech), avšak za cenu, že ty zbylé, které se nakonec postaví, jsou opravdu pěkné a svébytné zřídkakdy. Většinou potěší jen tím, že moc nevybočí z řady – což je sice podstatné, ale nikoli to jediné, na čem by mělo záležet. I tak se ovšem stane, že najdete dům, který (by) požadavkům formálně vyhověl, jenže přesto působí jako ona pověstná pěst na oko. Trčí a ruší, z blízka i z dálky. Přes veškerou rostoucí úřední péči, která je tomu věnována. Regulace podoby krajinného rázu soustředěným se na detaily staveb proto nefunguje docela tak, jak by měla: jejím sítěm propadává současně příliš málo i příliš mnoho.

¹⁰ Ojediněle se tak stávalo, alespoň náznakem, například v materiálu Jak stavět v CHKO Jeseníky (jehož forma zpracování se ovšem od většiny ostatních liší).

Smysl a širší souvislosti ochrany krajinného rázu

Zatímco některé letáky docela výstižně několika slovy vysvětlují, proč je obecně třeba chránit krajinný ráz (např. u CHKO Křivoklátsko),¹¹ jiné o tom prakticky mlčí; a ještě jiné o tom pojednávají poněkud zavádějícím nebo jednostranným způsobem (krajinný ráz je cenný tím, že "poznám, ve které oblasti se nalézám").¹² Rádi bychom upozornili, že smysl takových pasáží nespočívá pouze v nějaké vstřícnosti vůči publiku, veřejnosti; a v tom, že lidé porozumí, v čem je taková ochrana i v jejich zájmu. Jde zároveň o to, aby dokumenty nejrůznějším uživatelům (včetně úředníků) signalizovaly, že sám mluvčí/regulátor má opravdu jasno, o co mu jde.

Některé letáky mají podnadpis „Jak žít a nechat žít krajinu“. Naznačují vlastně, že při ochraně krajinného rázu nejde jen o to, jak vypadají viditelné povrchy a tvary, ale také o specifický životní způsob. To se nám zdá velmi důležité. Jenže obsah letáků je v tomto ohledu často dosti rozporuplný. Když líčí tradiční venkovskou architekturu, které by se stavební projekty měly co nejvíce přiblížovat, zdůrazňují, že podoba staveb vždy úzce korespondovala s tím, jak lidé žili a pracovali. Většina forem někdejší lidové architektury je popisovaná v těsné vazbě na to, co a jak se v nich dělalo (půdy na seno apod.). Jako vzor pro současné stavění však tyto vzory figurují úplně bez této vazby. Jako by šlo o to budovat jakýsi skanzen, který vnějškově připomíná staré časy, ale u kterého se vůbec nehledí na souvislost povahou života v něm. V letácích např. prakticky nenajdeme zmínku o tom, že architektura doporučovaná pro venkovské oblasti CHKO je svázána s nenápadným a skromným způsobem života, většinou uvnitř obce, v sousedstvích (nikoli s pohodlným moderním stylem „v lůně přírody“). Jinak řečeno, souvislosti mezi architekturou a stylem života velebíme s ohledem na minulost, zato je takřka ignorujeme s ohledem na přítomnost.

Obecnost a specifičnost

Poměrně málo se v letácích zmiňuje či naznačuje, že „krajinný ráz“ má řadu dimenzí. Že se uplatňuje nabízko i z dálky, že je všelijak už ted’ narušený, že kulturní i přírodní charakteristiky mohou být v rámci jedné CHKO dost různé; anebo naopak stejně napříč různými CHKO. Na to prostě v letácích není dost místa. Podobně jako tam není místo pro zdůrazňování, že i přes nejrůznější všeobecné požadavky se připouštějí výjimky a zvláštní případy. Jen občas se tohle jednou větou připomene, případně se uživatelé vyzvou, aby se přišli včas na příslušné pracoviště se svým úmyslem poradit.

¹¹ „Bydlení v CHKO Křivoklátsko provází na první pohled řada omezujících faktorů projevujících se i požadavcích na stavební činnost. Všechny tyto skutečnosti mají jedený účel: zachovat to, co je v oblasti hodnotné pro další generace, vyhnout se exploataci příměstských satelitů a průmyslových zón a udržet kvalitní bydlení v citlivém prostředí, respektive jej kultivovat do formy odpovídající vyspělému kulturnímu státu západního typu, jakým České země vždy byly, a ne anarchii posledních šedesáti let. Nevýhody plynoucí z nutnosti dodržovat určitá pravidla se stávají zanedbatelné ve srovnání s možností života v krásné přírodě, v prostředí klidného venkova a v neposlední řadě v prostoru, z něhož lze bezprostředně cítit chod dějin a jeho genius loci. Bez ochrany hodnot a přizpůsobení se jejich zákonitostem hrozí, že velice rychle zmizí důvod, proč jsme se rozhodli zde žít.“ (Jak stavět v CHKO Křivoklátsko aneb Jak žít a nechat žít krajinu, 2009).

¹² Přitom většina navrhovaných opatření či omezení pro výstavbu se na typičnost dané CHKO nijak neváže a je prakticky totožná u všech oblastí.

Ačkoli krajinný ráz spojují letáky se specifičností (v každé oblasti je jiný, rozpoznatelný), velká část obsahu je u letáků stejná nebo téměř stejná napříč oblastmi. Aniž se to jasně řekne, mnohé požadavky se netýkají specifické CHKO, ale citlivého přístupu ke krajině obecně, příp. k venkovské středoevropské krajině. Téměř všechny letáky varují před altánky, podle pravítka stříženými jehličnany, izolovanými obytnými domy se stěnami „prostřílenými“ okenními otvory, před zlatými mřížkami uvnitř prosklení oken, před jásavými či oslepujícími barvami, před prefabrikovanými ploty apod. Zčásti to vyplývá z již zmíněného sklonu nahrazovat ohled vůči specifickému krajinnému rázu obecně estetickými kritérii; ale zčásti jde prostě o to, že různé specifické „rázy“ mají v naší oblasti často mnoho společného. Jsou prostě požadavky místně či regionálně specifické a požadavky obecnější. Jenže když se tohle jasně neřekne (a nepromítne do struktury textu), je to ve vztahu k pojmu krajinný ráz matoucí.

b/ Preventivní hodnocení krajinného rázu (PHKR)

PHKR jsou typicky rozsáhlé a podrobné studie, která dle zadání AOPK ČR zpracovávají externí odborníci. Každá CHKO by měla tento dokument mít zpracovaný. Jedná se primárně o interní dokumenty, sloužící jako odborné podklady pro úřední rozhodování. Doporučuje se nicméně, aby byly přístupné i zájemcům z řad veřejnosti, příp. příslušným institucím státní správy. Jejich dostupnost se ale v jednotlivých případech liší. Některé správy je celé zveřejňují na webu (někdy i včetně krátkých výtahů), jinde ale takto volně dostupné nejsou a na webu uživatel najde pouze elektronickou podobu letáku (stav v r. 2021, kdy jsme průzkum dostupnosti dělali).

PHKR nejsou svým obsahem sice závazné, jednotlivá rozhodnutí se jimi nemohou přímo zaštiťovat, ale mají pomáhat v argumentaci. Celkem pravidelně jsou aktualizovány, byť v poměrně dlouhých intervalech. Formou i obsahem zpracování (a tedy i praktickou použitelností) se napříč oblastmi dosti liší. Jsou to až překvapivě autorské dokumenty, různí se v nich i základní terminologie. Některé vyznívají spíš akademicky (Loew), jiné prakticky (Vorel). Jsou takové, které jsou psané hodně technickým, těžko proniknutelným jazykem – opakovaně jsme se u řadových úředníků setkali s míněním „to nikdo neče“ (nejspíš formulované s lehkou nadsázkou, ale úplně mimo realitu takový soud také asi nebude; obliba letáků u řady úředníků dle nás plyne mj. z toho, že jednodušší jazyk a názornost příkladů je něco, co neocení pouze veřejnost, ale právě také úředníci, kteří se mají s veřejnosti dohadovat). AOPK ČR v nedávné době vypracovalo novou metodiku, která má podobu těchto studií ujednotit.

Studie mají textovou, mapovou a obrazovou část. Typicky obšírně popisují vývoj krajiny a sídel v ní. Jdou přitom až na úroveň katalogu sídel, který pak obsahuje sadu konkrétních a k jednotlivým místům vázaných doporučení. Tato doporučení přitom obvykle nejdou do takového architektonického detailu jako letáky a zůstávají u charakteristik jako umístění, hmota, sklon střechy, podlažnost. Přihlíží se i k pohledovým horizontům, dominantám, exponovaným místům. Zdá se charakteristické, že k posunu v důrazu dochází právě při překladu do výše popsaných „popularizačních“ letáků, tedy v rámci zjednodušení a zpřístupnění méně odbornému publiku. Tady prostě letáky hlavní smysl regulace (a důležitý rys PHKR) poněkud zrazují, když svým vyzněním zdůrazňují snadno předepsatelné a vymahatelné parametry.

PHKR jsou přitom oproti letákům věrnější hlavnímu ochranářskému záměru také v tom, že s ohledem na krajinný ráz území důsledně diferencují, a to až na úroveň jednotlivých obcí. Ve svém rozsahu prostě mohou. Tato diferencovanost je důležitá, protože umožňuje argumentované kontextuální posuzování stavebních projektů a oslabuje sílu „precedenčních“ námitek („proč jste

mi tohle nepovolili, když o kus dál jste povolili prakticky totéž“) a promítá se i do dalších dokumentů. S diferencovaností obecně je to nicméně složité. Dělá se v různých dokumentech podle různých kritérií a měřítek (zachovalost, charakter zastavění, přírodní vs. architektonické kvality apod.).

c/ Metodiky

AOPK ČR vydává celou řadu metodik k jednotlivým úsekům práce SCHKO; když je třeba, tak je aktualizuje. Tyto materiály představují směr, kterým chce Agentura v současné době ideálně postupovat. Ne nutně ovšem zachycují realitu v terénu, tedy to, jak současná praxe skutečně vypadá. Pro oblast našeho zájmu jsou klíčové tyto dvě metodiky:¹³

- ML 8.6 Preventivní hodnocení krajinného rázu, 6/2022 (dřívější verzi 4/2019)
- ML 3.7. Doporučený postup pro ochranu krajinného rázu v souvislosti s územním plánováním a stavební činností, 12/2022 (dříve bylo 7/2017)

Najdeme v nich řadu posunů oproti dřívější situaci (kterou ztělesňují nejen letáky, ale také mnohé starší, ale dosud platné PHKR):

Je zde formulován pragmatický a dle našeho názoru správný princip, že je třeba pečlivě zvažovat „přínosy“ a „náklady“ jednotlivých regulací. Za zásadní věc a pozitivní posun oproti simplifikujícím letákům považujeme, že jsou zde explicitně připuštěny architektonicky kvalitní stavby, které nejsou replikami tradiční zástavby.

Především ale zvyšují důraz na místně specifické posuzování a snaží se najít postupy, jak takové posuzování uplatnit. Kladou více důrazu na usměrňování stavební činnosti už ve fázi územního plánování a pozornost přesouvají od technických detailů ke krajinným celkům. Přesouvají důraz hodnocení na měřítkovou úroveň urbanismu a hmotové regulace staveb; ruku v ruce s tím oslabují pozornost věnovanou architektonickým detailům, která je tak typická pro dosluhující letáky.

Ano, s letáky se už nepočítá, je třeba na ně zapomenout. Metodiky letáky prakticky nezmiňují. Avšak přiznává se zároveň, že pro předjednávání stavebního řízení a jeho hladký průběh je důležité vypracovat i nějaké zjednodušené, na stavební činnost zacílené výtahy z podrobných odborných studií (PHKR) – tzv. postery či jiné formy zkrácené prezentace. Problém je, zaprvé a především, v tom, že ani po několika letech takové materiály neexistovaly. Zadruhé spatřujeme problém také v tom, že nové metodiky sice naznačují nový směr, ale nevyhodnocují pořádně a nevysvětlují, v čem přesně je tento směr nový – tedy v čem všem jsou například letáky již překonané a proč je třeba jimi představovanou praxi změnit. To totiž podle našeho názoru omezuje srozumitelnost revidovaného přístupu. Z rozhovorů víme, že lokálními stavebníky i některými úředníky na správách jsou (zastaralé) letáky nadále vnímány jako potřebné. Už jen tím, že formulují jednoduše a s ilustracemi, mají velkou sílu. A budou ji mít, dokud někdo jasné

¹³ I metodiky ovšem rychle zastarávají a jen s obtížemi drží krok s dobou – např. metodika pro ochranu krajinného rázu v souvislosti se stavební činností a územním plánováním (7/2017) „těsně nestihla“ reflektovat novelu Stavebního zákona z roku 2017 a v něm velmi důležitou možnost vytvářet územní plány s prvky regulačního plánu... Víme, že tyto metodiky už existují v ještě novějších verzích, které známe, nicméně zevrubnou analýzu jsme prováděli s metodikami z r. 2022.

nevysvětlí, v čem jsou zavádějící; a také dokud nepředstaví něco jiného prakticky obdobně uchopitelného.¹⁴

Metodiky věnují pozornost také komunikaci s veřejností, což je typicky zanedbávaný a často problematický rys ochranářské politiky. Tomu se budeme věnovat ještě i v dalším textu, avšak už teď je třeba zaznamenat jedno nedorozumění. Letáky se braly a berou jako „popularizující“ materiály. Jako překlad odborné problematiky do řeči laiků; překlad, který nutně zjednoduší, a je proto pouze nedokonalým a jaksi druhořadým (pomocným) ztělesněním kýžené politiky. A stejně jsou chápány i postery či výtahy navrhované v nových metodikách. Považujeme to za nešťastné. Za prvé, laickost a odbornost je v reálné situaci distribuována daleko méně jednoznačně, než takový přístup předpokládá. Odbornost mnohých úředníků, kteří mají na starost usměrňování stavební činnosti, je někdy sporná. Bývají to vzděláním často přírodovědci, a nikoli krajináři, architekti, památkáři, sociologové. Jejich kompetence v dané oblasti je založená spíš na praktické zkušenosti než na formálním vzdělání. Architektonické komise byly ostatně zřízeny zčásti proto, aby tento nesoulad kompenzovaly. Jak jsme zmínili, mnozí úředníci připouštějí, že čist PHKR je pro ně dost obtížné; jazyk těchto dokumentů pro ně není o mnoho přístupnější než pro jejich klienty. Přístupy jednotlivých úředníků se navíc navzdory veškerému koordinačnímu úsilí dost liší a nezřídka do jejich rozhodování prosakuje subjektivní názor. Veřejnost naproti tomu sotva představuje nějaký stejnорodý celek nepoučených a nevzdělaných individuí. Zahrnuje nositele různých zájmů a také různě odborně zdatné osoby. Když někdo přijde na SCHKO se stavebním projektem, má už za sebou typicky nějaká jednání se stavebními firmami či architekty – takže není odborným věděním úplně nedotčený laik; někdy přijde dokonce spolu s architektem. V případech, které nás zajímají nejvíce (ne podvodníci, ne ignoranti, ale spíš lidé s ambicí postavit dům, který hladce nesedí poněkud schematickým požadavkům), je tohle ještě častější. Budovat za těchto okolností ostrý předěl mezi úředníky-odborníky a klienty-laiky je pochopitelné, ale zrádné. Úředníci okázalým zdůrazňováním své odbornosti sice posilují autoritu, a tedy svoji převahu ve vzájemném vztahu, ale zároveň dělají z protistrany účastníky interakce „jiné kategorie“. Něco jako partnerský vztah je pak sotva představitelné – se všemi důsledky pro vedení celého procesu.¹⁵

Místo potřeby osvětových materiálů „pro (laickou) veřejnost“ bychom navrhovali mluvit o tom, že srozumitelné a rozsahem zvladatelné dokumenty jsou zapotřebí *pro všechny zúčastněné*, a to jako podklad pro hledání společné řeči při řešení jednotlivých případů. Jde o dokumenty, do kterých by obě strany, regulující i regulovaní, mohli nahlížet společně a bavit se nad nimi. Těžko proniknutelné a nepřístupné formulace by tak mimo jiné přestaly bezděčně sloužit jako zástěrka, která kryje ne vždy jasně a bezrozporně artikulované cíle a principy. A nejde jen o úředníky a jejich klienty. Jednoduše, srozumitelně a se vší vážností formulovaná pravidla jsou prostě

¹⁴ Nejde přitom jen o to, že nové metody o letácích prakticky mlčí. Např. na semináři AOPK ČR k usměrňování stavební činnosti 7. června 2022 k letákům příznačně zaznělo pouze to, že jsou příliš paušální. Drtivá většina diskuse se pak věnovala tomu, jak zajistit vymahatelnost rozhodnutí (aniž by tematizovala to, co vlastně chce AOPK ČR nyní vymáhat a proč).

¹⁵ Tohle je dobře známé třeba z medicíny, kde k posilování autority (samozřejmě, už předem dané převahy lékařů vůči pacientům, budované na základě odbornosti) dochází mnoha způsoby – od bílých pláštů, diplomů na zdi, úcty k akademickým titulům u některých pacientů, až po neproniknutelný jazyk lékařských zpráv. Taková autorita má svoje výhody, ale také významné nevýhody. Rozhodně nejde o partnerský vztah, a to je pak leckdy v léčení na obtíž... Podobnou situaci popisují mnohé studie týkající se vztahu veřejnosti k vědě a tzv. science communication. Doplňovat laikům jejich znalosti vědeckých poznatků nevede nijak automaticky k tomu, že veřejnost získá k vědě lepší vztah. Osvěta formou polopatického vysvětlování je něco jiného než brát toho druhého vážně a snažit se s ním dohodnout (např. Irwin & Wynne 2004).

dokladem toho, že ti, kdo je určují, dobře vědí, co činí, a že mají důvěru v to, jak budou přeložena do praxe... Zkrátka, brát srozumitelnou řeč jako neplnohodnotný kompromis vynucený tím, že veřejnost jsou nevzdělaní laici, zdravému vztahu mezi regulujícími a regulovanými neprospívá.

d/ Plány péče (PLP)

Ochrana krajinného rázu (mj. v souvislosti se stavební činností) se řeší i v dalších dokumentech, např. v tzv. plánech péče. Ty sice nekladou omezení pro konkrétní stavební projekty, nicméně tvoří pro takovou regulaci nepominutelný kontext. Kapitoly PLP týkající se ochrany krajinného rázu a výstavby jsou obecně vnímány jako konfliktní, neboť místní samosprávy v nich vidí překážky potenciálního rozvoje (Hoffmann 2009). PLP se ovšem napříč různými CHKO trochu liší (podobně jako liší samotná CHKO).

PLP má být „odborný a koncepční dokument ochrany přírody, který na základě údajů o dosavadním vývoji a současném stavu zvláště chráněného území navrhuje opatření na zachování nebo zlepšení stavu předmětu ochrany ve zvláště chráněném území a na zabezpečení zvláště chráněného území před nepříznivými vlivy okolí v jeho ochranném pásmu“ (<https://www.nature.cz/planujeme-peci>). Zároveň se ale do nemalé míry jedná o *úředně-formální dokumenty*. Jsou zpracovávány dle podrobné metodiky a snaží se dodržovat předepsanou strukturu. Z ústních informací plyne, že PLP jsou sestavovány tak, aby byly do jisté míry obecné, aby se v nich objevilo vlastně úplně vše, co by se eventuálně mohlo v následujícím období, typicky desetiletí, dělat – co totiž v PLP není, resp. není s ním v souladu, těžko pak jakkoli během dlouhého období platnosti financovat. Tento přístup je patrný i z toho, že PLP, které jsme viděli, prakticky neobsahovaly nějaké vyhodnocení plnění předchozího plánu. Také nebývá příliš města a zřetel na prioritizaci. Při pozorném čtení si nelze nevšimnout takových rysů byrokratických dokumentů, jako je např. vyprázdněné a matoucí zacházení s rozlišením mezi „cíli“ a „záasadami“, apod. Příznačně, PLP nejsou obecně závazné a jejich povaha je spíše „proklamativní“ (Hoffmann 2009).

Za zmínu stojí především dva momenty, na které lze při pohledu do PLP narazit: (1) místo péče o krajinný ráz (KR) v celku plánované péče; (2) přístup k práci s veřejností. Zde je pár nesystematických postřehů.

„Krajinný ráz“ a jeho ochranu, resp. péči o něj, ukazují některé PLP jako nejasnou věc. Vypadá to, jako by se vážně míněná ochrana KR vešla jen do celkových názvů, obecných cílů a úvodních proklamací („Ochrana přírody a krajiny“), a nikoli už, dostatečně přesvědčivě, do jednotlivých analytických položek celého materiálu. Stačí se podívat na strukturu obsahu. V něm se ochrana KR samozřejmě bere jako jedna součást, podpoložka ochrany „přírody“ (vedle ochrany památných stromů, rostlinných a živočišných druhů apod., a to příznačně až na samém konci seznamu). Jako by šlo o nějaký přírodně-krajinný ráz, charakteristiku přírody. Přitom se často ukazuje, že v souvislosti výstavbou typická potíž není, aby navrhovaná budova zapadla do nějaké (čisté) „přírody“, ale hlavně o to, aby stavby a rekonstrukce zapadly do stávající „tradiční“ zástavby.

Tomu pak také odpovídá, že zatímco ochrana živočišných a rostlinných druhů či společenstev je v některých PLP zcela adresná, skutečně na úrovni jakýchsi prioritních úkolů a zásahů (co, kde), ochrana krajinného rázu je formulovaná jen v podobě dlouhodobějších obecných cílů či zásad (bez jakéhokoli bližšího určení, navíc za pomoci těžko uchopitelných výrazů jako „nadměrné

[rozšiřování sídel]“, „harmonický“ apod.). Jistě, předmět ochrany lze vymezit mnohem snáze a specifičtěji, když jde o ochranu druhů a biotopů, než když se má chránit něco jako krajinný ráz. Ale proč formulace jako třeba „potlačovat výskyt hasivky orličí v PP Šimečkova stráň a PP Provázková louka (seč 2x ročně)“ nemají obdobu typu „zasadit se o odstranění rušivé zemědělské stavby tam a tam“? Proč navrhovaný výzkum v PLP jedné z CHKO (a i jinde to bylo podobné), čítající desítky položek, obsahuje takřka výlučně přírodovědecký (botanický, ornitologický) výzkum, zatímco výzkumy krajinářské či urbanistické se vůbec neuvažují (např. Blanský les)? Krajinnému rázu je v celém dokumentu věnován doslova zlomek celkového prostoru. Přitom, připomeňme to, jde o plán péče pro chráněnou *krajinnou oblast*, nikoli pro přírodní rezervaci. Navíc v těchto dokumentech jde výslově o *pěči*, nikoli pouze zachovávání současného stavu, což vytváří příležitost mluvit o celé věci méně defensivní rétorikou, než je jinak obvyklé. Krajinný ráz by tu snáze než jinde mohl být tematizován jako něco, co je třeba nejen zakonzervovat, ale také rozvíjet – jenže zpravidla není...¹⁶

Veřejnost má v PLP podobně okrajové postavení jako péče o krajinný ráz. A opět, ne záměrně, spíš bezděčně. Je to samozřejmě „povinná“ položka v obsahu, nicméně typicky na posledních místech; přitom by z povahy věci klidně mohla být hned v úvodu, jako to nejdůležitější. Příznačně, o veřejnosti se jen velmi zřídka mluví mimo tuto specializovanou kapitolu.

Výmluvné je, jak přesně se o veřejnosti mluví – když už se o ní mluví. „Práce s veřejností je jedním z nástrojů péče o území CHKO Beskydy. Pro účinné působení na veřejnost je nezbytné volit celý souhrn metod, forem a postupů, jejichž smyslem je zvýšit povědomí o území a jeho ochraně, a dále informovat, regulovat, motivovat...“ (kurzíva naše). Z těchto úvodních vět příslušné kapitoly je jasně patrná jednosměrnost uvažovaného působení a ryze instrumentální pojetí vztahu k veřejnosti; pojetí, které je založeno na představě deficitu znalostí jako hlavní překážce ve vztahu veřejnosti ke krajině.¹⁷ Veřejnost je tu stále spíše pasivní nástroj, nikoli partner a nedílná součást toho, co se chrání. Ne že by se s veřejností nepracovalo – třeba jako v Blanském lese (a vlastně skoro všude) se organizují semináře a výstavy, vydávají se zpravodaje, navazuje se spolupráce se školami. Co lze dělat víc? Jenže v jiné části dokumentu, která už není výslově o „veřejnosti“, se dočteme o tom, proč se ukázalo nemožné předělat existující 3 zóny této CHKO na 4 zóny.¹⁸ Formálně by se to totiž muselo provést tak, že by se tato chráněná oblast musela vyhlásit znovu. Jenže „při předběžném projednání vyšlo najevo, že téměř všechny obce, jejichž územím hranice CHKO prochází, budou požadovat z území CHKO vyjmout minimálně svá zastavěná a zastavitelná území, případně celé katastry obcí“ (cit. z PLP). A to po nějakých patnácti letech existence této CHKO. Jak je možné, že postoj obyvatel se navzdory veškeré „práci s veřejností“ za poměrně krátkou dobu tak negativně vyvinul? Dost pravděpodobně na tom má svůj podíl zavádějící, poněkud technokratická představa o tom, jaké má být postavení veřejnosti

¹⁶ Chápeme, že tento nesoulad vyplývá z dnes běžné praxe, pro co jsou PLP užívány. Když například za 5 let někdo zdědí louku s vzácnými druhy, kde není ochrana pokryta ještě maloplošným zvláště chráněným územím, a chce se o louku starat a chce dotace, přichází ke slovu PLP o CHKO. Úředník zdůvodní, že péče o louku je s PLP v souladu, tudíž na to lze čerpat příslušnou finanční podporu. Tyto finanční nástroje přímo spravuje AOPK ČR. V případě „starání se o“ krajinný ráz, jeho údržbu a údržbu objektů majících památkový charakter, takovéto finanční nástroje, navázané na znění PLP, nejsou.

¹⁷ Podobné pojetí vztahu k veřejnosti bylo předmětem rozsáhlé kritiky a diskuse v tzv. vědních studiích. Dlouho se mělo za to, že pokud veřejnost nedůvěruje např. geneticky modifikovaným plodinám, je to proto, že jí chybí náležitá vědecká osvěta. Lidé zkrátka vědě nevěří (nebo s ní nesouhlasí) proto, že jsou hloupí a nevzdělaní. Podrobné výzkumy tohle ale zproblematisovaly. Mezi největšími odpůrci GMO byli lidé nadprůměrně vzdělaní a vadily jim ve skutečnosti dost jiné věci, než jim protivníci připisovali (viz např. Wynne 2001).

¹⁸ Případ se od doby sepisování daného PLP posunul, ale to zde není podstatné.

při ochraně krajiny, ve které lidé žijí nebo kterou navštěvují. Besedy a výstavy nestačí. Práce „s“ veřejnosti by prostě neměla být jenom prací „s“ nějakým nástrojem v ruce (který je třeba kontrolovat a náležitě tvarovat), ale především prací, kterou ochranáři dělají *spolu* „s“ nějakým dalším účastníkem situace (jehož autentická podpora takového snažení je klíčová).

e/ Předběžná informace a další dokumenty

Písemností, které se tak či onak týkají povolování jednotlivých případů výstavby v CHKO, je samozřejmě celá řada. Jeden příklad za všechny budiž tzv. předběžná informace, na kterou jsme narazili při podrobnějším studiu jednoho z případů v naší modelové obci.

Stavebník v rámci zavedeného i doporučovaného postupu zažádal SCHKO o tzv. předběžnou informaci k záměru rekonstrukce rodinného domu. Jako přílohu dodal popis záměru, včetně odůvodnění zvolených materiálů a forem s ohledem na historii objektu, a stavební dokumentaci od architektonické kanceláře, včetně zákresu umístění stavby. V odpověď mu přišel seznam kategorií ochrany, do kterých daný pozemek spadá, a rozsáhlý výčet celé řady norem, podle kterých bude projekt posuzován. Samotná reakce na konkrétní projekt byla až v Poznámce, jakoby už mimo hlavní text informace, „pod čarou“. Šlo o text na tři řádky, který bez vysvětlení diktoval materiál a barvu střechy a opláštění („krytina bude...“, „fasáda bude...“) – zčásti v souladu s deklarovaným záměrem stavebníka (plášt' a materiály), zčásti (barva střechy) proti jeho záměru (který vyplýval z toho, jak renomovaná architektonická kancelář prostudovala delší historii daného objektu).

Tento přístup se ukázal jako v mnohem typický (přinejmenším v dané CHKO). Evidentně jde o dokument zpracovaný podle mustru. Žadatel o předběžnou informaci se tedy musí prokousat poměrně dlouhým a technickým textem, naplněným obecnými odkazy a informacemi, aby se v poznámce dočetl o nesouhlasu SCHKO s navrhovanou barvou střechy. Přitom z dodané dokumentace vyplývá, že architekt se nejen celkově, ale i navrhovanou barvou a materiélem střechy snažil maximálně zachovat původní charakter stavby a stavební tradici v místě (už z letmého pohledu do současné fotomapy je jasné, že střechy v okolí nejsou všechny, ba ani větinově červené, ale tmavě šedé; stejně barevná byla střecha objektu dříve). Mluvili jsme o tomto případě se zpracovatelem odpovědi. Na místě před sepsáním nebyl, do fotomapy se nepodíval. Červené střechy se v dané CHKO berou jako zásadní obecný princip. A prý šlo jen o návrh, doporučení. (Nešlo. Jazykově šlo, jak jsme zmínili, o nediskutovatelný diktát.) Zároveň se však v daném případě šlo namítat či klást otázky k jiným věcem. Proporce a charakter historického domu se navrženým přístavkem a vikýřovými okny přece jen trochu změnily. O tom ale úřad zcela pomlčel.

Zdá se, že za touto podobou „předběžné informace“ stojí formální svázání správním řádem. Tam platí princip, že úředníci nesmějí jakkoli přejdjmímat konečné rozhodnutí. To by se totiž mohlo ukázat jako otevřená dvířka k tomu, aby bylo rozhodnutí napadeno. Skutečná odpověď je tedy omezena na úplné minimum v poznámce, zatímco drtivou většinu odpovědi tvoří nevyžádané a povšechné informace, které dokumentu dodávají zdánlivý obsah. Zatímco stavebníci jsou obecně vyzýváni k tomu, aby svůj záměr včas projednali s úředníky Správy, ti musejí v zájmu nenapadnutelnosti pozdějšího verdiktu „mlžit“ a lavírovat, případně neformálně naznačovat. Písemná forma jim jde vstříc v tom, že stačí úsečná autoritativní odpověď, bez nutnosti reagovat na věcné otázky. Na vysvětlování a na neformální setkávání, které stavebníci a architekti se

zájmem o věc vítají, neřku-li na terénní pochůzky, nemá SCHKO (pracoviště AOPK ČR) zpravidla kapacity.

Pro žadatele tak daný dokument ztělesňuje neblaze proslulou podobu byrokratického světa: nepřehlednost, nepochopitelnost a alibismus. Je dobré si uvědomit, že i tohle je „práce s veřejností“.¹⁹

2/ Regulace stavění v současné praxi a problematika změny

Mezi zněním dokumentů a jejich uplatněním v praxi je vždy zapeklitý vztah. Obojí od sebe nejde dost dobře oddělit. Ke zkušenostem z praxe jsme proto tu a tam přihlíželi už v předchozí kapitole. Nyní je ale třeba podobám praktického usměrňování výstavby věnovat soustředěnější pozornost, byť spíš formou doplňujících poznámek.

Proč nestudovat pouze dokumenty

Hlavním cílem prováděných výzkumných rozhovorů bylo doplnit soubor studovaných dokumentů takovými daty, které by nám poskytly vhled do každodenní práce a specifických praktických zkušeností účastníků. Reálná regulace stavební činnosti totiž nijak přímočaře nevyplývá ze zákonů, metodik, expertíz, hodnocení či regulativů, ale odehrává se v interakcích, během nichž se litera těchto dokumentů složitě překládá do praxe. Teprve v praxi se pak „láme chleba“. V praxi, nikoli v knihách či sbírkách zákonů, se vynořují největší problémy: přetíženosť úředníků agendou, nesrozumitelnost a nečitelnost regulační praxe pro různé typy účastníků nebo obtížné zohledňování místně specifických podmínek. Promyšlenost a přesnost textů je sice důležitá a nepostradatelná, ale teprve v jejich praktickém použití se ukazuje jejich přiměřenosť a vhodnost.

Naši ambicí bylo pokrýt perspektivu různých účastníků regulačních procesů. Především jsme ale mluvili s těmi, kdo jsou za regulaci stavění v CHKO přímo či nepřímo zodpovědní, s úředníky AOPK ČR. Zatímco s lidmi z ústředí jsme často probírali hlavní trendy a koncepční záměry, příp. zákonné úpravy či metodiky, a leckdy jsme se také věnovali koordinaci celého projektu (AOPK ČR je náš hlavní aplikační partner), s pracovníky jednotlivých CHKO jsme mluvili o praktických potížích při naplňování dané agendy a o jednáních se stavebníky či obecně s veřejností. Zvláštní hodnotu pro nás měly rozhovory s přímými nadřízenými řadových úředníků. Ti jsou totiž dostatečně blízko každodenní praxi, a přitom ji už vidí trochu z odstupu; nemusí mít obavy říct, jak problematické některé věci ve skutečnosti jsou. Někteří z nich prostě mluvili otevřeněji. Navíc byli „služebně starší“, a tedy zkušenější. Viděli věci v úhrnu. Zároveň, právě u nich se hromadí sporné případy, které jsou analyticky zvláště cenné.

Bavili jsme se také se starosty obcí, s architekty a členy architektonických komisí, s památkáři, akademiky (se zaměřením na lidové stavitelství a ochranu krajiny). Se stavebníky, tedy s předkladateli stavebních záměrů, jsme bohužel mluvili spíš jen příležitostně, nesystematicky.

¹⁹ Jazyk a styl úředních listin, jejich ne/přehlednost a ne/zabalenost do těžko proniknutelného právního jazyka, na první pohled nevyhnutelná, ale při bližším pohledu zbytečná, významně ovlivňuje ochotu občanů vstřícně reagovat. Cesty k napravě jsou možné. Viz např. Dušek et al. (2022).

Není snadné se k takovým osobám dostat a otevřeně s nimi mluvit o jejich zkušenostech, protože bud' jde o ty, kteří žádali či žádají o stavby neproblematické (a tudíž pro nás nepříliš zajímavé), anebo o předkladatele sporných stavebních záměrů, kteří ale právě proto zůstávají krajně obezřetní. I proto jsme využili možnost udělat podrobný rozhovor o stavitelské zkušenosti s jedním z členů našeho týmu.

Bylo zřejmé, že někteří respondenti o některých věcech mluvili neradi. Nebo prostě opatrně. Zejména tam, kde bylo tematizováno napětí mezi předpisy a reálnou praxí. I proto zde přímými citacemi šetříme a u případných citací neuvádíme jména.

Praxe, která odolává změně²⁰

Náš projekt představuje snahu přispět ke změně stávající situace – situace, která je více či méně pomíjivou výslednicí rozmanitých záměrů, předpisů, praktik, norem a možností. Měnit takovou komplexní skutečnost je složité. Existuje řada přístupů ke zkoumání toho, proč něco snaze o změnu neodolá a něco přetrvá, nehledě na to, jak moc to chceme změnit. Přehledně tyto přístupy v souvislosti s urbanistickými problémy shrnula a výzkumně prověřila Hommels (2005). Obecně můžeme říct, že situace je stabilní, odolávající změně a nepoddajná, protože je pevně ukotvená v různých vztazích. Jinak řečeno, aby se mohla změnit jedna věc, musí se změnit celý řetězec prvků, které na sebe různě navazují, vzájemně se podporují anebo naopak znemožňují, zkrátka různě spolu interagují. O tom, v jakých vztazích je ukotvená současná situace usměrňování stavební činnosti v CHKO, leccos naznačují provedené rozhovory.

Ústředí a správy

Vztahy mezi AOPK ČR a jednotlivými SCHKO, které jsou hodně různé. AOPK ČR je zastřešující organizace, která se hodně zaměřuje na to, aby standardizovala a sjednotila postupy a přístupy v jednotlivých oblastech. To narází na to, že podmínky v jednotlivých CHKO se hodně liší. Ve vztahu k výstavbě jsou na tom např. oblasti v blízkosti velkých měst a jejich rekreačních oblastí hodně jinak než horská území s roztroušenou tradiční zástavbou. Úředníci na správách si to uvědomují.

Samozřejmě, protože ono se to nikdy nekoordinovalo, že by třeba [konkrétní CHKO] řeklo: "Tadyhle to máme a pojďme se domluvit, jestli to budeme dělat stejně, nebo ne." Každý si to udělá tak trošku po svém, už díky těm lokálním podmínkám, ve kterých se to nachází.

A uvědomují si to evidentně i koncepční pracovníci z ústředí. Ponechávají proto v některých případech prostor jednotlivým správám pro jakési experimentování, alternativní uspořádání. Například ve Slavkovském lese se rozhodli pro radikálně jiný způsob organizace práce (nemají úředníky specializované na výstavbu v celé CHKO, ale každý referent má na starosti „svoje“ menší území, kde se stará o všechno, včetně výstavby). Taková svébytnost ovšem celkově oslabuje případný dopad centrálně prosazované reformy.

²⁰ Zpracováno s využitím podkladové studie Terezie Lokšové, která tvoří přílohu č. 1 této zprávy.

Setrvačnost, kontinuita a precedenty

Naši respondenti často mluvili o síle setrvačnosti, kontinuity a precedentů. Ta je nejenom v lidském světě velmi mocná. Během rozhovorů s pracovníky jednotlivých správ jsme si opakovaně uvědomili, že pro pochopení problémů a možností ohledně regulace výstavby v CHKO není důležitá pouze aktuální situace na úřadě a v oblasti, ale také to, co a jak předcházelo. Nereaguje se pouze na současnost, ale také na minulost.²¹ Odolnost vůči změně tak vyplývá nejen z aktuálních vztahů ke strukturálním kvalitám daného uspořádání, ale právě také z nejrůznějších setrvačností a historických trajektorií. Například paušálnost letáků a jejich zaměření na architektonické detaily se neobjevily (jen) z nějakého nepochopení potřeby diferencovat, ale v reakci na to, že snaha ochranářů stavebníky omezovat začala být napadána jako svévolná a nedostatečně objektivní. S podporou letáků se v reakci na to prosadil trend k snadno kvantifikovatelným, posouditelným a vymahatelným rysům výstavby. Ovšem za cenu, že to trochu odvedlo pozornost od opravdu důležitých věcí a rozmlžilo představu o tom, co mělo být hlavním předmětem ochrany, totiž pojem krajinného rázu. Lidé pak možná jednodušeji chápali, co nemají dělat, ale o to víc jim nebylo jasné proč. Což vede k nedorozuměním.

Otzáka: A co ochranářům na tom vašem projektu vlastně vadilo? Co vám vytýkali?

Odpověď: No krajinný ráz, prostě. Že to nebylo v souladu s krajinným rázem.

Při bližším prozkoumání případu pak vyšlo najevo, že stavitel a SCHKO si vlastně nerozuměli. Stavitel měl dojem, že ho SCHKO tlačí do „standardních“ úprav (tj. aby byl objekt co nejpodobnější ostatním obyčejným domům v obci) a byl překvapený, když zjistil, že nakonec sami ochranáři navrhli s ohledem na okolnosti méně standardní řešení.

Ještě jinak řečeno: CHKO nemají jen různá (různě zastavěná, různě charakteristická) území, ale taky různou historii; a ty trajektorie podstatným způsobem patří k tomu, jak to tam či onde konkrétně vypadá – jak tam funguje architektonická komise, k čemu se přihlíží atd. K těmto specifickým historiím patří i působení jednotlivých osob. Pravděpodobně právě jednotliví konkrétní lidé hodně stojí za nemalými rozdíly v praxi jednotlivých CHKO. Individuální svéráznost úředníků se uplatňuje zejména v méně standardních situacích. K nim patří například posuzování staveb, které se vymykají průměru, nebo třeba spolupráce s památkáři. Když si tyto souvislosti uvědomíme, měli bychom být o to víc opatrní ve vztahu k moci papírů a předpisů. Jejich sdělení se vždycky filtruje v praxi, která je nevyhnutelně hodně různá. Už jen proto, že na různých CHKO jsou prostě různí lidé.

Historie ovšem nepůsobí pouze skrytě, nenápadně, ale také otevřeně. Že jsou kroky podnikané v současnosti nepokryté „ve vleku“ minulých událostí, mluvili lidé často. Úřad se cítí vázaný předchozími rozhodnutími. Ty jsou vnímány jako precedenty nebo dlouhodobě trvající stanoviska.

²¹ To je vlastně podstata pojmu *path dependency*, hojně rozšířeného nejen v ekonomii, ale i v dalších společenských vědách, například v politologii nebo při studiu organizační změny (např. Magnusson & Ottosson 2009).

My jsme pořád jeden úřad, i když po 20 letech je jiný, než byl. Pořád jste tím vázaní, nemůžete otáčet, prostě jste vázán rozhodnutím vašich předchůdců úřadu. Byť můžou nastat nové skutečnosti, to se může stát.

Měnící se stanoviska poškozují čitelnost a legitimnost politiky. A to není v zájmu úřadu. Ideální byrokratická logika stojí na pravidlech a kategoriích (Mouzelis 2013), na předvídatelnosti a transparentnosti, a nikoli na tom, kdo a v jaké situaci rozhoduje.²²

Řekl bych, že od individualismu, který je v architektuře základ (kde, jaký barák, na jakém místě, v jakém čase)... bez toho individuálního posouzení se to těžko [něco dělá]... Nicméně jak se to dostalo do rukou státní správy, tak vzrůstá tlak na to, aby to bylo podle pravidel a zapadal do [zavedených] škatulek, což následně vedlo k [nynějším] pořádkům a my jsme na základě toho začali tvořit regulativy, jak se jim v uvozovkách říká.

Na jednotlivé precedenty se naopak často odvolávají klienti a tlačí tak proti specifickému posuzování jednotlivých případů – tedy proti něčemu, co vyžadují nejen současné metodiky, ale po čem tu a tam volaly už někdejší letáky.

Já jsem si někdy v nějakých případech dělal takový průzkum i sám, že jsem si to nafotil a pak si v GISu třeba odměřil, jak vysoký byl strom a jak vysoká bude ta stavba a jak bude viditelná. Ale to, že bychom jinak posuzovali víc viditelné a míň viditelné domy s sebou nese jeden velký problém, a to je ten, že lidi to nepochopí. Nepochopí, proč jsme sousedovi povolili něco, co jemu už povolit nechceme. To nevím, jestli dokážeme vysvětlit.

Obava z toho, že veřejnost neporozumí diferencovanému přístupu, pak může bránit i využívání povedených staveb jako kladného příkladu:

Já vím, [příklady povedené současné výstavby] se prezentovat můžou, ale je to nebezpečné v tom, že lidé, kteří na to budou koukat, si z toho zase vezmou jenom to, co chtějí. A najednou začnou ukazovat: "Hele, on to má takhle, a to vy tam nemáte, tak proč já bych to nemohl mít taky." Ta precedenční stránka je obrovská.

Je zřejmé, že hlavní problém zde spočívá v otázce, precedent čeho se má v daném případě vážit. Spočívá to hlavně v architektonickém detailu (výška stavby, typ oken), anebo v něčem jiném, hůř uchopitelném (narušení dálkového pohledu, soulad s okolní výstavbou)? A jde také o to, že „čitelnost“ politiky úřadu by měla být založená (také) na něčem jiném než (jen) na předchozích případech – ty jsou samy o sobě zrádné.

Reaktivní charakter regulace

Usměrňování výstavby vždy na něco reaguje. Typicky na nějaké ohrožení. Viděli jsme to už v letácích – uváděné „špatné příklady“ byly často jasně dobové. Šlo typicky o různé pokleslé

²² Patří se zde připomenout, že úředníkům dříve probírané letáky svou jednoznačností a paušálností konvenovaly ("hlavně nám neberte letáky", volal zpovídaný úředník na rozloučenou). Samotné letáky vlastně až tak paušální nebyly; vždyť některé z nich výslově mluví o výjimkách a individuálním posuzování. To skutečně problematické vyplývá ze spojení letáků a úřední praxe. Úředníci totiž z povahy věci a zvyklostí úředního procesu obecně těhnou k formalizaci a paušalizaci, k neodstupňovanému posuzování.

módy. Obranářská pozice, ve které každá výstavba jako by znamenala automaticky zhoršení situace, se leckdy uplatňuje i neformálně, v samozřejmě ochranářské optice.

Říkal jsem, a domluoval jsem to i se stavebními a krajskými úřady, že bychom zavedli diferencovaný přístup. Ale zvrtlo se to. Dal jsem seznam 350 obcí a navrhl jsem [úředníkům z CHKO]: teď mi řeknete, který jsou do první kategorie, který do druhý a do třetí. Ve třetí nakonec nebylo nic, kromě paneláků. V první, kde podle mě z těch 350 mohlo být maximálně 30, jich nakonec skončilo 200 [smích].

Defenzivnost mj. vede k tomu, že se úředníci snaží zabránit tomu nejhoršímu. A v rámci takového postoje bezděky se všemi zacházejí jako s potenciálním zdrojem excesů. Přesto jsme mluvili s vedoucími pracovníky správ, kteří si uvědomují, že problematičnost regulace je fakticky soustředěna na pár specifických případů. Velká většina klientů chce prostě „postavit barák“ a vyhnout se přitom veškerým potížím. Ti se obvykle hladce přizpůsobí požadavkům. Pak se občas vyskytnou takoví, kteří staví bez povolení nebo kteří bohorovně nebo agresivně prosazují jasné stavitelské zručnosti. To jsou celkem jasné případy, kterým je třeba se postavit; přitom v takových případech stejně žádné argumenty moc neplatí. Do nejistoty, do potřeby pečlivě formulovat argumenty a trpělivě vyjednávat, úředníky dostává relativně malý počet případů, ve kterých klienti mají vyhraněnější architektonický názor, který úplně hladce nezapadne, chtějí vyjednávat, ale dostávají se do konfliktů.

[Stavebník o prvních kontaktech s ochranáři ve věci návrhu rodinného rekreačního objektu navrženého profesionálním architektem:] Kdyby ty důležité instituce byly jako partner, který by se s námi chtěl podrobněji bavit, tak by mne to asi i bavilo. Kdyby to oni tak chtěli a kdyby to bylo na úrovni. Kdyby to nebyl boj. Kdybychom si spíš vysvětlovali stanoviska a možná řešení. Kdybychom si nějak sedli do noty... No, ale to nějak úplně nešlo. A asi to ani nebylo osobní. Brzy se to dostalo do fáze, kdy bud' odejdou oni, nebo my.

Právě takové případy považujeme za důležité. Krom jiného zprostředkováně vytvářejí *obecnější klima*, kulturu ochranářského usměrňování výstavby. Právě to, jak menší počet takových poměrně řídkých, zato šířeji rezonujících případů, přiznával i jeden vedoucí pracovník správy, že uzavíral líčení konkrétního případu:

Pak tohle v lidech zůstávalo. Přesně. To je ono. Jde o to, aby některé věci v lidech pokud možno nezůstávaly, a nekazily tak celé to úsilí.

Nedorozumění ohledně toho, na co přesně mířit v úsilí o změnu, směšování různě problematických případů, představuje vážný problém.

Formální správnost a nenapadnutelnost versus neformální základy řešení

Mnohokrát jsme se v rozhovorech o praxi usměrňování výstavby setkali s důrazem na formální správnost procesů. Silný důraz na legislativní a procesní správnost je uplatňován z logiky úředního výkonu. To se ale odehrává v situaci, kdy k ochraně krajinného rázu chybí prováděcí právní předpis, referent vydává závazná stanoviska podle ustanovení § 44 zákona č. 114/1992 Sb. (o ochraně přírody a krajiny) a vychází z definice předmětu ochrany ve vyhlašovací dokumentaci; jiné zdroje mají jen neformální pomocnou roli:

I pro nás [AOPK ČR], ale i pro stavebníky, investory je to hrozně neohraničený prostor a my ho musíme i z naší úřední podstaty nějak umět definovat a, když to tak řeknu nahrubo, hlídat si úředníka, co dělá. Aby to nebyla korupční záležitost a aby to bylo aspoň trochu stejné. Nemůžete jednomu říct, že může mít takovou střechu a jednomu že nemůže, když jsou vedle sebe. To je hrozně důležité, umět tohle uřídit. Zvlášť když máte takové plénum osob, které máte vést, nebo povinnost úřadu rozhodovat v podobných nebo stejných záležitostech stejně. Takže preventivní hodnocení krajinného rázu, abych se vrátil k původní myšlence, nám aspoň dává preventivní pohled na věc. Referent, nebo úředník posuzuje doopravdy ad hoc, ale s ním, ne bez něho a musí ho konfrontovat.

Správnost v tomto případě znamená především nenapadnutelnost. A ta prakticky vzniká z konkrétních úkonů. Téměř je věnována mimořádná péče, ty na sebe strhávají největší pozornost a tvoří podstatný, někdy většinový objem práce.²³ Obermajer (2020) celkově stav povolování staveb a rozhodování o území shrnuje jako převahu formalismu nad věcným posuzováním. Důraz na formalismus přitom podle nás neznamená, že se něco dělá složitěji a dle; obvykle vede k tomu, že se dělá něco trochu jiného. Je běžným rysem řízení veřejných institucí, že se při snaze změnit zavedenou praxi přečeňuje moc metodických opatření či příkazů ředitele (zaměřených na věcnou podstatu věci) a podceňuje naopak to, že úředníci sledují především to, aby plnili formální požadavky papírovací mašinerie (Dery 1998).

Je to tak. Já vnímám strašně intenzivně rozevřené nůžky mezi teorií a praxí. My [...] se snažíme razit teorii a výhled do budoucna a trošku předvídat, jakým způsobem se legislativa bude vyvíjet. Už dlouho si myslíme, že důraz na územní a regulační plány by měl být silnější a tak, ale na druhou stranu chápou, že praxe na regionálních pracovištích, ale i všeobecně, tím směrem ještě úplně nejde, protože regulačních plánů je málo, je také málo územních plánů s prvky regulačního plánu. [...] A navíc ještě to, že [...] úřady územního plánování k tomu přistupují jinak než správa, která tam podmínky prosadila. Vím, že praxe je jiná, a v praxi opravdu stále jede spíš systém důrazu na posuzování jednotlivých staveb. Ale je to takové, že lidem na správách nic jiného nezbývá. Protože to není naše vůle, ani vůle lidí na správách, ale holt to tak je, to tak pořád funguje.

Formalismus, často právní formalismus, je často chápán jako zásadní překážka jakékoli změny. To platí tím spíš, když obsahové a koncepční otázky ochrany krajinného rázu jsou podle výpovědí respondentů a respondentek slaběji právně podložené nebo stojí na neformálních vztazích, v tzv. šedé zóně. Příkladem mohou být architektonické komise. Ty se scházejí, aby se věnovaly složitým a sporným případům, se kterými se na ně obracejí referenti z terénu. Avšak tyto komise s externími odborníky mají pouze poradní hlas, údajně se jejich mínění nesmí v rozhodnutí vůbec objevovat, a samotný jejich právní status je nezakotvený. Dokumenty se o nich moc nezmíňují. Přitom by se o nich mluvit určitě mělo. Jsou v mnoha ohledech přínosné, už jen proto, že vytvářejí příležitost pro setkávání a diskuse, navíc za přítomnosti takových odborníků, kteří na správách CHKO moc zastoupeni nebývají. Jenže zároveň svou perspektivou míří vlastně trochu jinam, než by z hlediska ochrany krajinného rázu bylo důležité. Chtě-nechtě totiž směřují správy

²³ Viz již zmiňovaný seminář AOPK ČR k usměrňování stavební činnosti ze 7. června 2022 (kde drtivá většina příspěvků byla věnovaná tomu, jak udělat rozhodnutí ještě neprůstřelnější, a vlastně nenapadnutelné, nikoli jak regulovat účinněji, vypočitatelněji a méně paušálně) nebo také již zmiňovaná forma odpovědi na žádost o předběžnou informaci.

oblastí a jejich regulační činnost poněkud zavádějícím, protože podružným směrem: k architektonickým detailům (vnímali jsme ale snahu do budoucna kompetence těchto komisí posílit o urbanistickou složku).

Podobné je to s individuálními konzultacemi a předběžnými stanovisky (už jsme se o tom zmiňovali). Úředníci přiznávají, že bez osobního jednání by se řešení jednotlivých případů nesmírně prodlužovalo a komplikovalo. Ke včasným konsultacím vyzývají i různé materiály mířené na veřejnost. Avšak formálně, jak jsme viděli, se jakékoli informace získávají strašně těžko: brání tomu zákaz předjímat konečné rozhodnutí, který má zabránit žalobám a stížnostem, tedy nejrůznějším procesním haváriím. Takže bavit se o probíhajících případech lze, ale vlastně jen neformálně a ústně, jakoby mimo samotný úřední proces. Závazné, právně posvěcené slovo přichází až úplně na poslední chvíli, což může být – např. z hlediska investovaných peněz – už pozdě. Každý formalismus je zkrátka závislý na neformálních postupech, a právě to dělá formalizovanou praxi tak odolnou vůči snahám o změnu.

V návaznosti na to: neformální jednání otevírá prostor pro to, co v oficiálních dokumentech jako by vůbec neexistovalo – nejednotnost a neshodu.

Tam je takový statek, hnusný barák. Říkali jsme jí [tj. kolegyni]: jak jsi to tam mohla povolit? Protože vedle někoho buzerovala o tom, jestli tam má plaňku, nebo drátěnku – na místě, kde to nebylo vůbec ani vidět. A ona říká: no to je osobní statečnost. Jako že povolila takovou úžasnou novou architekturu. Ale třeba stavby, které jsme pak i navrhli do architektonické soutěže a které v té soutěži byly velmi úspěšné, tak ona je nepovolila.

Naráželi jsme na to v rozhovorech často. Co v papírech vypadá jednoznačně, je v rozhodování jednotlivých osob najednou zcela nejasné; a podložené třeba i úplně mimochodnými argumenty („osobní statečnost“). Velkou úlohu v posuzování pořád hráje, co se komu líbí. Už jen odtud plynou značné rozdíly, a to nemluvě o tom, že různí lidé (třeba i dle odbornosti) se prostě soustředí na různé věci – například na některé detaily místo na umístění v krajině.

Aby bylo jasno: nekritizujeme tyhle neshody, patří k věci. Musí se s nimi ale počítat. Ukazují, jak ta na první pohled jasná kritéria a hlediska vůbec nejsou pro jednotlivé úředníky jasná. Mnohokrát jsme zažili, že při posuzování situace se neshodnou ani blízcí kolegové, kteří se denně baví a v zásadě si rozumějí.

b/ Ochranaři vs památkáři²⁴

Velkou pozornost si v rozhovorech, které jsme vedli, získával vztah mezi ochranou přírody a krajiny na straně jedné a památkovou péčí na straně druhé. Spolupráce ochranářů a památkářů funguje povytce na neformální bázi. Komplikuje ji jak formální (a legislativní) dvojkolejnost, tak řada ne vždy hned nápadných rozdílů v přístupu k věci: krajinný ráz např. leckdy znamená pro obě skupiny něco trochu jiného.

²⁴ Do detailu se vztahům mezi ochranou přírody a památkovou péčí věnuje příloha č. 2 této zprávy od Václava Fenty.

Památkářka: V podstatě bychom na sebe měli navazovat. Když je v CHKO zajímá ten celkový rámec, vlastně velké měřítko, my jdeme do menšího měřítka, do konkrétního sídla a konkrétních staveb.

Tohle vymezení je samozřejmě sporné, viděli jsme, že i v CHKO je menší měřítko podstatné; někdy dokonce převažuje nad tím krajinným. Vyjádření nicméně naznačuje, že samotní odborníci rozumí „těm druhým“ jako „jiným“. Na čem ale založit vzájemné návaznosti, je nejasné.

Institucionalizovaná ochrana přírody a památková péče mají dlouhou společnou historii, která oficiálně skončila rozdelením v roce 1990 (Pešout 2019), ale přesto ještě několik let způsob práce se zástavbou v CHKO výrazně spoluurčovala (Rusňák 2023). Nyní jde o dvě samostatné agendy týkající se samostatně definovaných předmětů zájmu a péče. I tam, kde se překrývají, jde o oddělená řízení, což je pro českou samosprávu i veřejnou správu typické (Klápště 2014: 56). Od roku 2011 je pak programová spolupráce NPÚ a CHKO opět jaksi formalizovaná, alespoň minimálně. Obě organizace se tehdy zavázaly ke vzájemné spolupráci při tvorbě plánů ochrany a péče, řešení překryvů zájmů, k výměně informací a dat, vzájemné metodické podpoře a ke konzultacím (Pešout 2011). Prakticky jde ale stále o dvě oddělené agendy a v terénu konkrétních CHKO má spolupráce neformální charakter. Nad rámec příležitostních workshopů či výjezdů vzájemná koordinace stojí především na individuální iniciativě. Došlo k jakési „dělba teritoria“ a do „svých“ oblastí si památkáři a ochranáři vzájemně nezasahují.

Památkářka: defacto my do jejich [ochranářské] agendy nemáme moc co zasahovat a oni do našich věcí taky ne, protože je za tím zvláštní právní předpis. Pro ně je to zákon o ochraně přírody a krajiny z roku 92 a pro nás zákon o státní památkové péči z roku 87. Legislativa formálně neumožňuje, abychom spolupracovali oficiálně. Vedeme si většinou tak, abychom si nelezli do zelí. Většinou to takhle probíhalo na neformální úrovni.

Neformální povahu příležitostné spolupráce komentuje pracovnice NPÚ takto:

Vůbec, jak si informace vyměňovat... když se potřebuju k někomu dostat, tak musím podniknout poměrně složitou anabázi, než vůbec získám kontakt na konkrétního člověka. Tím, že to dělám neformálně, tak se začne na nějakém nejbližším stavebním úřadě, „prosím vás, kdo tam u vás dělá? Kdo to komunikuje?“ Ale kdybych to měla brát přísně, podle štábní kultury, tak musím jít za naším ředitelem, aby napsal dopis jejich řediteli a tohle je na dlouhé lokty.

Spolupráce je přitom důležitá s ohledem na zájmy obou stran. Například lidové stavitelství je jistě z hlediska památkářů součástí krajinného rázu, nicméně NPÚ peče pouze o konkrétní objekty v památkové ochraně, popř. o památkové zóny a rezervace. NPÚ tedy nemá nástroje, jak chránit objekty mimo formálně vymezenou působnost a AOPK ČR zpravidla z logiky věci nedisponuje srovnatelnou odborností týkající se venkovské výstavby. Úryvek ilustruje, jak složité jsou stávající vazby a kontakty v závislosti na konkrétních pracovištích, lidech a jejich rozmanitých kapacitách:

[...] když se potká kolega stavař z CHKO s kolegyní lidovkářkou, která dělá to [území], tak si řeknou, co je tam třeba je zajímavé a na co je potřeba, aby kolega z CHKO dával trošku pozor. Takhle ta spolupráce proběhla i třeba u toho [konkrétního CHKO], kdy jsme si udělali společný výjezd a prošly se vesnice, o které byl zájem. Řekli jsme si, co tam je zajímavé a hodnotné z urbanistického, krajinářského i

památkového hlediska. Tam si myslím, že to bylo rozjeté docela pěkně. Pak jsem šla na mateřskou, tak už nevím, jak to dopadlo, ale vím, že určitě tam snaha byla. S kolegy z [jiného CHKO] tohle neproběhlo a zas s [jiným CHKO] podle mě kolegyně s nimi spolupráci navázanou má, byť třeba ne takhle intenzivní.

Vztah mezi památkovou péčí a ochranářskou starostí o krajinný ráz považujeme spolu s velkou částí našich respondentů za vážný problém. Zejména v souvislosti s tím, jak se coby hodnotné prosazují celá území a širší souvislosti a jak složitě se prakticky prosazuje pojetí krajinného rázu jako souboru „přírodních“ i „kulturních“ charakteristik, je panující praktické oddělení obou sfér (institucionální, legislativní a organizační) krajně nešťastné.

III/ NÁVRHY A DOPORUČENÍ

1/ Návrh interaktivní aplikace www.jakstavetvkrajine.cz

Jak z rozboru aktuálních interních dokumentů AOPK ČR, tak i z požadavků praxe v rámci analytické části našeho projektu shodně vyplynula potřeba vzniku nového nástroje, kterým by bylo možné jednoduchou formou komunikovat aktuální přístup k usměrňování stavební činnosti v CHKO. A to zejména s důrazem na tzv. diferencované posuzování, tj. hodnocení vlivu stavby na krajinný ráz vždy ve vztahu k místně specifickému kontextu. Ten je dán jak povahou samotné CHKO, umístěním stavby v rámci jejího prostorového členění i posléze pak lokalizací uvnitř obce. Ohledy na působení stavby ve všech těchto měřítkových úrovní dohromady skládají vždy jedinečnou perspektivu k posouzení vhodnosti zvažovaného stavebního záměru. Základní metodologické nástroje pro stanovení těchto specifických ohledů poskytují Preventivní studie hodnocení krajinného rázu (PHKR), konkrétně pak odstupňování míry ochrany v jednotlivých obcích (kategorizace sídel podle jejich krajinných, urbanistických a architektonických hodnot) a v širších krajinných celcích (rozřazení míst krajinného rázu na základě různě přísných pásem jeho ochrany).

Dosud nevyřešenou záležitostí však byl problém, jak informace z těchto rozsáhlých, spíše interních dokumentů efektivně rozšířit do praxe. Metodické listy AOPK ČR v této souvislosti hovoří o potřebě vzniku jakýchsi zkrácených, vstřícněji komunikujících dokumentů, které neurčitě nazývají „postery“. Tento název odkazuje k formě dřívějších letáků, jejichž obsah však svou paušálností právě požadavku diferencovaného posuzování nedostával. Krátce řečeno, úkolem bylo spojit uživatelsky šikovnou formu letáků s tím obsahem PHKR, který je citlivý ke specifikům místního krajinného rázu.

Vedeni tímto cílem jsme navrhli nový komunikační prostředek nazvaný Jak stavět v krajině. Jedná se o webovou aplikaci veřejně přístupnou na adrese www.jakstavetvkrajine.cz. Jejím smyslem je přístupnou formou informovat o místně specifických rysech krajinného rázu obcí v CHKO. Tento nástroj by měl sloužit jak těm, kteří plánují stavebním záměrem do krajinného rázu v CHKO zasáhnout (režim stavebník), tak těm, kteří se snaží o jeho ochranu (režim ochranář). Oběma by měl poskytnout platformu pro hledání společné řeči. Návrh byl průběžně konzultován s AOPK ČR.

Aplikace je interaktivní. Na základě vstupu uživatele (zájem o určitou lokalitu) umožňuje vygenerovat kompaktní, ale vždy specifickou kompozici informací, které jsou jinak roztroušeně obsaženy jinde (zejm. v PHKR). Informace jsou měřítkově odstupňovány, na způsob „slupek cibule“, od obecnějších ke konkrétním. Postupně tak aplikace skládá základní údaje a „naladění“ týkající se a/ obecného vztahu staveb v krajině, b/ toho, jak se liší život a stavění v prostředí CHKO od zbytku republiky, c/ specifik dané CHKO s ohledem na výstavbu (ohled k předmětu ochrany daný vyhlášením příslušné CHKO), d/ členění CHKO na oblasti a místa krajinného rázu s odlišnou mírou ochrany a konečně e/ charakteristiky vybrané obce, jejího celkového, případně v různých svých částech odstupňovaného významu co do urbanistických a krajinných hodnot, převládajícího typu výstavby či přítomnosti památkově chráněných objektů. Doplněny jsou pak praktickými informacemi příslušné SCHKO (kontaktní údaje, úřední hodiny apod.), odkazy na webové stránky obce, její územní plán či seznam místních objektů registrovaných v památkovém katalogu. Všechny tyto informace jsou prezentovány formou map, základních dat, krátkých textů a fotografií s důrazem na jejich snadnou „čitelnost“. A na základě takto představeného kontextu

jsou pak prezentovány konkrétní podmínky a doporučení pro stavební záměry v daném místě. Jsme přesvědčeni, že tímto způsobem je možné jim porozumět a nechápat je jen jako omezující překážky, nýbrž zároveň jako pobídky k citlivému dotváření a péči o místní krajinný ráz.

Aplikace je navržena tak, aby dobře fungovala jak pro ty, co jen dohledávají konkrétní informace (rychlá navigace k cíli), tak pro ty, kterým může sloužit jako nástroj pro zorientování se v celé problematice. Kromě interaktivní složky aplikace zároveň umožnuje vygenerovat výsledný soubor se všemi informacemi o dané obci (ve formátu .pdf) , který si lze uložit a případně vytisknout nebo odeslat e-mailem v podobě několika listů A4 (v této podobě pak tento nástroj nahrazuje paušální letáky jednotlivých správ CHKO). Její ovládání je maximálně intuitivní, jak na počítači, tak na mobilním telefonu, a je vedené srozumitelným navigačním systémem, který vytvořili profesionální grafici a programátoři Jan Stuchlík, Jaroslava Straková a Denis Homolík. K dispozici je však i základní návod k použití.

Protože se jedná o webovou aplikaci, odpadá jedna veliká slabina někdejších letáků, a sice riziko zastarávání jednotlivých informací. Údaje v aplikaci lze snadno doplňovat, upravovat či aktualizovat, podle potřeb praxe. Zároveň ji bude možné dále rozvíjet.

Aplikace funguje ve dvou režimech, a to jak v rozhraní uživatelském, tak editorském, pro zadávání dat. I pro provoz v editorském režimu byl kladen důraz na jednoduchou obsluhu a snadné vyplňování. Základní báze dat o jednotlivých CHKO vychází z údajů, které již existují v dokumentech AOPK ČR (zejm. PHKR) či jsou převzaty z jiných veřejně přístupných zdrojů. Aplikace byla v rámci projektu odladěna na modelových územích dvou CHKO ve středních Čechách, tj. CHKO Český kras a CHKO Křivoklátsko. Doporučujeme ji však rozšířit také o data z dalších CHKO. K tomuto účelu aplikace obsahuje i základní „manuál pro editory“. V implementační fázi projektu bude předána k užívání hlavnímu aplikačnímu garantovi, AOPK ČR.

Podrobnější informace o aplikaci i kontextu jejího vzniku jsou uvedeny v článku Prach, Konopásek, Říha (2023).

2/ Návrh efektivnější formy regulace staveb v širším měřítku: příklad vzniku Územní studie veřejných prostranství ve Svatém Janu pod Skalou

Jedním z hlavních dílčích cílů projektu bylo navrhnut doporučení, jak usměrňování stavební činnosti v CHKO učinit efektivnější vzhledem k předmětu ochrany těchto území, kterým je krajinný ráz. Dřívější regulační přístup kladoucí důraz ve velké míře na snadno kvantifikovatelné stavební detaily (sklon či přesah střechy, výška podezdívky, poměr a velikost oken apod.), umožňoval sice „objektivní“ rozhodování státní správy opřené o transparentní kritéria, ve výsledku se však často míjel s tím, o co usiloval. Samostatné naplnění parametrů některých dílčích stavebních prvků totiž není zárukou toho, že stavba jako celek bude z architektonického hlediska hodnotná, a už vůbec nezajišťuje její vhodné působení v urbanistickém či krajinném kontextu. Jak vyplynulo z analytické části našeho projektu, situace se v posledních letech mění. Jak v oblasti ochrany krajiny, tak ve stavebnictví je snaha rozšířit akcent na krajinné měřítko. Metodické listy AOPK ČR, ale i debaty ohledně přijetí a implementace nového stavebního zákona se tak nově zaměřují na jiný typ regulačních nástrojů, které by úroveň detailů staveb propojili s jejich působením v širším měřítku. Jedná se zejména o územní plány s prvky regulačního plánu a územní studie, které vytyčují základní rámce pro jednotlivé stavby v území.

Oproti samotným územním plánům umožňují oba tyto dokumenty pracovat nejen s územím celku či větší části obce, ale i s urbanistickým a architektonickým detailem. Právě z tohoto důvodu se nám zdají být vhodné pro vyváženou a přesnější regulaci stavební činnosti v prostředí CHKO. Územní plán s prvky regulačního plánu umožňuje v celku či vymezené hodnotné části území obce stanovit podrobnější podmínky „pro využití pro využití pozemků, pro umístění a prostorové uspořádání staveb, pro ochranu hodnot a charakteru území a pro vytváření příznivého životního prostředí“ (stavební zákon, § 61). Územní studie pak v ještě větší podrobnosti „navrhoje, prověřuje a posuzuje možná řešení vybraných problémů, případně úprav nebo rozvoj některých funkčních systémů v území, například veřejné infrastruktury, územního systému ekologické stability, které by mohly významně ovlivňovat nebo podmiňovat využití a uspořádání území nebo jejich vybraných částí“ (SZ, § 30) a zároveň je regulatorním základem pro jakékoli návazné adaptace stávajícího prostoru či nová řešení v dané lokalitě.

Vznik obou těchto regulačních nástrojů je v kompetenci obcí, registrovány jsou pak v obcích s rozšířenou působností. Ve fázi schvalování se k nim povinně vyjadřují dotčené orgány, v CHKO nepominutelně i AOPK ČR. Jejich kvalitní a konsenzuální projednání se ukazuje být nejlepší prevencí pro nedorozumění a nechtěná překvapení na úrovni jednotlivých stavebních záměrů.

Kromě obecné odborné podpory tohoto nového přístupu k usměrňování stavební činnosti prostřednictvím publikací, vystoupení na konferencích a seminářích k tématu atd. jsme se snažili v projektu vznik těchto dokumentů v konkrétních lokalitách přímo iniciovat. Jednou z našich pilotních lokalit, a dalším aplikačním garantem projektu, byla Obec Svatý Jan pod Skalou. Už od roku 2020 jsme proto s panem starostou diskutovali mj. o záměru vzniku celkové koncepce vzhledu a využití veřejného prostoru v jádru obce, který tvoří širší okolí areálu barokního kláštera. Vzhledem k tomu, že jde o mimořádnou lokalitu, jak z přírodně-krajinného, tak kulturního hlediska, zvažovali jsme nejprve pro vznik této koncepce uspořádat architektonickou soutěž pod patronací ČKA (2022). Nakonec byla zvolena skromnější a zvládnutelnější varianta dvoukolového soutěžního dialogu s několika vyzvanými týmy. Své projekty odevzdaly tři: MCA atelier, homostudio, Papundekl architekti. Soutěžní dialog se uskutečnil v období 4–5/2023.

Vítězně z něho vzešel návrh ateliéru Papundekl (srv. https://papundekl.cz/sv_jan_pod_skalou/). Následně bylo rozhodnuto nechat na základě tohoto řešení zpracovat územní studii veřejných prostranství jakožto směrně-závazného dokumentu pro všechny další zásahy v území. Součástí zpracování byla i dvě veřejná projednání, která jsme spoluorganizovali a moderovali. První (9/2023) bylo zaměřené hlavně na sběr podnětů k využití území od veřejnosti a dotčených orgánů (AOPK ČR, SCHKO Český kras; NPÚ, územní pracoviště Střední Čechy; Arcibiskupství pražské; Svatojánská kolej; dále např. místní spolky atd.). Toto setkání bylo organizováno jako seminář TA ČR a rámovalo projednávanou problematiku úvahami spojenými s tématem projektu, zejm. o roli ÚSVP jakožto vhodného nástroje usměrňování stavební činnosti v širším prostorovém měřítku. Druhé veřejné projednání (11/2023) už diskutovalo konkrétní detaily návrhu územní studie. Z obou jednání byl vyhotoven podrobný zápis. Územní studii po odevzdání (plánovaná finalizace k 2/2024) schvaluje ORP Beroun, po registraci se dokument stává „neopominutelným podkladem“ pro veškerá územní řízení v lokalitě po dobu min. 8 let.

3/ Další doporučení

Z našich zjištění vzešlých z výše popsaného dokumentování situace vyplývají následující doporučení pro hlavní aktéry řešené problematiky, zejm. pro AOPK ČR (většinu z nich podrobněji konkretizujeme výše v analytické části zprávy):

- Teoreticky je regulace výstavby v CHKO ošetřená dobře, v souladu se současnými znalostmi na poli teorie architektury či urbanismu a ochrany přírody a krajiny; rezervy a pnutí přetrvávají především v úřední regulační praxi. Tomu, jak jsou koncepční úvahy ústředí překládány do každodenní praxe v jednotlivých CHKO, je třeba věnovat zvýšenou pozornost.
- Doporučujeme při regulacích stavební činnosti majících směřovat k ochraně krajinného rázu CHKO pokračovat v posunu zřetele od detailu k většímu zohledňování širšího, urbanistického měřítka. Tak, jak vyplývá z novějších metodik a preventivních studií ochrany krajinného rázu. Tento posun je ovšem věcí důrazu a míry; nejde o to nahradit jedno druhým. Bylo by zároveň dobré, aby ho nereflektovaly jenom obecné úvodní proklamace, ale aby byl čitelný i z docela praktických opatření a dokumentů typu PLP. Pořád totiž platí, že řeč ochranářů je přesvědčivější a konkrétnější tam, kde se jedná o ochranu „přírody“ (např. živočišných a rostlinných druhů či společenstev), než v pasážích, které se mají týkat ochrany krajiny.
- Je vhodné ze strany AOPK ČR věnovat zvýšenou pozornost uplatňování regulace při přípravách a projednávání územních plánů. To jsou totiž dokumenty, se kterými jsou samosprávy i projektanti zvyklí pracovat. Co se do nich podaří promítnout – at' už v podobě vymezení plochy nebo dalších podmínek a podrobností, je pak v praxi mnohem průchodnější a lépe než jiné postupy vede k zachování krajinného rázu. Zároveň pak na úrovni obcí podporovat vznik územních plánů s prvky regulačního plánu a územních studií, jakožto specifických nástrojů usměrňování stavebních záměrů v širším kontextu.
- Doporučujeme posilovat obrazové vyjadřování, kde to jen jde. Především by bylo žádoucí postupně doplňovat fotografickou dokumentaci místně obvyklých stavebních stylů a krajinných pohledů. Přestože se přimlouváme za posun pozornosti od architektonického detailu k urbanistickému měřítku a ke krajinným souvislostem, podoba jednotlivých staveb a jejich částí pořád nějakou roli hrát bude; z toho hlediska by bylo vhodné zkusit obnovit databázi obrazových příkladů dobré stavitelské praxe. Bylo by ale žádoucí, kdyby tato databáze byla stavěná méně podle černobílé logiky toto ANO, toto NE (kde negativní příklady jsou zobrazeny jako nevkusné budovy, zatímco pozitivní coby napodobeniny lidového stavitelství). Lepší by bylo, kdyby se pozornost věnovala např. často zmiňovaným návaznostem na tradici, tedy tomu, jak lze tradiční stavitelství smysluplně a účelně překládat do řeči moderní materiálů a technologií, a přizpůsobovat ho současným životním stylům a potřebám.
- Dbát na utváření dobrého, totiž v principu partnerského vztahu s veřejností, a to nejen na úrovni předávání informací či osvěty nebo formálních požadavků; lidé spíše dodržují a berou za své to, čemu rozumí, s čím se mohou ztotožnit a co mohou chápout jakožto „vyjednané“, oproti tomu, co vidí jen jako úřední diktát. Práce s veřejností je dosud často vnímaná i presentovaná jen jako jakýsi (povinný sice, ale podružný) doplněk hlavní agendy a soustředí se na speciální typy akcí (výstavy, besedy), nikoli už na způsob samotné regulace či ochrany. To není dobré. Jako „práci s veřejností“ je

třeba chápat nejen celou agendu usměrňování stavební činnosti, ale doslova veškerou práci ochranářů v CHKO.

- Zvláštní pozornost by se měla věnovat předběžnému informování a projednávání. To je v současné době podvázáno, ba formálně téměř znemožněno odkazy na to, že úředníci nesmějí předjímat konečné rozhodnutí. „Přijd'te se napřed poradit“ je sice často deklarováno, ale fakticky odsunuto do oblasti zcela neoficiálních jednání.
- Doporučujeme obecně posílit artikulaci toho, že nejde jen o ochranu stávajícího krajinného rázu, ale také o jeho citlivé rozvíjení a průběžnou péči o něj, případně jeho obnovu v „tradičnější“ podobě (značná část krajiny je už všelijak poničená) – a to jak v obecných formulacích smyslu usměrňování stavební činnosti, tak v dílčích specifických formulacích, nebo dokonce v zaměření dotačních výzev apod.
- Bylo by vhodné institucionalizovat systematičtější a bohatší spolupráci mezi památkáři a ochranáři; tedy také hledat cesty k tomu, aby dělba práce a kompetencí mezi nimi nevycházela především z dělby teritoria (tady je to „naše“, tady už „vaše“).
- Je důležité věnovat pozornost používanému jazyku. V zásadě všechno, včetně úředních rozhodnutí a informací, by bylo vhodné psát tak, jako by adresátem měla být širší veřejnost; a jen někdy, výjimečně, kde je to specificky třeba, lze přistoupit k ryze odbornému a „technickému“ či formálně právnímu jazyku. To se může zdát vzhledem k institucionálním požadavkům nemožné. Avšak kde je formální jazyk nevyhnutelný, lze přistoupit k tomu, že dokument bude uveden jedním či více odstavci textu, který bude psaný běžným a všeobecně srozumitelným jazykem, zatímco teprve v následující části bude obsahovat (pro úplnost a formální správnost) právně-technickou řeč. Toto doporučení děláme nikoli pouze s ohledem na laickou veřejnost, ale stejně tak s ohledem na potřeby úředníků – má prostě zkvalitnit komunikaci obou stran a přispět k již zmiňovanému partnerskému vztahu s veřejností.
- Přístupněji by bylo vhodné psát třeba takové odborné materiály, jakými jsou PHKR; jejich autoři by měli od začátku vědět, že text z karet obcí bude použit i do navrhované webové aplikace (že bude z příslušných částí doslova zkopirován). V podmínkách ochrany krajinného rázu, obsažených v kartách sídel PHKR jednotlivých CHKO, doporučujeme v budoucnu dále metodicky rozvíjet argumentaci místně specifickými údaji a pokud možno potlačovat příliš paušální tvrzení.
- Dáváme do úvahy, zda by nebylo vhodné ještě více od sebe oddělovat odbornou a úřední práci (památkáři to tak mají); a v rámci úřadu pak zvlášť vyřizovat běžné rutinní věci, kterých je velké množství a je možné je vyřizovat relativně rychle, a případy, které jsou složitější či nějak problematické (a stojí za to jim věnovat více času). Zde je na místě další etablování činnosti architektonických komisí AOPK ČR, s větším zastoupením urbanistů a krajinářů.
- Doporučujeme zdůrazňovat (a nikoli upozadňovat – „mimo CHKO at' si stavějí, co chtějí“), že ochrana krajinného rázu je platná a žádoucí úplně všude, po celém území republiky, a že v CHKO má pak už jen zvláštní naléhavost a specifické důvody a podoby. Z hlediska pěstování významu této regulace v CHKO má smysl o ní mluvit tak, že jde vlastně o jakousi laboratoř pro ochranu krajinného rázu obecně, a i v tom je její celospolečenský význam.

Odkazovaná literatura

- BENNETT, J. T. / JOHNSON, M. H. (1979): Paperwork and bureaucracy. *Economic Inquiry*, 17 (3): 435-451
- BOGNER, A. / LITTIG, B. / MENZ, W., eds. (2009): *Interviewing experts*: Springer
- BROWN, A. P. (2010): Qualitative method and compromise in applied social research. *Qualitative Research*, 10 (2): 229-248
- DERY, D. (1998): "Papereality" and learning in bureaucratic organizations. *Administration & Society*, 39 (6): 677-689
- DEUTSCHER, I. (1999): *Making a difference: The practice of sociology*. New Brunswick & London: Transaction Publishers
- DISMAN, M. (1993): *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum
- DUŠEK, L. / PARDO, N. / TRAXLER, C. (2022): Salience and timely compliance: Evidence from speeding tickets. *Journal of Policy Analysis & Management*, 41 (2): 426-449
- FANTA, V. (2023): Vztah ochrany přírody a památkové péče. Studie, příloha č. 2 této zprávy
- FLYVBJERG, B. (2006): Five misunderstandings about case-study research. *Qualitative Inquiry*, 12 (2): 219-245
- GLASER, B. / STRAUSS, A. L. (1967): *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. New York: De Gruyter
- HOFFMANN, A. (2009): Plány péče o chráněné krajinné oblasti. *Ochrana přírody*, 3, 15-16
- HOMMELS, A. (2005): *Unbuilding cities: Obduracy in urban socio-technical change*. Cambridge: The MIT Press
- HULL, M. S. (2012a): Documents and bureaucracy. *Annual Review of Anthropology*, 41: 251-267
- HULL, M. S. (2012b): *Government of paper: The materiality of bureaucracy in urban Pakistan*. Berkeley: University of California Press
- IRWIN, A. / WYNNE, B., eds. (2004): *Misunderstanding science?: The public reconstruction of science and technology*. Cambridge: Cambridge University Press
- KLÁPŠTĚ, P. (2014): Participace a governance v územním plánování: faktory úspěšnosti participace na územním rozvoji. Disertační práce, Praha: České vysoké učení technické
- KONOPÁSEK, Z. / ŘÍHA, C. (2024 – v tisku): Letáčky. In: E. Fulínová & A. Kvíčalová, eds.: *Antropocennosti: Malý průvodce antropocénem*. Praha: Academia. Str. 73-86
- KONOPÁSEK, Z. (2008): Making thinking visible with Atlas.ti: Computer assisted qualitative analysis as textual practices. *Forum: Qualitative Social Research*, 9 (2 - art. 12): 62 paragraphs. Dostupné na adrese <http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/2-08/08-2-12-e.htm>

LINDERS, A. (2008): Documents, Texts, and Archives in Constructionist Research. In: J. A. Holstein and J. F. Gubrium eds.: *Handbook of constructionist research*. New York & London: The Guilford Press. Str. 467-490

LOKŠOVÁ, T. (2023): Stabilita a změna: Zdroje nepoddajnosti stávajících přístupů AOPK ČR k výstavbě. Studie, příloha č. 1 této zprávy

MAGNUSSON, L. / OTTOSSON, J., eds. (2009): *The evolution of path dependence*. Cheltenham & Northampton, MA: Edward Elgar

MAREK, L. (2022): Česko nakročilo k největší CHKO v zemi. Pro poslední hory „bez ochrany“, rozhovor s Davidem Storchem, Seznamzpravy.cz, 21. 5. 2022

MOUZELIS, N.P. (2013): *Organization and Bureaucracy*. Oxon: Routledge

OBERMAJER, J. (2020): Komentář k připravované rekodifikaci stavebního práva. *Fórum ochrany přírody*, 2: 17-19

PEŠOUT, P. (2011): „Znovuobjevená“ spolupráce při ochraně přírody a památek. *Ochrana přírody*, č. 4: 7-9

PEŠOUT, P. (2019): Šedesáti let historie organizace státní ochrany přírody v České republice. *Ochrana přírody*, č. 1: 35-41

POKORNÝ, P. / STORCH, D. a kol. (2020): *Antropocén*. Praha: Academia

PRACH, J. / KONOPÁSEK, Z. / ŘÍHA, C. (2023): Jak stavět v krajině. Návrh webové aplikace na podporu usměrňování stavební činnosti v CHKO, *Ochrana přírody*, 78(6): 26-29. Dostupné na adrese: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/zamereno-na-verejnost/jak-stavet-v-krajine/>

RUSŇÁK, J. (2023): Jak (ne)stavět v CHKO. Schule, Šediviny, 9. říjen 2023 (účast v diskuzi) <https://www.youtube.com/watch?v=mm6SPgPkj4s>

ŘÍHA, C. / KONOPÁSEK, Z. / PRACH, J. / OBERMAJER, J. (2021): Jak stavět v CHKO: Od předpisu k praxi. *Ochrana přírody*, 76 (4): 41-45. Dostupné na adrese <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/pravo-v-ochrane-prirody/jak-stavet-v-chko-od-predpisu-k-praxi/>

SEALE, C. (1999): *The quality of qualitative research*. London: Sage

SILVERMAN, D., ed. (1997): *Qualitative research: Theory, method and practice*. London: Sage

STRAUSS, A. L. (1987): *Qualitative analysis for social scientists*. Cambridge: Cambridge University Press

ŠTULC, J. (1994): Památková péče a smysl pro fair play (K možným důsledkům jedné soutěže). *Umění a řemesla*, 36/3, 56-57

ŠVÁCHA, R. (1994): Nová architektura v historickém městě. Střet názorů. Kontextuálnost nespočívá v napodobování. *Umění a řemesla*, 36/3, 53-56

IV/ SAMOSTATNÉ PŘÍLOHY SOUHRNNÉ VÝZKUMNÉ ZPRÁVY

Přílohy této souhrnné výzkumné zprávy tvoří jednak dvě dosud nepublikované odborné studie členky a člena řešitelského týmu, které v rámci řešení projektu zpracovaly jednu jeho dílčím způsobem vymezenou část. Studie Terezie Lokšové se týká sociologické analýzy výzkumných rozhovorů, text Václava Fanty pak vztahu ochrany přírody a památkové péče.

Další přílohy pak představuje dokument Informace pro respondenty výzkumných rozhovorů, který jsme předem dávali zpovídaným osobám, obrazová příloha k aplikaci www.jakstavetykrajine.cz a dokumentace k Územní studii veřejných prostranství ve Svatém Janu pod Skalou, včetně podrobného zápisu z jejích dvou veřejných projednání.

Stabilita a změna: Zdroje nepoddajnosti stávajících přístupů AOPK ČR k výstavbě

Nás projekt Regulace stavební činnosti v CHKO představuje ze své aplikované povahy snahu o změnu stávající situace. Není v tom však osamocený – projekt naopak vstupuje do prostředí rozmanitých záměrů, předpisů, praktik, norem a možností, které stávající pořádky proměňují nebo je naopak udržují stejné. Nás projekt například vstupuje do situace, kdy se ústředí AOPK ČR snaží metodicky sjednocovat a zjednodušovat tvorbu Preventivních hodnocení krajinného rázu (AOPK ČR 2019), nebo kdy se některá regionální pracoviště snaží více využívat územně plánovací dokumentaci. Ne všechny záměry však končí tím, že se staly běžnou součástí praxe – například snaha o rozšíření aplikace prezentující pozitivní příklady z konkrétního území se plošně neuchytila. Proč tomu tak je? Proč se něco začne dělat a něco skončí bez naděje na zamýšlenou realizaci? Proč něco zůstává stejné a něco se mění, i když za tím třeba nestojí nějaký konkrétní záměr? Proč je změna tak pozvolná a nejistá a nestačí zkrátka vydat nový metodický list? Jak to, že někde byla povolená výstavba, která neodpovídá stávajícím regulativům?

Existuje řada přístupů ke zkoumání, proč něco přetrvává a něco změnám neodolá (můžeme tomu souhrnně říkat nepoddajnost). Přehledně je shrnula a výzkumně prověřila Hommels (2005). První teoretický přístup pracuje s konceptem dominantních rámců. Ten nepoddajnost vysvětluje tím, že lidé přemýšlí určitými způsoby, které jim neumožňují volit řešení mimo mentální modely, které jsou jim nebo jejich institucím vlastní. Druhý způsob, jak odolnost vůči změnám uchopit, je model zakotvenosti, který vysvětluje stabilitu situace tím, že je pevně ukotvená v různých vztazích. Třetím typem vysvětlení, který Hommels představuje a testuje, je teorie přetrvávajících tradicí, která pracuje s tím, že věci zůstávají stejné proto, že se dělaly tak dlouho a proto je těžké je měnit. V následující analýze se inspiruji především druhým přístupem, neboť nejvíce odpovídá propojenému charakteru regulačních praxí a historickému charakteru předmětu ochrany, a soustředím se na to, v čem se status quo zdá nejvíce zakotvený:

Záleží zde na celé síti vydaných a nevydaných předpisů, pracovníků, kteří je prosazují, vykonávají nebo si je nestíhají nastudovat; na legislativě, konkrétním krajinném rázu CHKO, na interpretacích hodnot těchto území, místních samosprávách, personálním složení a odborností úřadů, aktuální módě ve výstavbě a možnostech stavitelů... ten seznam by mohl být nekonečný. Ukazuje ale, že aby se mohla změnit jedna věc, musí se změnit celý řetězec prvků, které na sebe různě navazují, vzájemně se podporují anebo naopak znemožňují, zkrátka různě spolu interagují. Skutečnost může být velmi stabilní, mít dlouhou setrvačnost – nebo naopak může být vratká a proměnlivá až chaotická.

Tím, že se jako výzkumný tým snažíme do stávající činnosti AOPK ČR také něco nového přinést, dává podle mě smysl se podívat na to, co v současných praxích ochrany krajinného rázu ve vztahu k výstavbě může udržovat status quo a co naopak podněcuje ke změnám. Jinými slovy, co podporuje nebo oslabuje nepoddajnost situace z perspektivy zkušeností odborníků a odbornic pracujících v AOPK ČR.

Skrze 15 polo-strukturovaných expertních rozhovorů (Bogner et al. 2009) provedených členy a členkami výzkumného týmu jsem identifikovala pět nejvýraznějších zdrojů nepoddajnosti, které

se objevovaly napříč výpovědmi. Ačkoliv je představuji v samostatných podkapitolách, nejedná se o izolované jevy, ale spíše vzájemně provázané, často úzce související skutečnosti. Na identifikované zdroje nepoddajnosti se lze dívat i tak, že problematiku stávající ochrany krajinného rázu ve vztahu ke stavební činnosti v CHKO nahlížím z různých perspektiv.

Diferenciace

AOPK ČR je zastřešující organizace, která sdružuje a koordinuje svá místní pracoviště v jednotlivých CHKO. Činnost správ však stojí na místně specifickém posuzování, které se ústředí snaží metodicky vést a sjednocovat. Jedná se tak o komplexní situaci koordinace rozmanitých aktérů na regionálních pracovištích, jejichž činnost záleží na personálním obsazení a vychází z různých historických okolností a rozmanitých charakteristik chráněných území. Různost prostředí ilustruje také široký rozptyl v podobě dokumentů, které mají často autorskou kvalitu – nejvíce patrné je to u stávajících Preventivních hodnocení krajinného rázu²⁵. Respondenti z regionální správy to vysvětlují následovně:

„Samozřejmě, protože ono se to nikdy nekoordinovalo, že by třeba [konkrétní CHKO] řeklo: "Tadyhle to máme a pojďme se domluvit, jestli to budeme dělat stejně, nebo ne." Každý si to udělá tak trošku po svém, už díky těm lokálním podmínkám, ve kterých se to nachází.“ (rozhovor 13)

Vysoká diferenciace předmětů ochrany i konkrétních přístupů ale činí koordinaci a sjednocování obtížným, a tak komplikuje plošné snahy o změnu prosazované shora. Je to situace, ve které je kvůli rozdílům v území těžké chránit krajinný ráz regulací výstavby jednotně, ale zároveň není možné na koordinaci rezignovat, neboť činnost AOPK ČR upravují jednotnými předpisy, jde o jeden subjekt.

Síla precedentů

Navzdory tomu, že rozhodování by mělo být vysoce diferenciováno na základě lokální situace, se informanti v rozhovorech často vztahovali k otázce precedentů. České právo sice není preedenční, přesto se s tímto způsobem myšlení a argumentování odborníci a odbornice musí vypořádávat. Referenti se přímo setkávají se situacemi, kdy stavitelé přímo argumentují příklady z okolí:

„Když to tam někde je, tak to víte. Když už tu střechu fakt nějak chtějí, tak ji chtějí černou. Není [pro stavitele] žádná jiná varianta, prostě chtějí černou střechu. A najdou si všechny možné příklady v okolí.“ (rozhovor 11)

Podobně lze chápat závazek kontinuity, kdy předchozí referenti nějak rozhodli a současní to vnímají tak, že toto rozhodnutí je zavazuje, musí na něj konzistentně navazovat i když by jej třeba nepovažovali za nevhodnější:

„My jsme pořád jeden úřad, i když po 20 letech je jiný, než byl. Pořád jste tím význam, nemůžete otáčet, prostě jste vázán rozhodnutím vašich předchůdců úřadu. Byť můžou nastat nové skutečnosti, to se může stát.“ (rozhovor 7)

Nejde ale jen o bezprostřední reakci na zkušenosť se staviteli. Informant z architektonické komise argumentaci soukromých stavitelů založenou na tom, že někde jinde v okolí nebo v CHKO

²⁵ (Mimo jiné) na tuto rozmanitost již reaguje metodický list (AOPK ČR 2019), který sjednocuje procesní i obsahové náležitosti studií pořízených v budoucnosti.

správa povolila něco, co v jiném případě povolit nechce, již přímo předjímá ve svých úvahách o regulačních předpisech i praxi:

„Já jsem si někdy v nějakých případech dělal takový průzkum i sám, že jsem si to nafotil a pak si v GISu třeba odměřil, jak vysoký byl strom a jak vysoká bude ta stavba a jak bude viditelná. Ale to, že bychom jinak posuzovali víc viditelné a míň viditelné domy s sebou nese jeden velký problém, a to je ten, že lidi to nepochopí. Nepochopí, proč jsme sousedovi povolili něco, co jemu už povolit nechceme. To nevím, jestli dokážeme vysvětlit.“ (rozhovor 3)

Tato obava z nesrozumitelnosti diferenciace a následného nepochopení veřejnosti pak může bránit i využívání povedených staveb jako inspirace k tomu, jak by výstavba v (konkrétním) CHKO mohla vypadat:

„Já vím, [příklady povedené současné výstavby] se prezentovat můžou, ale je to nebezpečné v tom, že lidé, kteří na to budou koukat, si z toho zase vezmou jenom to, co chtějí. A najednou začnou ukazovat: "Hele, on to má takhle a to vy tam nemáte, tak proč já bych to nemohl mít taky." Ta precedenční stránka je obrovská.“ (rozhovor 13)

Problém s precedenty je zakotvený i v materiálním prostředí, o jehož ochranu se jedná. I v CHKO venkovská sídla v různé míře a formě ovlivnily procesy modernizace, industrializace, kolektivizace zemědělství. Jejich projevy jsou chápány jako dobové narušení toho, co je v lokalitě cenné. A jak potom vůči místní situaci obhájit stanovisko, které by nepovolilo něco, co už v místě je?

Podobně lze ale nahlížet i na rozhodování po roce 1989. Zejména v prvních dvou dekádách se silný tlak na výstavbu setkával s nižší mírou regulace ze strany samospráv i stavebních úřadů (srov. Lokšová a Galčanová Batista 2021) a i v rámci CHKO vznikaly suburbia či individuální objekty, které narušily krajinný ráz. Je koncepční otázkou, jak na takovou situaci reagovat. Pouze chránit to, co zbylo, nebo se i snažit současný stav zlepšovat a kde nacházet rozumnou hranici:

„[...] abychom nezastřeli, že účelem CHKO je dochovat, nebo zachovávat, zlepšovat dochované hodnoty tak, aby nenastala inflace, aby to nezapříčnilo řetězový efekt, krájení salámu. Aby se nerozpadly hodnoty, ale zároveň, abychom tam, kde je to zřejmě nevratně setřené, nepožadovali po stavebníkovi něco, co nedává logiku.“ (rozhovor 7)

Je zde tedy i obava referentů z ústupků při posuzování záměrů, aby se pro ně situace nestala neudržitelnou. Napětí mezi konkrétním a obecným ale nad rámec individuální zkušenosti odpovídá i ideální byrokratické logice, která stojí na pravidlech a kategoriích (Mouzelis 2013), předvídatelnosti a transparentnosti a nikoli na tom, kdo a v jaké situaci rozhoduje. Tento základní imperativ je ale v případě ochrany krajinného rázu nutně v napětí s místně specifickým rozhodováním a povahou konkrétních záměrů. Informant z regionálního pracoviště vidí vliv byrokracie následovně:

„Řekl bych, že od individualismu, který je v podstatě v architektuře základ – kde, jaký barák, na jakém místě, v jakém čase... Tak bez toho individuálního posouzení se to těžko... Nicméně jak se to dostalo do procesu státní správy, tak vzrůstá tlak na to, aby to bylo podle pravidel a zapadal do škatulek, což

následně vedlo k těmto pořádkům a my jsme vlastně na základě tohohle začali tvořit regulativy, jak se jim v uvozovkách říká." (rozhovor 1)

Toto napětí je patrné i ve starších letácích Jak stavět v CHKO²⁶, které na jednu stranu mluví o nutnosti individuálního posuzování a zároveň často používají plošné příklady pro celé CHKO (Říha et al. 2021).

Reaktivní charakter regulace

S usuzováním založeným na precedentech souvisí další potenciální zdroj nepoddajnosti, který byl v rozhovorech i dokumentech silně přítomný: z povahy věci reaktivní charakter regulace. Činnost AOPK ČR má sice i svou osvětovou a interpretační složku, ale kontakt se staviteli je fakticky řízením, ve kterém stavitel přináší podnět a úřad na něj reaguje (viz např. AOPK ČR 2017, 4).

V letácích i v Preventivních hodnocení krajinného rázu převládá defenzivní rétorika, která implicitně zachází s výstavbou jako se zhoršením situace.²⁷ To, s čím stavitelé přicházejí, se nicméně v průběhu času mění pod vlivem módy i strukturálních podmínek. Například část letáků reaguje na období, kdy byly v módě katalogové domy alpského typu. Nyní jsou však na stole jiné otázky: se zhoršující se socioekonomickou a klimatickou situací narůstá zájem o malé, dostupnější domy²⁸, stavitelé chtejí více stavět pasivní domy a zdroje obnovitelné energie. Pokud je většina komunikace AOPK ČR vůči stavitelům založená spíše na reakci na záměry, klade to na ni poměrně velký nárok: aby se v čase proměňovala tak, aby zůstávala stále relevantní a nezastarávala. Neposkytuje pak ale také pozitivní příklady, které by mohly staviteli inspirovat, ale také vést k internímu definování pozitivních hodnot nové výstavby v CHKO.

Reaktivní povaha regulace ovlivňuje ale i projekty většího měřítka. Již zmiňovaná tendence, že by se regulace výstavby více propisovala do územního plánování – do územně analytických podkladů nebo do pořizování územního plánu s prvky regulačního plánu v obcích CHKO, kdy by se ve vybraných sídlech nastavila konkrétní kritéria pro konkrétní zastavěné a rozvojové plochy. Komplikuje to však reaktivní povaha vztahů, protože když se na AOPK ČR dostane k připomínkování pořizovaný územní plán nebo jeho aktualizace, znamená to, že už bylo rozhodnuto o tom, jaký podklad se pořídí – respektive že to nebude ÚP s prvky regulačního plánu. Jeho pořízení tak pak spíš závisí na neformálních vazbách a průběžných kontaktech nebo individuální iniciativě v území.

Důraz na formální správnost procesů

Z logiky úředního výkonu, které jsem se v předchozích oddílech z různých úhlů dotkla, je u postupů pro ochranu krajinného rázu v souvislosti s výstavbou kladen silný důraz na formální, tedy legislativní a procesní správnost. To se ale odehrává v situaci, kdy k ochraně krajinného rázu chybí prováděcí právní předpis, referent vydává závazná stanoviska podle ustanovení § 44 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny a vychází z definice předmětu ochrany ve vyhlašovací dokumentaci; jiné zdroje mají neformální pomocnou roli:

²⁶ Vstupní materiál pro stavitela ve formě letáku, který byl vydán v každém CHKO zpravidla mezi lety 2006-2009 a často doposud visí na webových stránkách určených stavitelům.

²⁷ S tím jsou zrcadlově kompatibilní některé mediální výstupy vycházející ze zkušenosti stavitelů, které o ní píšou jako o argumentačním boji (Jakoubková 2020) nebo hrozbe noční můry (Dohnal 2020).

²⁸ V některých CHKO nicméně sílí tlak na výstavbu bytových domů a jiných developerských projektů.

„I pro nás [AOPK ČR], ale i pro stavebníky, investory je to hrozně neohraničený prostor a my ho musíme i z naší úřední podstaty nějak umět definovat a, když to tak řeknu nahrubo, hlídat si úředníka, co dělá. Aby to nebyla korupční záležitost a aby to bylo aspoň trochu stejné. Nemůžete jednomu říct, že může mít takovou střechu a jednomu že nemůže, když jsou vedle sebe. To je hrozně důležité, umět tohle uřídit. Když máte takové plénum, jak jsem říkal, osob, které máte vést, nebo povinnost úřadu rozhodovat v podobných nebo stejných záležitostech stejně. Takže preventivní hodnocení krajinného rázu, abych se vrátil k původní myšlence, nám aspoň dává preventivní pohled na věc. Referent, nebo úředník posuzuje doopravdy ad hoc, ale s ním, ne bez něho a musí ho konfrontovat.“ (rozhovor 7)

Správnost v tomto případě znamená nenapadnutelnost, která prakticky vzniká z konkrétních úkonů: například předběžná informace v písemné podobě obsahuje několik stran těžce čitelného formálního textu a až závěrečná poznámka obsahuje konkrétnější komentář k předloženému záměru. Taková komunikace stavitelem situaci příliš nezjednoduší. Zároveň je vyjádřením situace, ve které referent nemůže předjímat výsledek správního řízení, nemá prostor na rozsáhlou písemnou komunikaci, a pro stavitele nemusí být zjevné, že nejpraktičtější je přijít se osobně nebo telefonicky poradit.²⁹ Obermajer (2020) celkově stav povolování staveb a rozhodování o území shrnuje jako převahu formalismu nad věcným posuzováním.

Zároveň to, co v předchozí citaci informant pojmenovává jako ad hoc posuzování, tedy zpracování jednotlivých případů, znamená v objemu práce regionálních pracovišť velké množství agendy a méně prostoru pro koncepční práci. Již zmiňovaný záměr intenzivnějšího využívání územního plánování jako nástrojů pro ochranu krajiny je vnímán jeho proponenty jako prostředek, jak úřadu ulevit od případů, které nejsou pro ochranu krajinného rázu tak podstatné. Kromě ochoty pořizovatelů a důvěře v novely stavebního zákona a výkon místních stavebních úřadů takový záměr stojí také na nalezení společné řeči krajinářů a plánovačů; to znamená například funkčního překladu Preventivního hodnocení krajinného rázu do územně plánovací dokumentace za zachování vhodné rovnováhy mezi krajinářstvím a urbanismem:³⁰

“U nás je to relativně jednoduché, že jsme schopni sídlo rozkrájet na 3, 4 segmenty; případy, kdy by se muselo udělat takových segmentů 7 nebo 8, tak je to nepřehledné i pro územní plánovače. Takže nám tady [na kraji] otevřeli na úřadu územního plánování dveře, protože viděli, že to má logiku a je to relativně jednoduché. Když jsme přišli s knihou [PHKR], tak se křížovali, to ne, ale když přicházíme s plochami, které ještě vybíráme z územního plánu tak, aby se nějak logicky překrývaly, tak řekli jo, toto umíme, to je v pořádku, to bereme, to bude fajn. [...] S tím se učíme pracovat i jako úřad, s územním plánem a územně analytickými podklady.“ (rozhovor 7)

Zároveň formální procesy a jejich vykazování skrze odůvodnění v závazném stanovisku a obsahová podstata věci mohou být dvě různé záležitosti, které se v konkrétních úkonech různě

²⁹ Zároveň referentka (rozhovor 11) říká, že preferuje (písemné) předběžné informace proto, že v objemu agendy není schopná si telefonické konzultace ke konkrétním případům zapamatovat a také nejsou zpětně dohledatelné.

³⁰ Postoje k tomuto tématu se liší – zastánci překlopení PHKR do ÚPD staví na segmentaci sídel a tak přebírají urbanistické principy, zatímco jiní spíše zdůrazňují celkový pohled na sídlo v krajině s tím, že orgán pro ochranu přírody a krajiny nemá urbanistické kompetence a expertízu (rozhovor 9).

prolínají. Ne vždy je ale neformální stránka provozu správy brána v potaz. Běžným rysem řízení veřejných institucí (Dery 1998), je ztotožňování implementace nového opatření nebo změny procesů s vydáním metodického listu, příkazu ředitele apod. Takový akt ale nemusí vůbec znamenat, že se pracující s dokumenty skutečně seznámili, interpretovali je tak, jak autoři zamýšleli, a že se projevují v chodu organizace (Ahmed 2021):

„Je to tak. Já vnímám strašně intenzivně rozevřené nůžky mezi teorií a praxí. My [...] se snažíme razit teorii a výhled do budoucna a trošku předvídat, jakým způsobem se bude vyvíjet legislativa. Už dlouho si myslíme, že důraz na územní a regulační plány bude silnější a tak, ale na druhou stranu chápu, že praxe, jinak na regionálních pracovištích, ale i všeobecně tím směrem ještě úplně nejde, protože regulačních plánů je málo, je i málo územních plánů s prvky regulačního plánu. [...] A navíc ještě to, že [...] úřady územního plánování k tomu přistupují jinak než správa, která tam podmínky prosadila a ted' vím, že praxe je jiná a v praxi opravdu stále jede systém spíš důrazu posuzování jednotlivých staveb, ale je to takové, že lidem na správách nic jiného nezbývá. Protože to není naše vůle, ani vůle lidí na správách, ale holt to tak je, to tak pořád funguje.“ (rozhovor 9)

Neformální charakter obsahové náplně činnosti

Naopak obsahové a koncepční otázky ochrany krajinného rázu jsou podle výpovědí respondentů a respondentek slaběji právně podložené nebo stojí na neformálních vztazích, v šedé zóně. Chybí prováděcí předpis, který by něco takového umožnil a učinil tak regulaci přístupnější, srozumitelnější.

Příkladem může být existence a činnost architektonických komisí³¹, které se pravidelně scházejí a věnují se potenciálně složitým, sporným nebo kontroverzním případům, které jim přinesou referenti. Komise s externími odborníky však mají pouze poradní hlas, mohou pro referenta nebo referentku vydat doporučení, ale nelze o ně opřít závazné stanovisko:

“Ve chvíli, kdy se hodnotí otázky natolik složité, že vyžadují úroveň znalce, což v mnoha případech referent není, tak by to [oficiální, legislativně podložený status komise] bylo potřeba, nesporně. To, co jsme si řekli, preventivní hodnocení krajinného rázu, to jsou takové prostředky rutinního charakteru. Ale ve chvíli, kdy se řeší odvolání, napadení, průzkumy a podobně, tak saháte k mimořádným prostředkům a tam je potřeba tyhle mechanismy mít.“ (rozhovor 7)

Podobně v odůvodnění stanovisek nelze používat jiné nástroje, které se otázce předmětu ochrany, jeho charakteru a hodnotám, obsahově věnují a důkladně definují konkrétní hodnoty v území až do malého měřítka – zejména Preventivní hodnocení krajinného rázu.

Dalším prostředkem, který je pro ochranu hodnot krajiny důležitý, avšak funguje na neformální bázi, je spolupráce AOPK ČR a NPÚ. Součástí krajinného rázu je lidové stavitelství, nicméně NPÚ peče pouze o konkrétní objekty v památkové ochraně, popř. o památkové zóny a rezervace. Institucionalizovaná ochrana přírody a památková péče mají dlouhou společnou historii, která oficiálně skončila rozdelením v roce 1990 (Pešout 2019), ale přesto ještě několik let způsob

³¹ Existuje odborná skupina Architektonická komise AOPK ČR a pak regionální architektonické komise pro jednotlivá CHKO (viz <https://nature.cz/odborna-skupina-architektonicka-komise>, navštíveno 4. 11. 2023)

práce se zástavbou v CHKO výrazně spoluurčovala (Rusňák 2023).³² Nyní jde o dvě samostatné agendy týkající se samostatně definovaných předmětů zájmu a péče. I tam, kde se překrývají, jde o oddělená řízení, což je pro českou samosprávu i veřejnou správu typické (srov. Lokšová 2023, s. 56–57, Klápště 2014, 56).

Od roku 2011 je programová spolupráce NPÚ a CHKO opět formalizovaná. Zavázali se k vzájemné spolupráci při tvorbě plánů ochrany a péče, řešení překryvů zájmů, k výměně informací a dat, vzájemné metodické podpoře a ke konzultacím (Pešout 2011). Prakticky jde ale stále o dvě oddělené agendy a v terénu konkrétních CHKO má spolupráce neformální charakter. Nad rámec příležitostních workshopů či výjezdů vzájemná koordinace stojí na individuální iniciativě, jak ukazuje rozhovor s pracovnicí NPÚ:

„Vůbec jak si informace vyměňovat, protože když se potřebuju k někomu dostat, tak musím podniknout poměrně složitou anabázi, než vůbec získám kontakt na konkrétního člověka. Tím, že to dělám neformálně, tak se začne na nějakém nejbližším stavebním úřadě, „prosím vás, kdo tam u vás dělá? Kdo to komunikuje?“ Ale kdybych to měla brát přísně, podle štábní kultury, tak musím jít za naším ředitelem, aby napsal dopis jejich řediteli a tohle je na dlouhé lokty.“ (rozhovor 2)

Přitom je spolupráce prospěšná pro zájmy obou stran, neboť NPÚ nemá nástroje, jak chránit objekty mimo svou péči a AOPK ČR zpravidla z logiky věci nedisponuje srovnatelnou expertízu týkající se venkovské výstavby. Úryvek ilustruje, jak jsou stávající vazby a kontakty v závislosti na konkrétních pracovištích, lidech a jejich rozmanitých kapacitách:

„[...] když se potká kolega stavař z CHKO s kolegyní lidovkářkou, která dělá to [území], tak si řeknou, co je tam třeba je zajímavé a na co je potřeba, aby kolega z CHKO dával trošku pozor. Takhle ta spolupráce proběhla i třeba u toho [konkrétního CHKO], kdy jsme si udělali společný výjezd a prošly se vesnice, o které byl zájem. Řekli jsme si, co tam je zajímavé a hodnotné z urbanistického, krajinářského i památkového hlediska. Tam si myslím, že to bylo rozjeté docela pěkně. Pak jsem šla na mateřskou, tak už nevím, jak to dopadlo, ale vím, že určitě tam snaha byla. S kolegy z [jiného CHKO] tohle neproběhlo a zas s [jiným CHKO] podle mě kolegyně s nimi spolupráci navázanou má, byť třeba ne takhle intenzivní.“ (rozhovor 2)

Do detailu se vztahům mezi ochranou přírody a památkovou péčí věnuje v této zprávě příloha č. 2 od Václava Fanty.

Závěrečné shrnutí

V analytické kapitole jsem rozvinula, jak změny v přístupu k regulaci (změny v přístupu k ochraně krajinného rázu) v souvislosti se stavební činností a územním plánováním komplikuje několik zdrojů nepoddajnosti: diferenciace, síla precedentů, reaktivní charakter regulace, důraz

³² V této době vznikla většina letáků „Jak stavět v CHKO“, které vydaly jednotlivé správy. Vliv památkové péče je v nich patrný důrazem na konkrétní stavby (sklon střechy, materiály, architektonické prvky atd.) a odkazováním na literaturu památkové péče, zejména více či méně přiznané na obecné desatero „slušného chování novostavby na českém venkově“ (Škabrada 1999).

na formální správnost a neformální charakter obsahové náplně činnosti. Tyto aspekty institucionálního fungování jsou zároveň propojené a často zaklesnuté do sebe. Například důraz na formální správnost procesů a reaktivní charakter regulace se vzájemně podporují při udržování pojetí dobré regulace především jakožto nenapadnutelné, zatímco diferenciace a síla precedentů jsou ve vzájemném napětí a nemotivují tolik k posunu veřejné komunikace směrem k pozitivním příkladům a proaktivním prostředkům kultivace stávajícího stavu krajiny. Kombinace všech představených zdroj nepoddajnosti pak podporuje zachování méně koordinovaného přístupu k regulacím v rámci celorepublikového měřítka a výrazného rozpětí mezi teorií a praxí.

Použité zdroje

- Ahmed, Sara. 2021. *Complaint!* Durham: Duke University Press.
- AOPK ČR. 2017. „Metodické listy Agentury ochrany přírody a krajiny ČR: 3.6 Doporučený postup pro ochranu krajinného rázu v souvislosti se stavební činností a územním plánováním“.
- AOPK ČR. 2019. „Metodické listy Agentury ochrany přírody a krajiny ČR: 8.5 Preventivní hodnocení krajinného rázu“.
- AOPK ČR. n.d. „Odborná skupina – Architektonická komise AOPK ČR“. www.nature.cz (webová stránka). <https://nature.cz/odborna-skupina-architektonicka-komise>, naposledy navštívěno 4. 11. 2023.
- Bogner, Alexander, Beate Littig, a W. Menz, ed. 2009. *Interviewing Experts. Research Methods Series*. Basingstoke [England] ; New York: Palgrave Macmillan.
- Dery, David. 1998. „‘Papereality’ and Learning in Bureaucratic Organizations“. *Administration & Society* 29 (6): 677–89. <https://doi.org/10.1177/009539979802900608>.
- Dohnal, Radomír. 2020. „Rekonstrukce ruiny v CHKO vás bude stát méně nervů než stavba nového domu“. *České stavby*, 25. 1. 2020. <https://www.ceskestavby.cz/clanky/rekonstrukce-ruiny-v-chko-vas-bude-stat-mene-nervu-nez-stavba-noveho-domu-27716.html>, naposledy navštívěno 8. 9. 2022
- Hommels, Anique. 2005. *Unbuilding cities*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Jakoubková, Dana. 2020. „Dům v CHKO stavěl David svépomocí. Snadné to nebylo, ale dřevostavbu zdárně dokončil“. *Dřevo&stavby*, 11. 3. 2020. <https://www.drevoastavby.cz/drevostavby-archiv/z-redakcnich-navstev/4099-vlastni-dum-jen-misto-nestaci>, naposledy navštívěno 15. 6. 2021
- Klápště, Petr. 2014. „Participace a governance v územním plánování: faktory úspěšnosti participace na územním rozvoji“. Disertační práce, Praha: České vysoké učení technické.
- Lokšová, Terezie, a Lucie Galčanová Batista. 2021. „Postsocialist Suburban Governmentality: A Shift from Reactive to Proactive Discourse in the Case of Brno, Czech Republic“. *Cities* 110 (březen): 103074. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.103074>.
- Mouzelis, Nicos P. 2013. *Organization and Bureaucracy*. Oxon: Routledge.

Obermajer, Jaroslav. 2020. „Komentář k připravované rekodifikaci stavebního práva“. *Fórum ochrany přírody*, č. 2: 17–19.

Pešout, Pavel. 2011. „Znovuobjevená“ spolupráce při ochraně přírody a památek“. *Ochrana přírody*, č. 4: 7–9.

Pešout, Pavel. 2019. „Šedesátilétá historie organizace státní ochrany přírody v České republice“. *Ochrana přírody*, č. 1: 35–41.

Rusňák, Josef. 2023. „Jak (ne)stavět v CHKO“. Schule, Šediviny, 9. říjen 2023 (účast v diskuzi)
<https://www.youtube.com/watch?v=mm6SPgPkj4s>.

Říha, Cyril, Zdeněk Konopásek, Jindřich Prach, a Jaroslav Obermajer. 2021. „„Jak stavět v CHKO:“ Od předpisu k praxi“. *Ochrana přírody*, č. 4: 43–47.

Škabrada, Jiří, ed. 1999. *Lidové stavby: architektura českého venkova*. Vyd. 1, Dotisk. Praha: Argo.

Vztah ochrany přírody a památkové péče

1 Úvod, stručná rešerše odborné literatury

V posledních cca 10–15 letech lze sledovat v české odborné literatuře zvýšený zájem o problematiku ochrany kulturní krajiny (např. Kupka 2010; Lipský et al. 2013; Kuča 2014; Pešta 2014; Kuča et al. 2015; Berková et al. 2018; Kuča 2020). V této kapitole se pokusím o velmi stručné shrnutí aktuálních trendů. Před závorku vytýkám, že půjde zejména o pohled památkové péče.

Na začátek je nutné zdůraznit, že v období socialismu existoval ***Státní ústav památkové péče a ochrany přírody*** (SÚPPOP), který zahrnoval instituty PP i OP pod jednou střechou.³³ V 90. letech pak došlo k rozdělení na nynější ***Národní památkový ústav*** a ***Agenturu ochrany přírody a krajiny ČR***. Toto oddělení pak zapříčinilo vznik odlišných metodických a praktických postupů (Pešout 2020), které se na veřejnosti projevily jako např. známá aféra s páchníkem (např. Hejda et al. 2017). Osobní kontakty a spolupráce na lokální úrovni však mezi oběma obory přetrvala a byla formálně stvrzena v r. 2011 smlouvou mezi NPÚ a AOPK ČR (Pešout 2020). Mezioborová spolupráce má potenciál zejména v oblasti péče o historickou kulturní krajинu (Pešout 2020; Kučová et al. 2022).³⁴ Vzájemné setkávání pracovníků PP a OP má mimo jiné též silný edukační význam mezi oběma institucemi navzájem (Kučová et al. 2022). Situace však není dokonalá, existují např. omezení daná legislativou – orgány památkové péče se nemohou vyjadřovat k historicky cenným aspektům v územích chráněných podle zákona o ochraně přírody a krajiny, a orgány ochrany přírody a krajiny nemusí mít pro dané vyjádření dostatečnou odbornost (Kuča et al. 2015).

Jedním ze základních problémů ochrany kulturní krajiny prostřednictvím památkové péče tkví v ***prostorovém omezení památkové ochrany***. PP totiž může v českém prostředí z definice chránit jen to, co je prohlášeno za kulturní památku, resp. památkovou zónu či rezervaci. Značná část diskuse vedené v literatuře se tak zamýšlí nad tím, jak tento problém vyřešit: bud' rozšířením památkové ochrany i na nezastavěné území [např. využitím institutu krajinných památkových zón³⁵ (Kučová 2018)] nebo využitím dalších právních nástrojů [např. ochrana

³³ Podrobněji je tato spolupráce a její historický vývoj popsána v nedávném článku ve *Zprávách památkové péče* (Kučová et al. 2022).

³⁴ V této souvislosti je zajímavé vidět postupné rozšiřování zájmů památkové péče: Roku 1950 byly vyhlášeny první městské památkové rezervace, které byly na konci 80. a začátku 90. let následované masivním vyhlašováním dalších památkových rezervací a zón, tentokrát i vesnických. První krajinné památkové zóny pak byly vyhlášeny r. 1996 (Kuča a Kučová 2000).

³⁵ Kuča et al. (2015) upozorňuje, že mnohé cenné typy kulturních krajin nejsou dosud prostřednictvím institutu KPZ chráněny vůbec nebo jen nedostatečně, týká se to např. historických plužin (viz např. Beneš et al. 2022; Kuča 2014), montánních krajin, industriální krajiny, zemědělské krajiny se soustavami hospodářských dvorů (viz např. Žížka 2016). Pod tato nedostatečně chráněná místa lze zařadit i např. sídla zaniklá v poválečném období (Šnejd et al. 2022; Kuča 2022) nebo zaniklé tradiční krajiny, kam Lipský et al. (2022) řadí krajiny postmontánní, postindustriální, zaniklé krajiny intenzivního malovýrobního soukromého zemědělství, zaniklé krajiny extenzivního horského zemědělství, zaniklou krajinu říčních údolí zatopených přehradními nádržemi, zaniklé krajiny bývalých rybničních soustav, zaniklé feudální komponované krajiny, krajiny militární a postmilitární a přeměněnou městskou a příměstskou krajinu.

přírody, krajinný ráz, územní plánování (Urban a Hrubá 2018; Kučová 2018; Kuča a Kučová 2000; Šnejd et al. 2022)]. Bohužel ani jedna z uvedených cest zřejmě není ideální, jelikož dosud vyhlášené KPZ chrání spíše komponované a asociativní krajiny a organicky vyvinutá krajina zůstává spíše opomenutá; institut krajinného rázu pak sám o sobě zřejmě není dostatečně silným nástrojem pro ochranu regionální identity krajiny (Kučová 2018). Kuča et al. (2015) kromě jiného upozorňuje na další problém, a to nedostatečnou stratifikaci intenzity ochrany v památkově chráněných územích (např. dle památkového zákona se má výkonná složka státní památkové péče vyjadřovat i ke všem stavebním zásahům v KPZ, přičemž je diskutabilní, jestli je to potřeba).³⁶

Diskuse se též vede nad tím, co všechno je vlastně v krajině hodnotou, resp. jak tuto hodnotu vnímat. Kulturní krajina totiž není jen „krajina s kulturními památkami“³⁷, ale záměrně kultivovaná krajina jako celek (Kučová 2018). Jako taková zahrnuje spoustu různých jevů – např. archeologické lokality, zaniklé sídelní struktury, komunikace, vodní díla, hospodářské areály, drobné sakrální a memoriální památky i velké památkové areály (Kučová et al. 2022). Kulturní krajina je součástí kulturního dědictví, je považována za kulturní kapitál národa a nástroj k upevnění identity (Merunková 2018). Kučová (2018) podtrhuje význam krajiny pro utváření **identity prostředí**, na čemž se podílí kromě typických staveb a obrazu vesnice především **tvář krajiny** – morfologie terénu, okraje lesů, aleje a stromořadí, vodní plochy, regionálně specifické produkční plochy atd.³⁸ Všechny tyto prvky tak vytvářejí **širší obraz vesnice i s jejím přirozeným krajinným zázemím** (Kučová 2018), resp. **harmonické působení a estetický význam** umístění staveb (a vesnic) v krajině (Novosad 2018). Vazba mezi vesnicí a okolní krajinou je tak považována za mimořádně důležitou (Kuča a Kučová 2000), což lze doložit i např. historickými pohlednicemi, které často zachycují vesnici v širším krajinném kontextu, zvláště jestli tento něčím specifický (Nitra 2018). Tento vztah je ještě akcentován vzájemnou návazností krajinných struktur na urbanistické uspořádání sídel (Nitra 2018). Kučová (2018) výše uvedené úvahy shrnuje do lapidárního závěru, že cílem je přece **udržet co nejkvalitnější obraz krajiny**. Mnoho autorů také zdůrazňuje význam krajiny coby **hospodářského zázemí vesnice** (jde o přirozenou historickou vazbu, vesnice by v minulosti nemohla bez okolní krajiny fungovat), včetně zdůraznění regionálních specifik – např. ovocnářství v Českém středohoří (Ledvinka a Ledvinková 2018) nebo plužiny na Jesenicku (Nitra 2018).

Doporučení

V odborné literatuře se stran spolupráce památkové péče a ochrany přírody, resp. ochrany kulturní krajiny objevují následující doporučení:

Jak ze strany památkové péče (Kučová 2018), tak ze strany ochrany přírody (Urban a Hrubá 2018) je konstatován společný zájem na ochraně kulturních hodnot krajiny. Vede se diskuse nad

³⁶ V rámci mé diplomové práce na Fakultě architektury ČVUT jsem na dvou případových studiích zpracoval návrh prostorového členění (zonace) historické kulturní krajiny s ohledem na různý přístup k zacházení s identifikovanými kulturními hodnotami (Fanta 2013).

³⁷ Kučová et al. (2022) upozorňuje, že „pracovníci památkové péče vidí občas zásadní hodnoty a předmět své péče až příliš ve „stavbách a areálech“ (...) a málo v jejich širším kontextu, zejména krajinném či přírodním“.

³⁸ Lidová architektura a utváření krajiny je v českém prostředí charakteristická vysokou mírou regionalismu (každý region má svou specifickou tvář) (např. Pešta 2014; Kuča 2014; Fanta et al. 2022).

rolí institutu krajinného rázu (např. Kuča a Kučová 2000), podle některých autorů (Urban a Hrubá 2018) však nemůže jeho role nahradit památkovou péči, spíše by ji měla doplňovat.

Je velmi důležité ***identifikovat a popsat hodnoty krajiny*** a zdůvodnit jejich význam (Kučová 2018; Merunková 2018).³⁹ Tyto identifikované hodnoty krajiny by bylo vhodné ***sdílet*** s orgány ochrany přírody, např. při přípravě preventivního hodnocení krajinného rázu (Urban a Hrubá 2018). Rovněž by bylo vhodné identifikované hodnoty zaznamenat do ***územně analytických podkladů***, např. coby „urbanistické a krajinné hodnoty“ a vůbec využívat nástroje územního plánování⁴⁰ (Merunková 2018; Kučová 2018; Nitra 2018; Šnejd et al. 2022), příp. vymezit hodnoty krajiny jako významné krajinné prvky či je zakomponovat do ÚSESu (Fanta et al. 2021). Neméně významné je pak definování podmínek ochrany (Merunková 2018).

Z mého soukromého pohledu dodávám, že považuji za důležité hovořit o tom, ***proč*** jsou dané věci hodnotou; tedy ptát se po tom, ***v čem príslušná hodnota vlastně spočívá*** a proč je pro nás významná.

Kromě výše uvedených legislativních opatření mnoho autorů zdůrazňuje i význam ***měkkých nástrojů***, tj. ***zvyšování povědomí veřejnosti*** o hodnotách historické kulturní krajiny (Kučová et al. 2013), a to jak na úrovni obyvatel, tak starostů, resp. zájmových skupin (např. lesníci, rybáři) (Nitra 2018; Vinařová 2018). Jako inspirace by mohla sloužit např. pilotní studie provedená ve Středočeském kraji (Šantrůčkova et al. 2013) či zkušenosti z nizozemského projektu *Heritage Deal* (www.erfgoeddeal.nl). Neméně významné je i ***zvyšování povědomí odborníků*** z partnerských institucí (NPÚ, AOPK ČR) o přírodních i kulturních hodnotách krajiny (Kučová et al. 2022). Úkolem odborné veřejnosti by mělo být ***pomáhat*** veřejnosti s uchováním identity krajiny – památková péče by tak měla sloužit jako podaná ruka (Kučová 2018). Do této kategorie by bylo možné zahrnout i hledání forem vzájemné spolupráce NPÚ s CHKO, jako jsou např. semináře či konference (Kučová 2018) či konzultace nad specializovanými tématy – např. pomologická spolupráce mezi Zubnickým skanzenem a CHKO České středohoří (Ledvinka a Ledvinková 2018).⁴¹

Pochopitelně se nabízí i banálně znějící doporučení, aby Správy CHKO zaměstnaly do svých řad odborníky na památkovou péči/památkový urbanismus, či si alespoň mohly vyžádat konzultaci z tohoto oboru.

³⁹ Zde považuji za vhodné nechat se inspirovat památkovým urbanismem. Kuča a Kučová v jejich dnes již takřka čtvrt století staré práci *Principy památkového urbanismu* jasně popisují, o co jim při ochraně historické urbanistické struktury jde, tedy ***co je onou „památkovou hodnotou“***: půdorysná struktura sídla, parcelace, půdorysná skladba zástavby, hmotová skladba zástavby, dominanty, kompoziční vztahy prostorů (jejich orientace, tvar, artikulace, gradace, hierarchizace, dimenze atd.) (Kuča a Kučová 2000). Z pohledu čtenáře by bylo možné uvedené publikaci vytknout, že explicitně ***nezdůvodňuje, na čem tato definice stojí*** – tedy ***proč*** jsou určité věci považovány za hodnoty.

⁴⁰ Rovněž v tomto bodu lze spatřit analogii k postupu navrhovanému *Principy památkového urbanismu* (Kuča a Kučová 2000), které na str. 25 doporučují několik konkrétních bodů k implementaci do urbanistických regulativ.

⁴¹ Pozoruhodným příkladem obnovy historické krajiny je muzeum v přírodě (skanzen) Zubrnice, které se postupně transformuje na ekomuzeum, tj. snaží se o komplexní rekonstrukci historického životního prostředí vesnice a krajiny, včetně fyzických prvků (např. plužin). Součástí aktivit skanzenu je pak i péče o toto prostředí – sekání luk, sklizeň ovoce, průřez ovocných stromů atd. (Ledvinka a Ledvinková 2018).

2 Analýza rozhovorů

2.1 Rozhovor s Alenou Rákosníkovou

Ing. arch. Alena Rákosníková je odborná pracovnice NPÚ (specializace v oblasti lidové architektury a urbanismu). Rozhovor byl veden dne 14. 1. 2021 (Rákosníková 2021). Probíraná téma lze rozdělit do dvou okruhů: (1) spolupráce s CHKO a (2) regulace zástavby a památková ochrana. Níže prezentuji moji interpretaci rozhovoru, kterou jsem ovšem s respondentkou zkonzultoval (respondentka doplnila několik poznámek a připomínek, které jsem do textu zapracoval).

Spolupráce s CHKO

Alena Rákosníková (AR) zdůrazňuje velký význam neformální spolupráce, např. s kolegy z CHKO Český kras nebo CHKO Kokořínsko – Máchův kraj. Tato spolupráce není oficiální, ale spíše neformální a závisí na konkrétních lidech, liší se u různých CHKO. AR tak občas neformálně kontaktuje kolegy z jiných institucí, občas obdobně někdo kontaktuje ji. AR považuje za důležité tyto kontakty udržovat, zejména formou různých neformálních sítí (terénní výjezdy, kolokvia, workshopy atd.).

AR uvádí, že uvedená neformální spolupráce prostřednictvím terénních výjezdů nebo workshopů dobře funguje např. v problematice historické zeleně, ale v územním plánování spíše omezeně a v závislosti na tom, zda partnerská instituce sídlí ve Středočeském kraji či nikoli (nebo o tom AR alespoň neví). Na druhou stranu AR zmiňuje patrnou snahu o alespoň částečné regulaci prostředí mimo památkově plošně chráněná území, např. ochranu krajiny prostřednictvím územních plánů (plužiny, intenzita využití sadů), nebo právě neformální spoluprací s CHKO. V souvislosti s územními plány AR zdůrazňuje potřebu aplikace památkových regulativů do ÚPD, resp. potřebu specifikovat podrobnost územního plánu v zadání (tzv. územní plán s prvky regulačního plánu). AR se domnívá, že Správa CHKO by měla při povolování staveb klást zvláštní důraz na ***urbanistický a krajinný dopad hodnoceného objektu***.

AR se rovněž odkazuje na dřívější spolupráci mezi PP a OP v rámci SÚPPOPu. V závěru rozhovoru shrnuje celkový směr/cíl svého snažení: ***uchovat kvalitu prostředí***, tj. identifikovat ji, vést spoluobčany k tomu, že tohle je dobré i pro ty, co přijdou po nás.

Regulace a památková ochrana

AR konstatuje, že PP se vyvíjí a některé starší publikace (např. Škabradova skripta z r. 1996) již nelze brát ve všech ohledech jako autoritu – některé dnes již hodnotné typy mladších domů (stavby z období 20. – 40. let 20. století) začínají mizet, názory se proměňují, modernější architektura (např. ze 60. let) již začíná být pozitivněji hodnocená (např. s ohledem na tradiční řemeslo). AR zdůrazňuje, že každá jednotlivá situace je unikátní a lze to těžko kvantifikovat. AR doporučuje sledovat ***místní specifika, polohu sídla v krajině*** (usazení v terénu, přírodní prostředí, urbanismus, hmotové řešení domů) a ***regionální/krajové odlišnosti*** (tj. např. nemixovat různé styly, rozlišovat stavby soudobé – kontextuální – a tradiční).

Jako jedno ze zajímavých témat zmiňuje hledání nové funkční náplně pro konstrukce původně naplňující jiné potřeby (např. dřívější hospodář potřeboval nakládat seno na půdu, i vystavěl si

vikýř – dnes již na půdě seno neskladujeme, ale vikýř můžeme využít na proslunění obytného podkroví).

AR má vlastní databázi „příkladů dobré praxe“, kterou aktivně využívá při jednání. Považuje za důležité, aby bylo téma pochopitelné i pro běžného občana. AR definuje cíl své práce jako ***ochranu tradičního venkovského prostředí***.

Shrnutí rozhovoru

Neformální spolupráce mezi PP a OP probíhá, ale její kvalita je proměnlivá a závisí na osobních kontaktech. Existuje potenciál pro propojení zájmů PP s územním plánováním. CHKO byl měl při povolování staveb klást zvláštní důraz na urbanistický a krajinný dopad hodnoceného objektu. Celkovým cílem je uchování kvalitního prostředí. PP se vyvíjí a je třeba zohledňovat místní specifika a krajové odlišnosti.

2.2 Rozhovor s Janem Peštou

Ing. arch. Jan Pešta je odborný pracovník NPÚ (specializace v oblasti lidové architektury a urbanismu) a pedagog na Ústavu památkové péče Fakulty architektury ČVUT (výuka předmětů zaměřených na lidovou architekturu a historické stavební konstrukce). Kromě toho jako soukromý výzkumník zpracovává stavebněhistorické průzkumy a poskytuje konzultace v oblasti výzkumů a obnov historických staveb. Rozhovor byl veden dne 6. 10. 2021 (Pešta 2021). Probíraná téma lze rozdělit do čtyř okruhů: (1) vztah ke krajinnému rázu a ochraně přírody, (2) plány péče v památkově chráněných územích, (3) práce s lidmi v památkové péči a (4) cíle památkové péče. Níže prezentuji moji interpretaci rozhovoru.

Vztah ke krajinnému rázu a k ochraně přírody

Jan Pešta (JP) se domnívá, že ač jdou OP a PP někdy v jednotlivostech proti sobě (např. při obnově historických alejí), jsou celkově dosti příbuzné: ***chrání totiž hodnoty, které se samy o sobě neochrání***. Soužití památkářů a ochranářů bývalo v dobách SÚPPOP lepší, neb „všichni seděli v jednom baráku“. Dnes je škoda, že památkáři a ochranáři takto nepřijdou do styku. JP si myslí, že by tam spolupráce být měla.

JP zdůrazňuje, že vesnická zástavba neodmyslitelně vychází z krajinného rámce, někdy dokonce i spoluvytváří ráz krajiny (např. na Kokořínsku). JP vždy při výuce zdůrazňuje vztah „dům – krajina – člověk“. ***Regionalismus staveb i krajiny*** je v ČR velmi výrazný, krajinný ráz je spojen s identitou místa. JP je domnívá, že tyto regionální rozdíly zdůvodňují nutnost různého přístupu k ochraně krajiny (je např. velký rozdíl mezi kompaktní zástavbou Křivoklátska a rozvolněnou zástavbou v Krkonoších).

JP uvádí, že např. v Krkonoších nebo v Jizerských horách ochrana hodnotné zástavby pomocí KR funguje docela dobře. V tomto tématu ovšem vyvstává několik otázek, např. obecný problém regulací: dle JP může zástavba docela dobře splnit regulativy CHKO a přesto být ohyzdná (a

naopak). CHKO také podchytí problémy týkající se zástavby hůře než PP.⁴² Na dotaz Jindřicha Pracha, zda-li má OP při ochraně KR řešit i detaile na domech (členění oken, rímsy apod.), odpovídá JP tak, že krajinný ráz je z principu o uspořádání sídla, dálkových pohledech, střechách apod. (tedy o určitém makroměřítku). Detaile ale hrají u starých staveb velkou roli (u novostaveb zase tolik ne). PP má možnost jít více do detailu, kdežto OP je příliš povrchní.

JP zmiňuje několik příkladů snahy o zahrnutí nezastavěné krajiny do plošně chráněných území (louka u vesnice), ale neprošlo to přes ministerstvo. Ochrana toho, co je mimo památkově chráněné území či v těsné blízkosti kulturní památky, byla zkoušena přes „prostředí kulturní památky“, což ovšem nemá žádnou oporu v legislativě. JP uvádí příklady z Francie, kde kulturní památky mají kolem sebe 100 m nebo 500 m ochranné zóny.

Plány péče v památkově chráněných územích

V památkově chráněných územích lze teoreticky volit dva různé přístupy k praktickému provádění památkové ochrany: (a) předem stanovit jasné (paušální) pravidla, jaké stavební zásahy jsou v jaké části chráněného území přípustné a jaké ne (obdoba územního nebo regulačního plánu) nebo (b) přistupovat ke každé stavbě individuálně a teprve v případě investičního záměru sdělit investorovi požadavky státní památkové péče.

JP uvádí, že *de jure* se každý objekt posuzuje individuálně. Značná část rozhovoru se však točila kolem problematiky plánů péče/ochrany.

JP se domnívá, že PP by potřebovala bud' „armádu lidí“ nebo perfektně zpracované plány péče, které by umožnily předem stanovit jasné podmínky. V PP také existuje institut „plán ochrany“⁴³, jehož cílem bylo původně definování hodnot a regulativů u každého objektu; u později vyhlášovaných plánů ochrany se rozlišovala alespoň ochrana exteriéru i interiéru a ochrana pouze exteriéru. Tyto plány ochrany nebyly zřejmě diskutovány s majiteli a bohužel bylo těchto plánů vypracováno jen málo.

Možností stratifikace (prostorové diferenciace ochrany) je však vícero, bylo by např. možné uvažovat o rozlišení: (a) tady nás zajímá úplně všechno, (b) tady jen exteriér do ulice, (c) tady jen exteriér do veřejného prostoru, (d) tady je to jedno. Případně by bylo možné takový plán redukovat na otázku (a) bude se požadovat vyjádření PP, (b) nebude se požadovat vyjádření PP.⁴⁴ Inspirací může být i vnitřní hierarchizace památkových zón (určující, dotvářející, doplňující). Plán péče by si mohla nechat vypracovat i obec, každopádně by jej bylo vhodné jednou za cca 10 let aktualizovat. Rozhodně by bylo na místě takové plány projednávat s lidmi.

JP vidí u předem specifikovaných regulativů problém v tom, že nejsou zárukou kvalitní tvorby – dobrý dům je nemusí naplnit, kdežto špatný dům je klidně naplní. V Německu je stanoveno, že „dům má ludit s okolím“ – JP se však obává, že v Česku by tento přístup narazil na absenci přesného formálního vymezení, co je v pořádku a co ne.

⁴² Jindřich Prach k tomu v rozhovoru dodává, že OP nemá kapacitu ani odbornost v rámci CHKO suplovat památkovou ochranu.

⁴³ Podrobněji viz např. Kuča et al. (2015), str. 27 či Kuča (2013), str. 83.

⁴⁴ Jindřich Prach k tomu v rozhovoru dodává, že „přesně takhle to funguje ve studiích krajinného rázu“, které ale často nejsou dostupné ve snadno čitelné formě (viz dále).

Na druhou stranu považuje JP za férové vůči majitelům „říci pravidla dopředu“: majitelé by tak věděli, do čeho jdou (vstřícný přístup). JP nemá příliš v oblibě přístup „proti něčemu“: majitel objekt koupí v dobré víře, že tam nejsou regulativy, přijde s návrhem stavebního zásahu – a lidé/památkáři se začnou bouřit, honem se objekt prohlašuje za památku apod. Pokud je to cenný objekt, ptá se řečnický JP, proč nebyl prohlášen již dávno?

JP každopádně považuje za vhodné, aby existoval nějaký **koncepční materiál se základní stratifikací památkově chráněných území**, např. alespoň ve formě jednoduchých plánů ochrany.

Práce s lidmi v památkové péči

JP uznává, že v oboru PP je **velmi důležitá práce s lidmi**, často to zmiňuje v různých částech rozhovoru (at' na rovině plánovací – potřeba veřejného projednání, či na rovině konkrétních staveb). Za současné situace PP bohužel toto téma vůbec neřeší, lidí v PP je málo, jsou přetížení a nemají kapacitu na práci s veřejností. Dle vyjádření JP pracují na NPÚ bud' nadšenci, kteří tam jsou celý život, anebo lidé krátce po škole, u nichž ale po několika letech z důvodu velké psychické zátěže a malého platu vyprchává původní nadšení a často pak odcházejí. **Není** tudíž prostor ani **kapacita pro koncepční materiály nebo práci s veřejností**.

Naopak patří k dobrému tónu nadávat na památkáře, či památkáři někdy mívají arogantní/povýšený přístup. JP se v rámci své praxe snaží přistupovat k majitelům památek jako ke klientům, přičemž jeho cílem je vyřešit konkrétní problém, aniž by tím zároveň vesnice utrpěla.

JP souhlasí se Zdeňkem Konopáskem a Jindřichem Prachem, že odborná vyjádření jsou často psána příliš složitým jazykem.⁴⁵

V souvislosti práce s veřejností zmiňuje JP zajímavý postřeh, totiž že v již dlouho památkově chráněných územích je **míra ochrany jistým způsobem „zařízená“**: všeobecně se toví, místní to tak přijímají a již není tlak na razantní zásahy. Naopak v nedávno vyhlášených územích (zvláště vesnických) není tento fakt v obecném povědomí – místní obyvatelé často ani ochranu nevnímají a mají v živé paměti stav „před ochranou“. Často si pak stěžují ve stylu: „proč si mohl soused v r. 1994 přestavět střechu a já teď nemůžu?“.

Cíle památkové péče

JP vyjmenovává trojí úkoly PP: **ochrana originálu** (je-li někde něco dochovaného, tak to zachovat), **ochrana dochované struktury, stabilizace veřejného prostoru**. U novostavby v historickém prostředí se JP domnívá, že nová zástavba v extravilánech by neměla být replikou starého, avšak že nový dům by měl poučeně vycházet z místních podmínek – a zároveň nebýt karikaturou. JP v této souvislosti připomíná dvě myšlenky, které stojí trochu proti sobě: „dům má odpovídat době vzniku“ (Adolf Loos) a „dům má odpovídat místu, ve kterém vzniká“ (Leon Krier), přičemž JP se jednoznačně staví na stranu L. Kriera.

⁴⁵ Jindřich Prach k tomu v rozhovoru připomíná, že význam má i **dostupnost/přístupnost úředních podkladů** (odkazuje se na jisté hodnocení krajinného rázu, které je dostupné ve formě „100 MB v pdf a 100 MB v shp“, což „prostě člověk z vesnice nepřečeť“).

JP v souvislosti s památkami rovněž připomíná téma ***sepjetí podoby domu se stylem života*** – tj. chci-li žít ve specifickém prostředí (kulturní památka, CHKO), obnáší to specifické vlastnosti životního stylu; chci-li žít moderně (v moderním domě), neměl bych s tím jít do extrémně citlivého prostředí.

JP považuje za důležité kultivovat obecný vkus, tj. uvědomit si, že když vstupuji do „hotového“ prostředí, měl bych se k němu chovat s respektem. Bohužel někdy lidé těhnou ke kýčovité lítivosti. Není ovšem jasné, jakým způsobem onu „rozumnou cestu“ prosazovat. Možná pokorou projektantů? JP si myslí, že popisovaná absence obecného vkusu může souviset s ***diskontinuitou***, kterou české země prošly ve 20. století – už za první republiky se vše rakouské považovalo za špatné, objevil se odklon k individualismu. Ten byl ještě více akcentován po pádu komunismu. Celkově tak u nás chybí tradiční zvyklosti, jak se co dělá. JP to dává do kontrastu se Švýcarskem, upozorňuje na web magnificasa.ch (ferienimbaudenkmal.ch).

V neposlední řadě JP zdůrazňuje, že hodnocení historické architektury se posouvá – např. u šumperáku nebo oficiální architektury doby socialismu.

Shrnutí rozhovoru

PP a OP mají společný zájem – ochranu hodnot. Krajinný kontext je mimořádně důležitý, zvláště u lidové architektury. JP silně zdůrazňuje regionalismus lidových staveb i krajiny (v českém prostředí). V tomto kontextu JP zdůrazňuje, že u novostaveb by měl dům odpovídat místu, ve kterém vzniká. Apeluje také na sepjetí podoby domu a životního stylu majitele/uživatele domu. Za velký problém považuje diskontinuitu ve stavebních zvyklostech. Na druhou stranu začínají být dříve vyhlášená chráněná území akceptována místními obyvateli, takže vlastně nové stavební zvyklosti vznikají. Práce s lidmi je v PP velmi důležité téma, v Česku na to bohužel nejsou síly a moc se to reálně nedělá. Důležité je i poskytovat úřední podklady v dostupné formě.

JP je považuje za slušnější vůči majitelům nastavit jim pravidla dopředu, a ne to řešit až *ad hoc*. Bylo by vhodné mít nějaký koncepční materiál (plány péče / plány ochrany), který by zejména v jednotlivých částech památkově chráněných území specifikoval intenzitu ochrany či nutnost vyjádření státní památkové péče.

3 Analýza diplomové práce Simony Hankeové

V letním semestru akademického roku 2021/2022 byla na Fakultě životního prostředí ČZU pod mým vedením zpracována a posléze úspěšně obhájena diplomová práce Ing. Simony Hankeové „Regulace územního rozvoje vybraných mikroregionů v CHKO Křivoklátsko“ (Hankeová 2022). Oponentem byl urbanista prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc.

Cílem práce bylo (a) zhodnocení územního, urbanistického a architektonického rozvoje ve vybraných obcích na Křivoklátsku v průběhu několika posledních desetiletí a (b) porovnání uvedeného rozvoje v obcích ležících v CHKO s obcemi mimo CHKO. Cílem tak bylo ***sledovat reálný efekt vlivu regulací prosazovaných Správou CHKO na stavební činnost***, přičemž jako kontrolní skupina měly sloužit nedaleko ležící obce mimo CHKO.

Studentka u cca 30 obcí (část v CHKO, část mimo CHKO) sledovala objektivní kritéria (výměra zastavěné oblasti, počet budov, počet objektů k rekreaci atd., dále zaměstnanost a doprava), u 10 vybraných obcí pak i subjektivní kritéria (tj. dodržení architektonických a urbanistických regulativů obecně požadovaných Správou CHKO⁴⁶ na vybraném vzorku staveb v každé obci, úpravu veřejných prostor, zachovávání kulturních tradic a aktivní občanský život).

Výsledky srovnání objektivních kritérií ukazují u obcích ležících v CHKO ve srovnání s obcemi mimo CHKO následující údaje:

- nižší zastavěnost (1,17 % v CHKO vs. 1,80 % mimo CHKO)
- výrazně vyšší podíl objektů sloužících k rekreaci (26,60 % v CHKO vs. 10,70 % mimo CHKO)
- mírně nižší podíl objektů sloužících k občanské vybavenosti (2,01 % v CHKO vs. 2,30 % mimo CHKO)
- mírně vyšší nárůst počtu domů ve sledovaném období 1980–2011 (39,76 % v CHKO vs. 36,12 % mimo CHKO)
- pokles počtu obyvatel ve sledovaném období 1980–2011 (úbytek 6,95 % v CHKO vs. přírůstek 3,91 % mimo CHKO)
- nižší nezaměstnanost (8,73 % v CHKO vs. 11,05 % mimo CHKO)

U subjektivních kritérií autorka uvádí, že v obcích ležících v CHKO docházelo k většímu dodržování architektonických a urbanistických regulativů než v obcích ležících mimo CHKO (v CHKO byly identifikovány nedostatky u 16,9 % hodnocených staveb, kdežto mimo CHKO u 24,3 % hodnocených staveb). Největší rozdíly byly pozorovány u kritérií umisťování staveb (8,6 % hodnocených staveb v CHKO vykazovalo nedostatky vs. 24 % mimo CHKO) a hmota a osazení objektu (nedostatky u 21,4 % v CHKO vs. 34,5 % mimo CHKO).

Komentář VF:

Na základě předložených výsledků lze konstatovat, že přítomnost CHKO zřejmě vede k mírně vyššímu nárůstu počtu domů (zřejmě rekreačních), avšak k většímu úbytku obyvatel. **Z hlediska architektonické kvality je patrný vliv regulací prosazovaných CHKO. Tento však není zásadní ani všespásný.** Je také otázkou (viz výše prezentovaný rozhovor s Janem Peštou), jestli jsou tyto regulativy schopny zajistit kvalitní architekturu.

Uvedenou práci lze rozsahem řadit mezi „case study“, z čehož vychází jistá omezení její výpovědní schopnosti. V práci studentka přistoupila k subjektivnímu hodnocení některých aspektů, což se může jevit jako problematické. Jednalo se o studentskou práci, nelze tak očekávat úroveň odpovídající např. recenzované publikaci ve vědeckém časopise (studentka např. nepoužila statistické vyhodnocení dat). Jistě by bylo zajímavé zpracovat podobné práce např. i u dalších CHKO.

4 Osobní zkušenosti

Dovolují si zde prezentovat i tři mé osobní zkušenosti vztahující se k tomuto tématu: (a) účast na setkání pracovníků PP a OP v Telči na podzim 2022, (b) zkušenosti z výuky a (c) diskusi s prof.

⁴⁶ Autorka uvádí jako zdroj práci Koreček a Mutinský (2009). Zřejmě šlo o typický univerzální „leták“.

Theo Spekem z Nizozemska. Uvědomuji si, že se jedná o čistě subjektivní pohled, nicméně tento může sloužit pro dokreslení situace.

Setkání památkářů a ochranářů

Dne 20. října 2022 jsem se zúčastnil *VI. pracovního setkání pracovníků Národního památkového ústavu a Agentury ochrany přírody a krajiny ČR*, které se konalo v pracovišti NPÚ ÚOP v Telči.

Témata jednotlivých přednášek se točila kolem několika bloků: úvod do informačních systémů jednotlivých institucí, problematika uplatnění obnovitelných zdrojů energií v praxi PP i OP a ochrana struktur dokumentujících vývoj kulturní krajiny (zejména plužin a zaniklých archeologických struktur). Hodně podnětná byla hlavně závěrečná diskuse, která se nesla ve znamení snahy vyjít si navzájem vstříc a chránit i hodnoty identifikované druhou institucí.

Ze setkání jsem si odnášel dojem, že **pracovníci PP a OP** o sobě navzájem vědí, **mají snahu si vyjít vstříc** a jsou otevřeni případné – byť neformální – spolupráci.

Zkušenosti z výuky

Posledních cca 5 let vedu cvičení z územního plánování na Fakultě životního prostředí ČZU. V rámci cvičení mají studenti mj. za úkol coby součást zpracování územně-plánovacích analýz identifikovat a popsat hodnoty krajiny. Většinou k úloze přistupují tak, že převezmou hodnoty uvedené v ÚAP a jen velmi neradi jsou ochotni tyto hodnoty korigovat či doplnit, byť je již dříve nepřímo označili jako významné jevy v jiných úlohách. Jen výjimečně jsem se tak setkal s tím, že by některá skupina sama od sebe označila za hodnotnou např. dochovanou zástavbu historického jádra vesnice či pohledově exponované horizonty, nežkuli historické plužiny.

V posledních dvou letech rovněž vedu cvičení z památkové péče pro studenty krajinářské architektury na Fakultě architektury ČVUT. Jedním ze zásadních úkolů studentů v rámci seminární práce je identifikace památkových hodnot určitého historického objektu. I zde mají někteří studenti (cca jedna čtvrtina) vůbec problém pochopit, co to znamená „identifikace hodnot“ a často přecházejí tuto pasáž povrchními frázemi.

Z uvedených příkladů lze vyvodit závěr, že i studenti oborů přímo zaměřených na **identifikaci hodnot** v území mají někdy k touto zásadní úlohou **problém**, příp. jí vůbec nepochopili. Nelze tedy zřejmě spoléhat na to, že by identifikace hodnot v území byla banální záležitost, kterou zvládne každý. Naopak, mám dojem, že bude nutné tyto hodnoty někde **konkretizovat**, např. v ÚAP. Toto poznání je však založené na anekdotické zkušenosti (ostatní pedagogové mohou mít jiný dojem).

Diskuse s prof. Theo Spekem

V rámci mého výzkumného pobytu v květnu a červnu 2022 na Wageningen University v Nizozemsku jsem měl možnost hovořit s prof. Theo Spekem, historickým geografem z univerzity v Groningenu (www.rug.nl/staff/theo.spek). Theo Spek se mj. zabývá konceptem tzv. *landscape biography*, což je souhrnná analýza krajiny, která slouží jako podklad pro krajinné plánování. Tento přístup je unikátní ze dvou důvodů: (a) Landscape biography spojuje znalosti

z geologie, klimatologie, pedologie, vodohospodářství, botaniky, archeologie, historie, historické geografie atd. do jednoho souboru znalostí, přičemž je kláden důraz na intenzivní spolupráci mezi řečenými obory. (b) Projektanti budoucích krajinných plánů jsou do procesu zapojeni již ve fázích výzkumu a mají tedy možnost vidět celý proces, klást otázky atd. Vidí tedy jednotlivé aspekty mnohem lépe, než kdyby jim byl výsledný spis předložen coby složitý dokument k nastudování.

Tento příklad ukazuje hluboký význam vzájemné **intenzivní spolupráce** mezi odborníky z různých disciplín. Ze zkušeností Theo Speka vyplývá, že **zapojení projektantů** již do **výzkumné fáze** má významný vliv na pochopení a zájem z jejich strany.

5 Diskuse

Odborná literatura i zpovídaní respondenti se ve svých názorech a doporučeních povětšinou shodují. Níže shrnuji hlavní body zmiňované literaturou i respondenty.

Současná spolupráce památkové péče a ochrany přírody

Památková péče a ochrana přírody mají **společný cíl**, totiž „ochranu hodnot, které se samy o sobě neochrání“ (Pešta 2021), který se promítá do společného zájmu na ochraně kulturních hodnot krajiny (Kučová 2018; Urban a Hrubá 2018). Oba instituty si k sobě po dřívějším oddělení nyní **hledají cestu**, a to zejména formou různých **neformálních** setkání, seminářů, konferencí, exkurzí, diskusí, konzultací atd. (Pešout 2020; Rákosníková 2021; Ledvinka a Ledvinková 2018; Kučová 2018; Kučová et al. 2022). Je tedy patrná značná snaha o spolupráci. Nabízí se myšlenka, aby orgány OP zaměstnaly do svých řad i odborníky na památkovou péči, urbanismus a historickou kulturní krajинu.

Ochrana hodnot mimo památkově chráněná území

Památková ochrana v ČR je **omezena** jen na kulturní památky a památkově chráněná území. Jsou diskutovány různé přístupy a možnosti, jak chránit hodnoty umístěné mimo památkově chráněná území (Kučová 2018). Jednou z variant je vyhlašování **krajinných památkových zón**, nicméně současné KPZ chrání primárně asociativní a komponované krajiny (Kučová 2018). Organicky vyvinuté krajiny jsou bohužel mezi vyhlášenými KPZ zastoupeny jen pomalu (Kuča et al. 2015). Dalšími možnostmi by bylo využití jiných nástrojů – např. **ochrany přírody, krajinného rázu či územního plánování**. Institut krajinného rázu ale nemůže památkovou péči úplně nahradit (např. co se týče ochrany regionální identity krajiny), spíše ji doplňuje (Urban a Hrubá 2018; Kučová 2018). Krajinný ráz by ovšem měl klást důraz na urbanistický a krajinný dopad hodnoceného objektu (Rákosníková 2021). Užitečným nástrojem pro ochranu kulturních hodnot krajiny mohou být územní plány (Merunková 2018; Kučová 2018; Nitra 2018; Rákosníková 2021). Z případové studie o regulaci výstavby v CHKO Křivoklátsko vyplývá nezanedbatelný, avšak nikoliv všespásný vliv regulací prosazovaných správou CHKO na intenzitu a kvalitu zástavby (Hankeová 2022).

Hodnoty krajiny

Cílem památkové péče je ***uchování kvality prostředí pro budoucí generace***, „ochrana tradičního venkovského prostředí“ (Rákosníková 2021), ochrana originálu (staveb, konstrukcí, struktur atd.) a stabilizace veřejného prostoru (Pešta 2021). Podrobnější výčet ochrany hodných jevů (v zastavěném prostředí) je pak předložen ve starší publikaci *Principy památkového urbanismus* (Kuča a Kučová 2000). Pro ***zacházení s historickou krajinou*** ale doposud obdobná publikace není zpracována.

Mnoho autorů se shoduje na potřebě jasně ***identifikovat hodnoty krajiny***, včetně ***zdůvodnění jejich významu*** (Kučová 2018; Merunková 2018). Zdůvodnění významu památkových hodnot kulturní krajiny (proč bychom to měli chránit) osobně považují za mimořádně důležité, i vzhledem k mým osobním pedagogickým zkušenostem (i pro studenty územního plánování a památkové péče je obtížné identifikovat hodnoty objektu/území). Identifikované hodnoty je na místě jak sdílet s orgány ***ochrany přírody*** (které toho mohou využít např. při přípravě preventivního hodnocení krajinného rázu) (Urban a Hrubá 2018), tak zaznamenat do ***územně analytických podkladů*** (např. jako urbanistické a krajinné hodnoty, resp. využít další nástroje územního plánování) (Merunková 2018; Kučová 2018; Nitra 2018; Kuča a Kučová 2000) či vymezit hodnoty krajiny jako ***významné krajinné prvky*** či části ***ÚSESu*** (Fanta et al. 2021). Identifikace hodnot by také mohla být vhodným podkladem pro praktické rozhodování památkové péče (viz Pešta 2021). Nedílným dalším krokem by pak mělo být ***definování podmínek ochrany*** takto identifikovaných hodnot (Merunková 2018).

Jako hodnoty krajiny bývají v literatuře uváděny mj. následující fenomény: kultivovaná krajina jako celek (Kučová 2018), ***utváření identity*** krajiny (jedinečného obrazu) (Merunková 2018; Kučová 2018), ***regionalismus*** lidové architektury a regionální specifika krajiny (Pešta 2014; Kuča 2014; Fanta et al. 2022; Rákosníková 2021), přirozené ***krajinné zázemí vesnice*** (Kučová 2018; Nitra 2018; Kuča a Kučová 2000) – v minulosti hospodářské zázemí (provozní vazba) (Nitra 2018; Ledvinka a Ledvinková 2018), které je často provázané i prostorovými strukturami (Nitra 2018) a harmonické působení a estetický význam umístění staveb a sídel v krajině (Novosad 2018). Pochopitelně nejde o komplexní výčet.

Mezi odborníky z památkové péče se často objevuje důraz na regionální kontext a individuální posouzení situace – a to jak u staveb, tak u krajiny (Pešta 2021; Rákosníková 2021). Pešta (2021) toto zdůrazňuje s odkazem na citát Leona Kriera: „dům má odpovídat místu, ve kterém vzniká“ a otevírá téma ***vztahu podoby domu a životního stylu*** (specifický dům ve specifickém prostředí může vyžadovat určitou adaptaci v životním stylu, investor toužící po moderním životním stylu nechť volí novostavbu).

Územní plánování

Územní plánování je velmi užitečný nástroj s reálným dopadem na budoucí uspořádání a využívání krajiny. Nabízí se proto tohoto nástroje využít k ochraně hodnot i jejich rozvoji. Z principu svého fungování navíc územní plán ***dopředu stanovuje*** jasná ***pravidla*** pro zacházení s územím [což je jistě férovější přístup vůči aktérům v území (viz Pešta 2021)]. Navíc umožňuje efektivně chránit historické kulturní krajiny i ***mimo památkově chráněná území*** [čehož se v praxi využívá (Rákosníková 2021)]. Logika územního plánování navíc vyžaduje definování

podmínek zacházení s územím, což je by ostatně měl být i jeden z cílů památkové péče (Merunková 2018). Územní plánování by také mohlo být nástrojem umožňujícím prostorovou stratifikaci intenzity památkové ochrany (viz Pešta 2021).

Odborníci obecně doporučují jednak zapracovat památkové hodnoty do **územně plánovacích podkladů**⁴⁷ [např. ve formě „jevů v ÚAP“ – urbanistické a krajinné hodnoty atd. (Merunková 2018; Kučová 2018; Nitra 2018)], jednak „přeložit“ památkové regulativy do **územně plánovací dokumentace**⁴⁸ (Rákosníková 2021). Rákosníková (2021) rovněž upozorňuje na důležitost zadání územního plánu či územního plánu s prvky regulačního plánu.

Práce s veřejností

Neméně důležitým tématem – a v české památkové péči bohužel opomíjeným – je práce s veřejností. Tuto problematiku lze rozdělit do několika okruhů. Jedním z nich je **využívání měkkých nástrojů** [např. zvyšování povědomí veřejnosti o hodnotách historické kulturní krajiny (Kučová et al. 2013), a to mezi různými skupinami uživatelů krajiny – všeobecnou veřejností, lesníky, rybáři atd. (Nitra 2018; Vinařová 2018)]. Dalším důležitým tématem je **participace** (tedy zapojení veřejnosti do procesu rozhodování a plánování v území) – zde je možné se inspirovat nizozemským projektem *Heritage Deal*⁴⁹. Třetí otázkou je pak definování **role odborné veřejnosti** – má být direktivní (vydávající rozhodnutí), či spíše podpůrná a konzultační (poskytující odborné rady veřejnosti) (Kučová 2018)? Všemi třemi tématy se pak prolíná vzájemná spolupráce, informování, vysvětlování a snaha o pochopení i druhé strany.⁵⁰ Dle mého soukromého názoru by památková péče mohla na těchto témaech **neformálně** pracovat již nyní (nevýžadovalo by to změnu zákonů).

Pešta (2021) říká, že důvodem absence práce s veřejností v české památkové péči je **nedostatek odborných pracovníků** způsobený malými platy a malou prestiží památkářů. V důsledku jsou pak pracovníci památkové péče extrémně přetížení a „nemají tak kapacitu pro koncepční materiály ani práci s veřejností“ – ačkoliv respondent považuje toto téma za důležité.

6 Závěr a doporučení

Na základě studia odborné literatury a rozhovorů s odborníky lze formulovat následující doporučení:

- **Pokračovat** v probíhajících **neformálních setkáních** pracovníků památkové péče a ochrany přírody.
- Přemýšlet nad **dalšími možnostmi spolupráce** (stáže, odborné konzultace, zapojení odborníků na památkovou péči a historickou kulturní krajinu do struktury pracovišť ochrany přírody).

⁴⁷ Územně analytické podklady, územní studie.

⁴⁸ Zásady územního rozvoje, územní plán, regulační plán.

⁴⁹ www.erfgoeddeal.nl

⁵⁰ Něco podobného je již možná trochu „zažité“ v památkově chráněných územích, vyhlášených již před delší dobou – zde je již všeobecně známé, jaké jsou názory a stanoviska památkové péče a nikdo se proti nim moc neboří (Pešta 2021). Na druhou stranu je velkým problémem stavitelství v ČR diskontinuita – až na výjimky zde chybí živé tradice toho, „jak je co zvykem dělat“ (Pešta 2021).

- Při vyhlašování krajinných památkových zón se více zaměřit na ***organicky vyvinuté krajiny*** (plužiny, montánní krajiny, industriální krajiny, zemědělské krajiny se soustavami hospodářských dvorů, rybniční krajiny atd.).
- Institut krajinného rázu může být vhodným ***doplněním*** památkové ochrany, nemůže ji však nahradit. Při ochraně krajinného rázu by měla být kladena snaha na ***urbanistický a krajinný dopad*** hodnoceného objektu.
- ***Identifikovat hodnoty*** krajiny a ***zdůvodnit*** jejich význam (popsat, v čem hodnoty spočívají a proč bychom je měli chránit). Identifikované hodnoty zapracovat do ***územně plánovacích podkladů*** a sdílet s ***ochranou přírody***.
- V literatuře je kladen mimořádný důraz na ***vztah mezi vesnicí a okolní krajinou*** coby historickým hospodářským zázemím vesnice (nejde tedy o samostatně stojící fenomény). Rovněž je zdůrazňován ***regionalismus*** a jeho vztah k ***identitě krajiny***.
- Existují dva různé přístupy k současným ***zásahům do historického prostředí***: bud' respektovat aktuální ***dobu vzniku*** (tedy volit soudobé výrazové prostředky a materiály), anebo respektovat ***charakter místa*** (tedy volit výrazové prostředky a materiály v místě obvyklé).
- ***Územní plánování*** nabízí mocné nástroje s reálným dopadem na budoucí využívání území (zejména v podrobnosti regulačního plánu). Bylo by zajisté vhodné zapracovat identifikované ***hodnoty území*** do územně plánovacích podkladů a ***památkové regulativy*** do územně plánovací dokumentace, včetně definování podmínek budoucího zacházení.
- Památková péče by měla řešit problematiku práce s veřejností, a to na několika rovinách: (a) ***využívání měkkých nástrojů*** – zvyšování povědomí veřejnosti a různých zájmových skupin o památkových hodnotách a o cílech památkové péče, (b) využít ***participace***, tj. zapojit veřejnost i do procesu rozhodování o památkové péči (zejména v památkově chráněných územích) a (c) přemýšlet nad ***rolí odborné veřejnosti*** – zda-li má být tato direktivní (tak jako dosud), či spíše podpůrná a konzultační.

Závěrečné shrnutí

Pokračovat v probíhajících neformálních setkáních pracovníků ***památkové péče a ochrany přírody*** a přemýšlet nad ***dalšími možnostmi spolupráce***.

Pro účelnou ochranu historické kulturní krajiny je zřejmě nejhodnější volit kombinaci ***různých nástrojů*** obsažených v právním řádu ČR. Je doporučeno zejména vyhlašování ***krajinných památkových zón*** chránících organicky vyvinutou krajину, zejména s ohledem na ochranu krajiny coby přirozeného hospodářského ***zázemí*** vesnice. Velký důraz by také měl být kladen na ***územní plánování***: je možné do něj promítnout ***hodnoty krajiny***, nastavit ***pravidla ochrany***, a zapojit do celého procesu širokou ***veřejnost***.

V průběhu výzkumu byla jak v literatuře, tak v diskusích s respondenty zaznamenáno téma ***úpravy modelu fungování památkové péče*** (a potažmo i územního plánování) v ČR.⁵¹

⁵¹ Toto téma s cílem projektu přímo nesouvisí, nicméně jej považuji za důležité. Možná by bylo možné jej otevřít v navazujícím výzkumu. Ve stručnosti: V současné době je památková péče aktérem, který sám odborně definuje hodnoty v území a ty prosazuje/chrání, a to často i přes odpor dalších uživatelů území. Jako alternativu lze nabídnout model spíše odborné/konzultační role, ve kterém památková péče poskytuje rady, ale identifikace hodnot pochází od uživatelů území (kteří se pak sami identifikují s

Zkratky používané v textu

KK – kulturní krajina

KPZ – krajinná památková zóna

KR – krajinný ráz

LA – lidová architektura

NPÚ – Národní památkový ústav

OP – ochrana přírody

PP – památková péče

SÚPOP – Státní ústav památkové péče a ochrany přírody

ÚAP – územně analytické podklady

ÚP – územní plánování

ÚPD – územně-plánovací dokumentace

ÚSES – územní systém ekologické stability

VPR – vesnická památková rezervace

VPZ – vesnická památková zóna

identifikovanými hodnotami a mají zájem na jejich ochraně/rozvoji). V českém prostředí by druhý model jistě nefungoval ideálně, ale třeba by mohl být používán neformální cestou či společně s prvním modelem (navzájem se nevylučují).

Literatura

BENEŠ, Jaromír, Kristina JANEČKOVÁ a Václav FANTA, ed., 2022. *Plužiny. Historické polní systémy České republiky. Kritický katalog výstavy. – The Plužina. The historical field systems of the Czech Republic. Exhibition catalogue.* Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze. ISBN 978-80-213-3208-9.

BERKOVÁ, Jana, Olga KLAPETKOVÁ a Dita ROUBÍČKOVÁ, ed., 2018. *Historická sídla v kulturní krajině. Sborník příspěvků z celostátního semináře konaného ve dnech 13.–15. září 2017 v Hořovicích.* Praha: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze.

FANTA, Václav, 2013. *Uplatnění kulturně-historických hledisek v konceptu ochrany kulturní krajiny (ověřovací studie metodického přístupu).* Praha: České vysoké učení technické v Praze [diplomová práce, vedoucí: M. Hauserová].

FANTA, Václav, Jaromír BENEŠ, Jan ZOUHAR, Volha RAKAVA, Ivana ŠITNEROVÁ, Kristina JANEČKOVÁ MOLNÁROVÁ, Ladislav ŠMEJDA a Petr SKLENICKA, 2022. Ecological and historical factors behind the spatial structure of the historical field patterns in the Czech Republic. *Scientific Reports* [online]. **12**(8645), 1–20. ISSN 2045-2322. Dostupné z: doi:10.1038/s41598-022-12612-8

FANTA, Václav, Kristina JANEČKOVÁ a Kateřina ČERNÝ PIXOVÁ, 2021. Identifikace a ochrana dochovaných pozůstatků historických plužin: zpráva o projektu NAKI. *Pozemkové úpravy*. **29**(4), 3–6.

HANKEOVÁ, Simona, 2022. *Regulace územního rozvoje vybraných mikroregionů v CHKO Křivoklátsko.* Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze [diplomová práce, vedoucí: V. Fanta].

HEJDA, Radek, Karel KŘÍŽ a Ondřej PAŠEK, 2017. Zastaví OPŽP ústup páchníka? *Ochrana přírody* [online]. (1), 15–19. Dostupné z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/vyzkum-a-dokumentace/zastavi-opzp-ustup-pachnika/>

KOREČEK, T. a J. MUTINSKÝ, 2009. *Jak stavět v CHKO Křivoklátsko aneb Jak žít a nechat žít krajinu.* Zbečno: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR – Správa CHKO Křivoklátsko.

KUČA, Karel, 2013. Ochrana kulturní krajiny z hlediska památkové péče. In: Kateřina ŠTRÉBLOVÁ-HRONOVSKÁ a Jiří KUPKA, ed. *Ochrana kulturní krajiny. Hledání cílů, možností a pravidel.* Praha: České vysoké učení technické v Praze, s. 79–84.

KUČA, Karel, 2014. Oblasti dochovaných strukturálně výrazných plužin v České republice [Areas of extant significant historical field patterns in the Czech Republic]. *Zprávy památkové péče*. **74**(1), 34–49.

KUČA, Karel, ed., 2020. *Historické kulturní krajiny České republiky.* Průhonice: Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajинu a okrasné zahradnictví, v. v. i. ISBN 978-80-87674-32-1.

KUČA, Karel, 2022. Sídla zaniklá v letech 1945–1989 a jejich památkový potenciál. *Zprávy památkové péče*. **82**(4), 509–522.

KUČA, Karel a Věra KUČOVÁ, 2000. *Principy památkového urbanismu.* Praha: Státní ústav památkové péče.

KUČA, Karel, Věra KUČOVÁ, Alena SALAŠOVÁ, Ivan VOREL a Martin WEBER, ed., 2015. *Krajinné památkové zóny České republiky.* Praha: Národní památkový ústav.

KUČOVÁ, Věra, 2018. Význam vesnických sídel (a vernakulárních staveb) pro identitu kulturní krajiny. In: Jana BERKOVÁ, Olga Klapetková a Dita ROUBÍČKOVÁ, ed. *Historická sídla v kulturní krajině. Sborník příspěvků z celostátního semináře konaného ve dnech 13.–15. září 2017 v Hořovicích*. Praha: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, s. 3–10.

KUČOVÁ, Věra, Pavel PEŠOUT a Martin TOMÁŠEK, 2022. Spolupráce Národního památkového ústavu a Agentury ochrany přírody a krajiny ČR při ochraně přírodního a kulturního dědictví. *Zprávy památkové péče*. 82(4), 487–495.

KUČOVÁ, Věra, Lenka STROBLOVÁ a Martin WEBER, 2013. Ochrana a péče o historickou kulturní krajinu v České republice prostřednictvím institutu krajinných památkových zón (SWOT analýza). *Zprávy památkové péče*. 73(4), 340–346.

KUPKA, Jiří, 2010. *Krajiny kulturní a historické. Vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny*. 1. Praha: České vysoké učení technické v Praze.

LEDVINKA, František a Jitka LEDVINKOVÁ, 2018. Soubor lidové architektury Zubrnice a krajina. In: Jana BERKOVÁ, Olga Klapetková a Dita ROUBÍČKOVÁ, ed. *Historická sídla v kulturní krajině. Sborník příspěvků z celostátního semináře konaného ve dnech 13.–15. září 2017 v Hořovicích*. Praha: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, s. 88–92.

LIPSKÝ, Zdeněk, Lucie KUPKOVÁ, Pavel CHROMÝ, Zdeněk KUČERA, Lukáš BRŮHA, Tomáš JANÍK, Markéta POTŮČKOVÁ a Eva ŠTEFANOVÁ, 2022. Zaniklé krajiny Česka. *Zprávy památkové péče*. 82(4), 496–508.

LIPSKÝ, Zdeněk, Martin WEBER, Lenka STROBLOVÁ, Jan SKALOŠ, Markéta ŠANTRŮČKOVÁ, Zdeněk KUČERA, Jiří DOSTÁLEK a Marie TRANTINOVÁ, 2013. *Současnost a vize krajiny Novodvorská a Žehušická ve středních Čechách*. 1. Praha: Karolinum.

MERUNKOVÁ, Iveta, 2018. Krajina v nástrojích památkové péče a územního plánování venkovských sídel. In: Jana BERKOVÁ, Olga Klapetková a Dita ROUBÍČKOVÁ, ed. *Historická sídla v kulturní krajině. Sborník příspěvků z celostátního semináře konaného ve dnech 13.–15. září 2017 v Hořovicích*. Praha: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, s. 11–16.

NITRA, Tomáš, 2018. Kulturní krajina v podhůří Jeseníků na Krnovsku. In: Jana BERKOVÁ, Olga Klapetková a Dita ROUBÍČKOVÁ, ed. *Historická sídla v kulturní krajině. Sborník příspěvků z celostátního semináře konaného ve dnech 13.–15. září 2017 v Hořovicích*. Praha: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, s. 64–76.

NOVOSAD, Jaroslav, 2018. Krajina a lidová architektura na Valašsku. In: Jana BERKOVÁ, Olga Klapetková a Dita ROUBÍČKOVÁ, ed. *Historická sídla v kulturní krajině. Sborník příspěvků z celostátního semináře konaného ve dnech 13.–15. září 2017 v Hořovicích*. Praha: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, s. 77–82.

PEŠOUT, Pavel, 2020. Ke spolupráci „památkářů“ a „ochranářů“ v České republice. *Fórum ochrany přírody* [online]. (2), 10–13. Dostupné z: <https://www.casopis.forumochranyprirody.cz/uploaded/magazine/pdf/23-ke-spolupraci-pamatkaru-a-ochranaru-v-ceske-republike.pdf>

PEŠTA, Jan, 2014. *Plošný průzkum lidové architektury a venkovských sídel*. Praha: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze.

PEŠTA, Jan, 2021. *Rozhovor. Vedeno Terezou Loksovou, Zdeňkem Konopáskem a Jindřichem Prachem dne 6. 10. 2021* [online]. Dostupné z: https://drive.google.com/file/d/1O6CsUdz_CNeUB0cWqUv2BtRrTPoVfPKZ/view?usp=share_link

RÁKOSNÍKOVÁ, Alena, 2021. *Rozhovor. Vedeno Terezou Loksovou a Zdeňkem Konopáskem dne 14. 1. 2021* [online]. Dostupné z: https://drive.google.com/file/d/1b48eU3oNN8UEMdbI0VGBLEmuY3ljFVx_/view?usp=share_link

ŠANTRŮČKOVA, Markéta, Martin WEBER, Zdeněk LIPSKÝ a Lenka STROBLOVÁ, 2013. Participative landscape planning in rural areas: A case study from Novodvorsk, Žehušicko, Czech Republic. *Futures* [online]. **51**, 3–18. ISSN 00163287. Dostupné z: doi:10.1016/j.futures.2013.04.005

ŠNEJD, Daniel, Michaela ŠPINAROVÁ a Gabriela ŠŤASTNÁ, 2022. Konfrontace hodnot zaniklých a zanikajících sídel v oblasti tzv. širšího pohraničí jižních Čech s jejich novou či pláovanou výstavbou. *Zprávy památkové péče*. **82**(4), 529–543.

URBAN, Tomáš a Tereza HRUBÁ, 2018. Ochrana krajinného rázu jako příležitost pro zachování kulturních hodnot krajiny. In: Jana BERKOVÁ, Olga KLAPETKOVÁ a Dita ROUBÍČKOVÁ, ed. *Historická sídla v kulturní krajině. Sborník příspěvků z celostátního semináře konaného ve dnech 13.–15. září 2017 v Hořovicích*. Praha: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, s. 17–23.

VINAŘOVÁ, Alena, 2018. Krajina Třeboňska – krajina UNESCO? In: Jana BERKOVÁ, Olga KLAPETKOVÁ a Dita ROUBÍČKOVÁ, ed. *Historická sídla v kulturní krajině. Sborník příspěvků z celostátního semináře konaného ve dnech 13.–15. září 2017 v Hořovicích*. Praha: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, s. 107–111.

ŽIŽKA, Jan, 2016. *Hospodářské dvory bývalých panství v Čechách*. Praha: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze.

Informace o projektu a o práci s výzkumnými rozhovory

Regulace stavební činnosti v chráněných krajinných oblastech (CHKO)

grantový projekt programu TA ČR ÉTA na léta 2020–23, č TL03000439

Řešitelský tým: Cyril Říha (hlavní řešitel, garant za sekci architektury), Zdeněk Konopásek (garant za sekci sociologie), Jindřich Prach (garant za sekci ochrany přírody), Terezie Lokšová, Martin Pertl, Jan Vybíral, Václav Fanta

Řešitelské pracoviště: Univerzita Karlova, Centrum pro teoretická studia

Spolupracující instituce a hlavní odběratelé výsledků výzkumu: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Správy CHKO Křivoklátsko a Český kras, Obec Svatý Jan pod Skalou a Obec Broumy (pilotní lokality)

Shrnutí záměru projektu:

Hlavním předmětem našeho výzkumného zájmu je regulace staveb a zastavěného území ve velkoplošných oblastech se zvýšenou ochranou krajiny. Chceme zkoumat, jak tato regulace vzniká, jak se s ní zachází, s jakými problémy se potýká a jaké jsou její dopady. Na základě studia dokumentů a rozhovorů se zástupci nejrůznějších dotčených skupin bychom chtěli navrhnut metodická doporučení, jak tuto regulaci učinit přístupnější a všeobecně užitečnější.

Práce s rozhovory:

Rádi bychom Vás pro potřeby našeho výzkumu požádali o rozhovor. Vaše osobní zkušenosti a názory jsou pro nás velmi cenné. Bereme vážně všechna hlediska, dokonce i ta, která si mohou protiřečit. Zvlášť důležité pro nás je, abychom lépe porozuměli složité a nejednoznačné praxi za fasádou oficiálních pravidel a dokumentů. Protože si vážíme Vaší ochoty s námi spolupracovat, budeme důsledně respektovat jakákoli omezení, které nám pro využití záznamu uložíte.

Dáte-li k tomu svolení, bude rozhovor nahráván (je to tak pro nás nejjednodušší a zároveň nejpřesnější), případně písemně zaznamenáván. Je zcela na Vás, co všechno nám řeknete, případně jaké materiály nám poskytnete. Během rozhovoru samozřejmě můžete odmítnout odpovědět na kteroukoli z otázek nebo vynechat podrobnosti, které považujete za příliš citlivé. Nahraný rozhovor nebo jeho části následně pro potřeby analýzy přepíšeme do textové podoby. Jak s tímto přepisem, tak se samotnou nahrávkou budeme důsledně zacházet jako s neveřejným materiélem, určeným výhradně pro výzkumné účely. Shromážděné údaje nebudou bez Vašeho předchozího souhlasu poskytnuty nikomu dalšímu. Budeme-li z rozhovoru přímo či nepřímo citovat v našich rozborech, bude tato citace anonymizovaná – pokud si výslovně nebudete přát jinak, budeme věnovat veškerou péči tomu, aby nebylo možné určit jak autora daného vyjádření, tak instituci, ve které působí. S jakýmkoli zdvoji budeme zacházet v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů v platném znění.

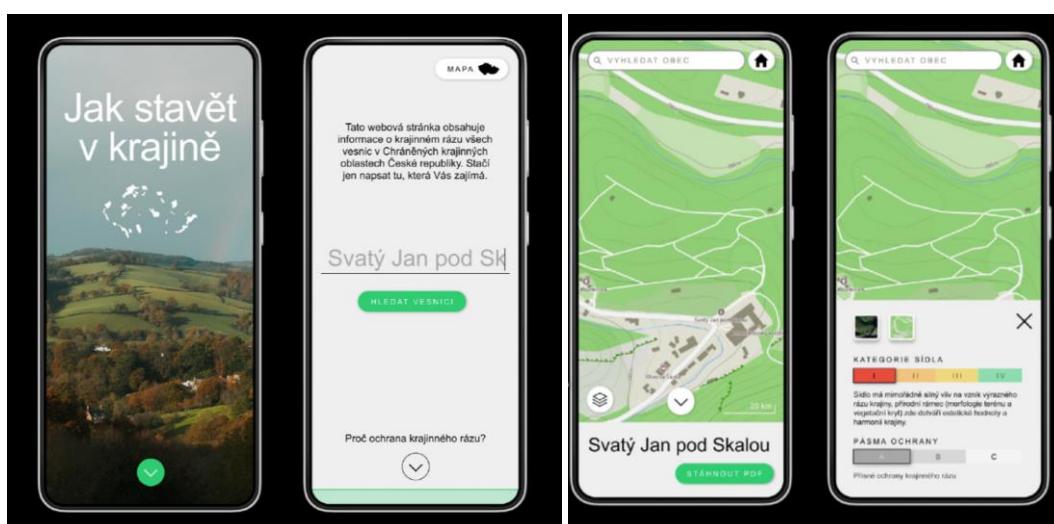
Příloha č. 4 – aplikace Jak stavět v krajině

Veřejně přístupná interaktivní webová aplikace www.jakstavetvkrajine.cz

Je odladěna pro fungování na počítačích i mobilních telefonech, umožňuje též generování místně-specifických „letáků“ o podmírkách umisťování staveb v zadané obci určité CHKO. Má uživatelské a editorské rozhraní.



Obr. 1: Úvodní strana aplikace www.jakstavetvkrajine.cz



Obr. 2: Mobilní verze



Obr. 3: Základní informace o krajinném rázu a jeho ochraně



Obr. 4: Chráněná krajinná území v ČR

Kromě výše uvedené jedinečné morfologie projev sídla spoluútváří souvislost zeleně navazující na zástavbu prakticky po celém obvodu.

CHKO Český kras

CO JE TYPICKÉ?

- 1 Okolo vesnic volná zemědělská krajina pastvin, luk, polí, sadů, polních cest, lesů
- 2 Sevřené menší vesnice posazené mezi kopci se zděnými podélňmi statky a střechami z pálených tašek
- 3 Bez roztroušených staveb po okoli (mlýny, hájovny apod. výjimečně)
- 4 Dominanty kostelů, hradu

NAVAZUJEME NA TRADICE

- 1 Nezastavět horizonty
- 2 Stavět (vymezovat zastaviteľná území) jen v přímé návaznosti na obce
- 3 Nezakrýt historické dominanty
- 4 Opravy starých domů nebo novostavby dřívější tvar a vzhled statků, které jsou využívány

[STÁHNOUT PDF](#)

SKALNATÁ ÚDOLÍ A ZALESNĚNÉ VRCHY BEZ STAVEB

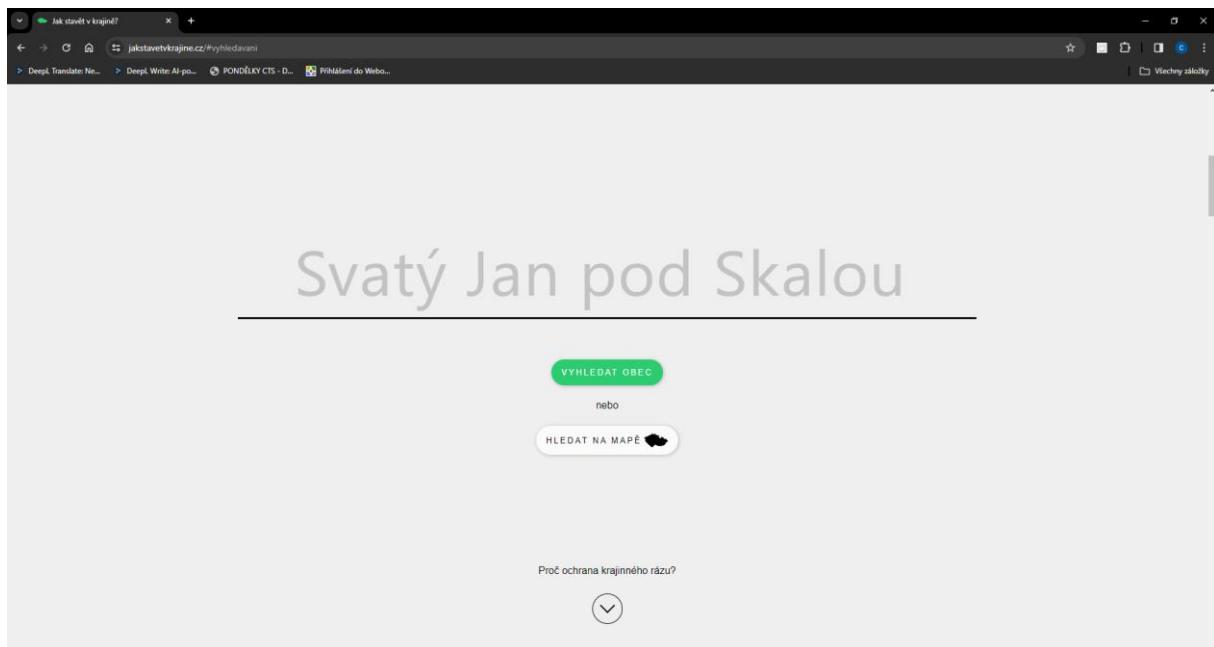
VÁPENCOVÉ LOMY – SPOLEČNE PŮSOBENÍ ČLOVEKA A PRÍRODY

HISTORICKÉ DOMINANTY – KOSTELY, KLAŠTER, HRAD

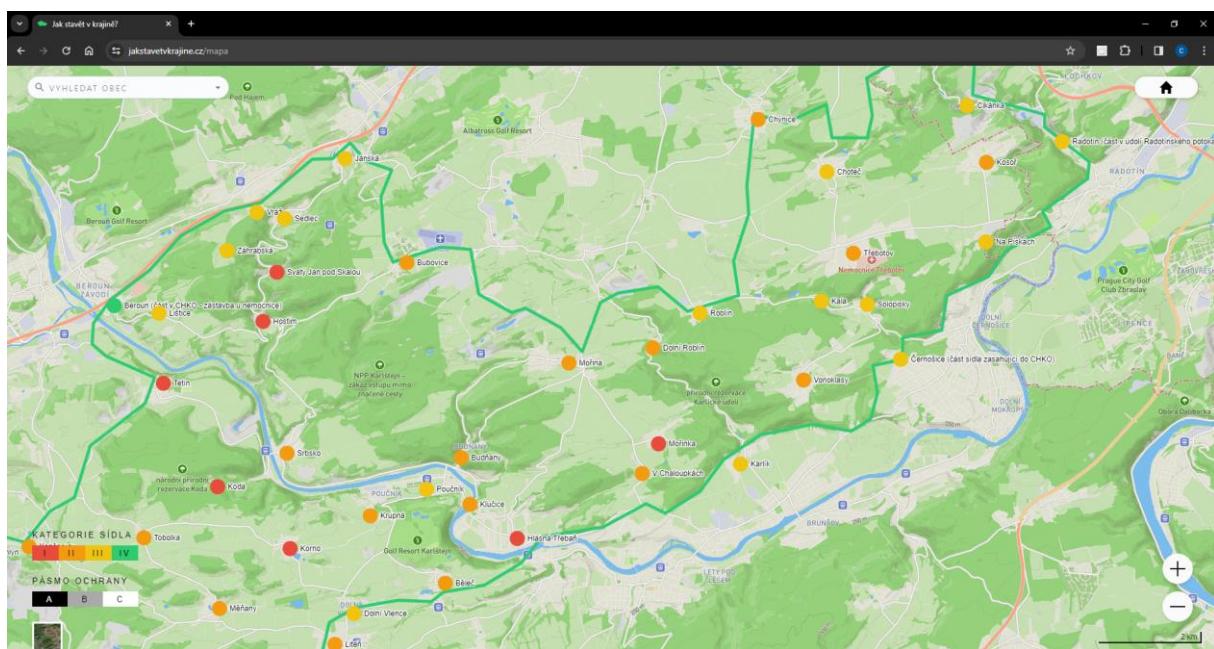
SEMKNUTÉ VESNICE PODĚLNÝCH ZDĚNÝCH STATKŮ, LOUKY, ALEJE, SADY, POLE PASTVINY OKOLO

[STÁHNOUT PDF](#)

Obr. 5 a 6: Charakteristika vybrané CHKO



Obr. 7: Vyhledávání obce zadáním jejího jména či výběrem z roletky



Obr. 8: Vyhledávání z mapy

Svatý Jan pod Skalou

OKRES	BEROUN
KRAJ	STŘEDOČESKÝ
PRVNÍ PÍSEMNA ZMÍNKA	1037
POČET OBYVATEL/DOMŮ V R. 1869	237/29
POČET OBYVATEL/DOMŮ V R. 2011	176/30

STAHNOUT PDF

SVATÝ JAN POD SKALOU ZE SKALNÍ VÝHLÍDKY NAD KLÁŠTEREM

Menší sídlo stvárané v severém údolí Loděnice, do jednoho z krajinných nejcennějších prostorů v rámci CHKO s velmi markantními znaky fenoménu krasového reliéfu. Vizuální uplatnění zástavby sídla nastává v dílčím usku údolí.

Neplnilo rozloženou zástavbu v severém prostoru ovládá dominanta barokního areálu benediktinského kláštera sestávající z budovy konventu, kostela Narození sv. Jana Křtitele, klášterní zahrady a ohradní zdi, kalkulovaná pod vysokou obrazovou výšencovou stěnou. V dolní části zástavby stojí, plevázna na pravém břehu, větší hmoty objektů bývalé školy (dnes hotelu), patrový dům (součást hospodářského zámečku kláštera) či obecního úřadu doplněné dalšími objekty menšího měřítka.

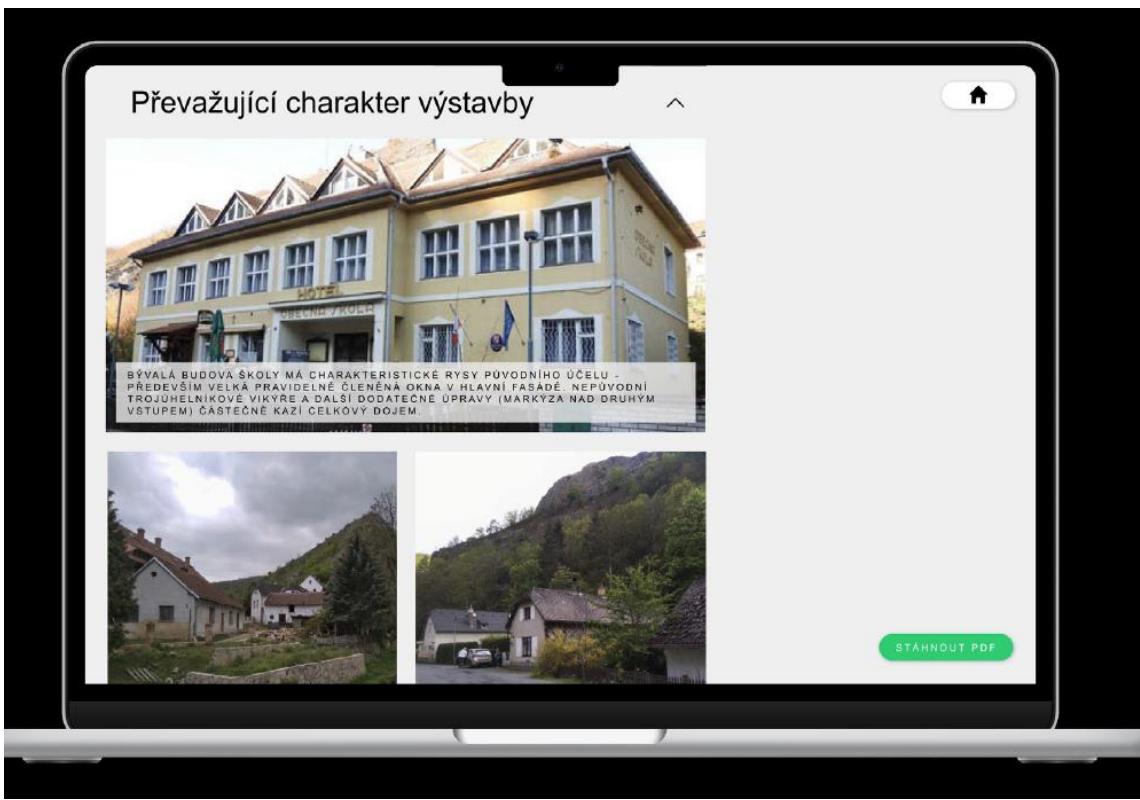
Výše položená část sídla má charakter nesoucího účelní zástavby plevázna přízemních objektů většinou a podélno orientaci. Tato část zástavby prochází z větší části zřetelnými rekonstrukcemi, část objektů si uchovává původní výraz. Dominantním prvkem zde je neogotická hřbitovní kaple. Zástavba na horním konci užívá patrový vložový hmotu.

Cennou historickou stavbou je barokní kaple nacházející se na vyvýšenině severně od kostela.

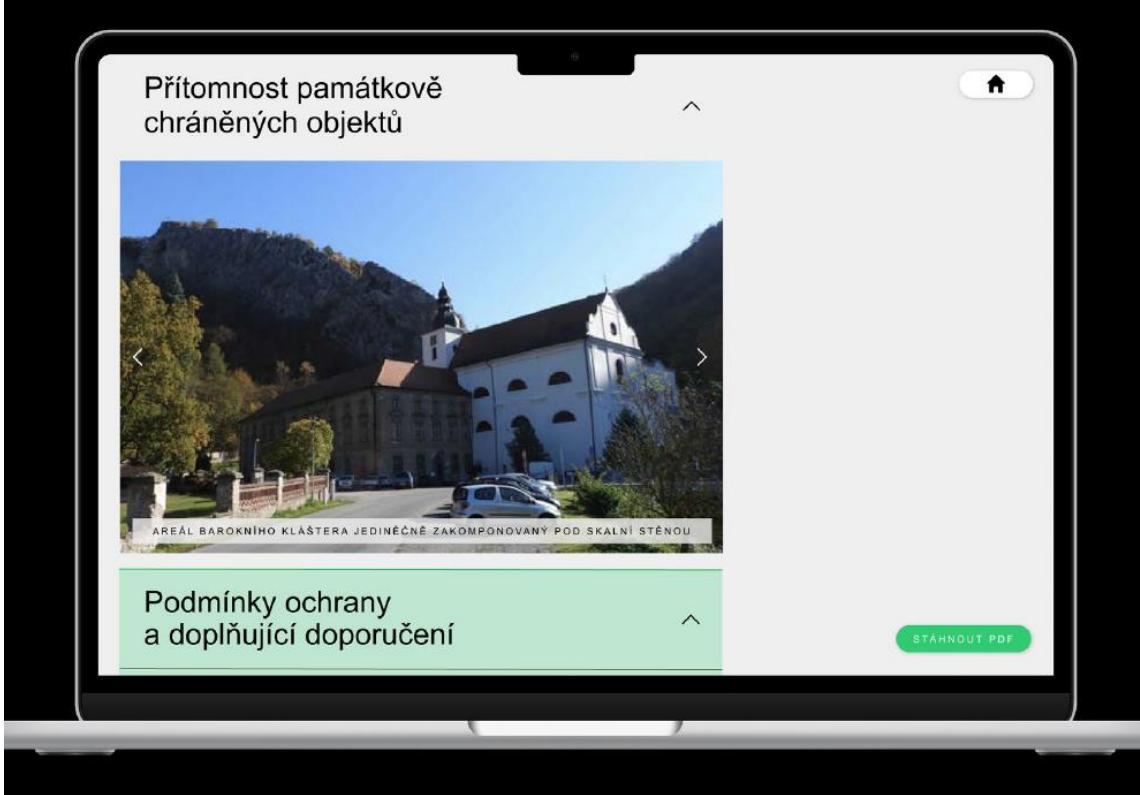
Kromě výše uvedené jedinečné morfológie projev sídla spoluutváří související lesní zeleň navazující na zástavbu prakticky po celém obvodu.

STAHNOUT PDF

Obr. 9 a 10: Hlavní textové, obrazové a mapové informace o obci (včetně kategorizace dle míry ochrany krajinného rázu)



Obr. 11: Převažující charakter výstavby v obci



Obr. 12: Přítomnost památkově chráněných objektů

Podmínky ochrany a doplňující doporučení

- 1 Novou obytnou výstavbou lze připustit vyjmečně, situovat ve vazbě na strukturu stávající zástavby (proluky); zástavbu nerozširovat za stávající okraje zástavby (po proudu, proti proudu).
- 2 Zachovat – nesnižovat určující pozici kláštera v rámci zástavby sídla
- 3 Ponechat stávající nezastavěnost úzkých segmentů odlesněné nivy v blízkosti toku Lodenice.
- 4 Při realizaci nové výstavby dbát základních architektonických pravidel či forem venkovské zástavby – sedlová střecha s možným zvalbením, obdélný půdorys, podlažnost ad., vyloučit výstavbu bytových domů; zabránit vzniku novodobé dominanty s potenciálem oslabený pozice stávajících dominant.
- 5 Novou zástavbu vystupující měřítkem (výškou) nad stávající objekty na území sídla vyloučit.
- 6 Zachovat souvislou lesní zeleň navazující bezprostředně na zástavbu a spoluformující projev sídla v krajině.
- 7 Bránit nevhodným architektonickým zásahům u obytných staveb (přestavby narušující hmotu a půdorys především starší obytné zástavby)
- 8 Uplatňovat důslednou ochranu památkově chráněných a dalších historických staveb.

Je dobré si předem zjistit, zda zamýšlený stavební záměr je v souladu s územním plánem (viz webové stránky obce). Zároveň doporučujeme ještě před započetím projekčních prací konzultovat svůj záměr na správě CHKO – je vhodné mit s sebou alespoň zákreš půdorysu do situace, tj. umístění stavby v katastrální mapě, a hmotovou skicu, tj. siluetu stavby ve vybrané fotografii z charakteristického pohledu ukazujícího její působení v krajině.

[STÁHNOUT PDF](#)

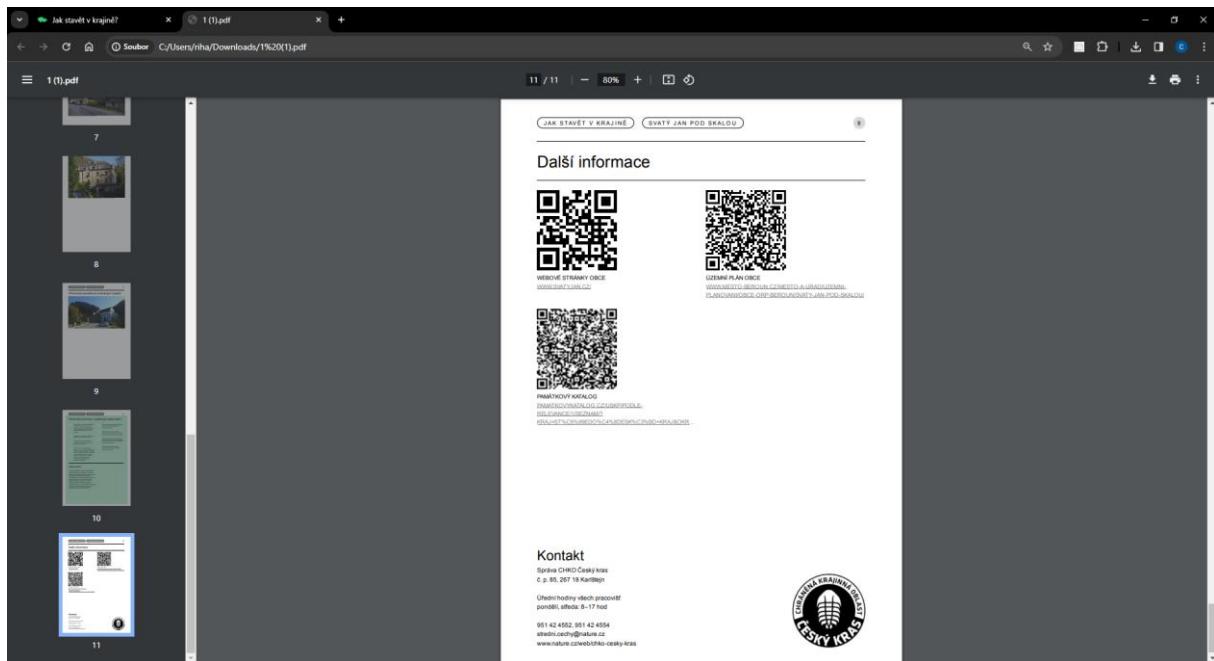
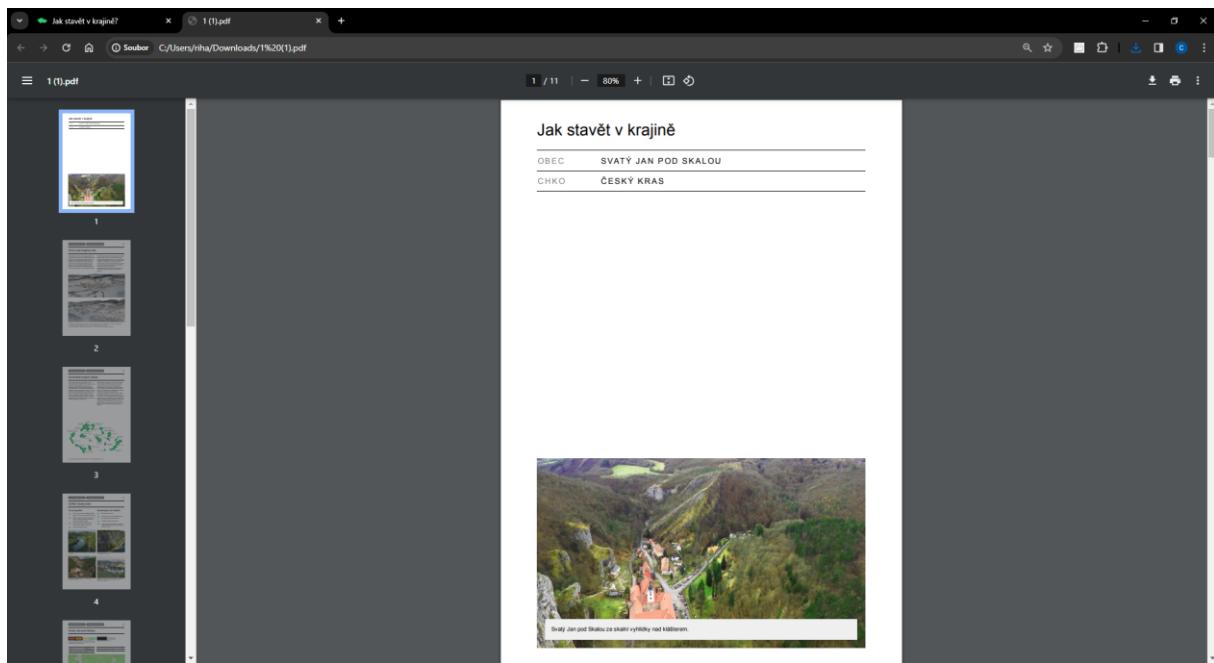
Obr. 13: Podmínky a doporučení týkající se umisťování staveb v dané lokalitě

WEBOVÉ STRÁNKY OBCE **ÚZEMNÍ PLÁN OBCE** **PAMÁTKOVÝ KATALOG**

Správa CHKO Český kras
č. p. 85, 267 18 Karlštejn
Úřadní hodiny všech pracovišť
pondělí - pátek: 8 - 17 hod
951 42 4552, 951 42 4554
stredi.cochy@nature.cz
www.nature.cz/webovcko-cesky-kras

[STÁHNOUT PDF](#)

Obr. 14: Závěrečné odkazy na další informační zdroje (webové stránky obce, územní plán, památkový katalog) a praktické informace příslušné Správy CHKO



Obr. 15 a 16: Vygenerované .pdf shrnující na několika stranách A4 všechny výše uvedené informace, které je možno si uložit či vytisknout

Český kras

Přidat obec Upravit CHKO

ID	Obec	Okres	Publikováno	
53	Vonoklasy	Praha-západ	<input checked="" type="checkbox"/>	Upravit
55	Bubovice	Beroun	<input checked="" type="checkbox"/>	Upravit
9	Vinařice	Beroun	<input checked="" type="checkbox"/>	Upravit
10	Srbík	Beroun	<input checked="" type="checkbox"/>	Upravit
1	Svatý Jan pod Skalou	Beroun	<input checked="" type="checkbox"/>	Upravit
24	Molinka	Beroun	<input checked="" type="checkbox"/>	Upravit
19	Dolní Roblin	Beroun	<input checked="" type="checkbox"/>	Upravit
20	Chotěč	Praha-západ	<input checked="" type="checkbox"/>	Upravit
27	Budňany	Beroun	<input checked="" type="checkbox"/>	Upravit
21	Chýnice	Praha-západ	<input checked="" type="checkbox"/>	Upravit
29	Běleč	Beroun	<input checked="" type="checkbox"/>	Upravit
25	Radotín (část v údolí Radotínského potoka)		<input checked="" type="checkbox"/>	Upravit
33	Solopisky	Praha-západ	<input checked="" type="checkbox"/>	Upravit
31	Sedlec	Beroun	<input checked="" type="checkbox"/>	Upravit

Přidat obec

Obecné informace

Název obce: Invalid type

Kategorie sídla: Invalid type

Pásma ochrany: Invalid type

Zeměpisná délka: 48.9441306 Invalid type

Zeměpisná šířka: 16.7348346 Invalid type

Tabulka obce

Okres: Invalid type

Kraj: Invalid type

Obec založena:

Počet obyvatel / domů:

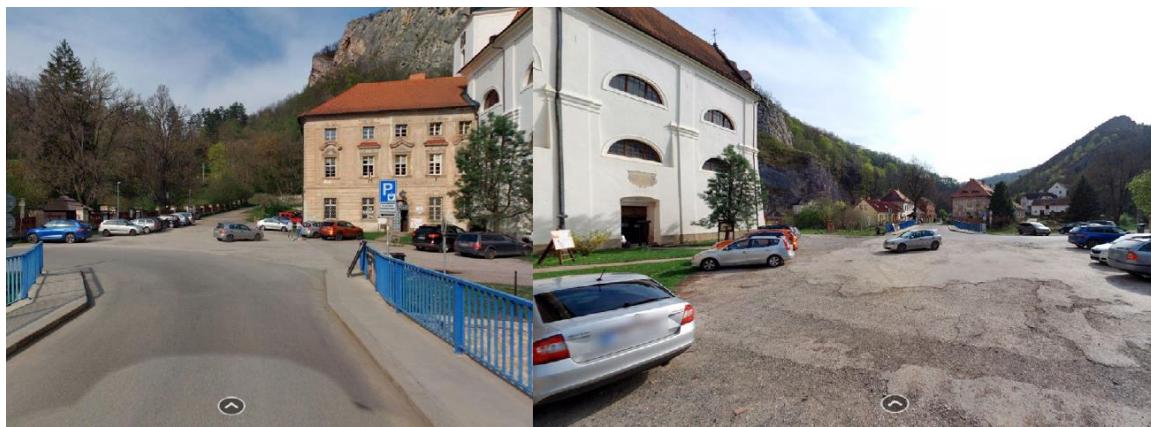
Obr. 17 a 18: Editorské rozhraní aplikace

Příloha č. 5 – Územní studie veřejných prostranství ve Svatém Janu pod Skalou (ÚSVP)

I/ Obrazová dokumentace k ÚSVP (stav k 12/2023, Papundekl architekti)



Obr. 1: Situační výkres, řešené území



Obr. 2: Současný neutěšený stav předprostoru kláštera



Obr. 3: Vizuální smog v hodnotném veřejném prostoru



908

Obr. 4: Fotografie místa z roku 1908



Obr. 5: Navrhovaný stav, inspirovaný historií



přechod dlažby do trávy

prorůstání dlažby travou



prolinání formátů dlažby



Obr. 6: Koncepce vizuálního spojení prostoru různým typem dlažby a prorůstající travou



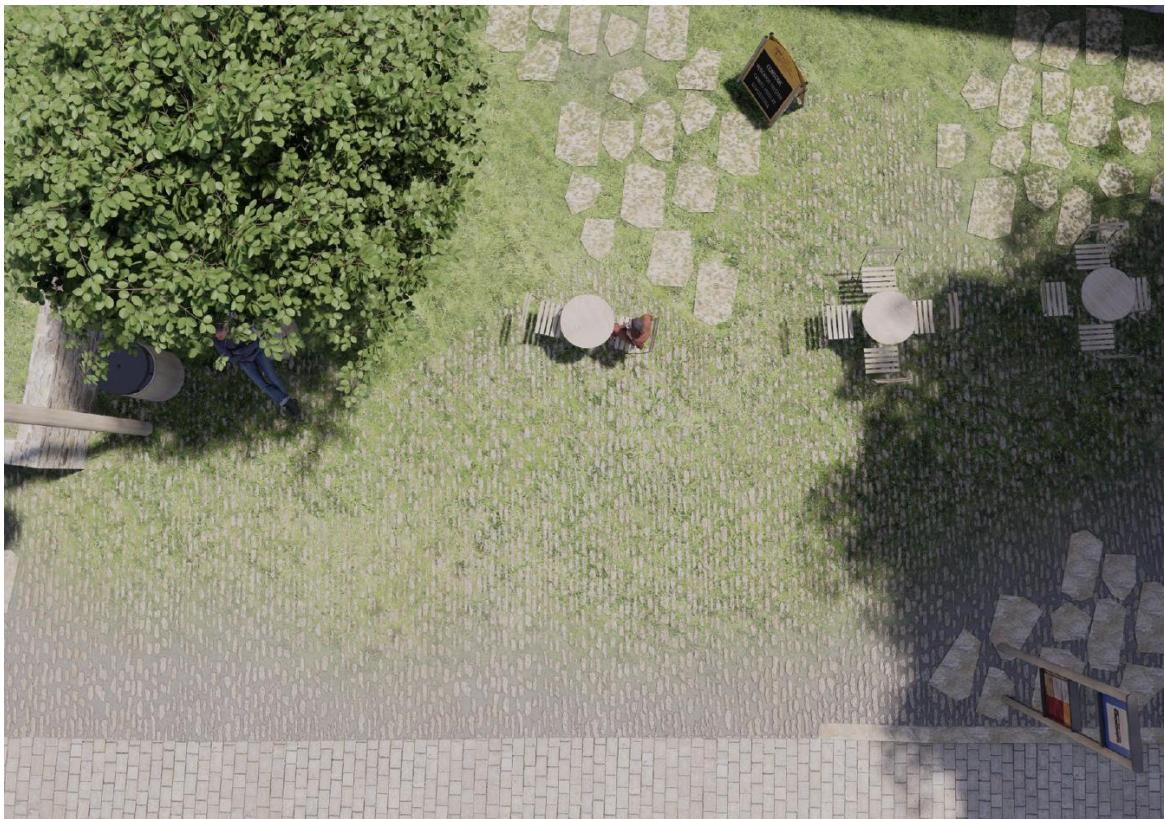
dlažba s menším formátem - místní komunikace

malý vs. velký formát dlažby dle významu



velké šplapáky - důležité plochy u vstupů apod.

Obr. 7: Práce s různým formátem dlažby podle účelu místa



Obr. 8: Řešení povrchů veřejných prostranství



Obr. 9: Návrh mobiliáře a osvětlení



Obr. 10: Celkové řešení veřejných prostranství

II/ Zápis z prvního veřejného projednání ÚSVP v rámci veřejného semináře projektu v obci Svatý Jan pod Skalou

Svatojánská kolej, 19. 9. 2023

/ Program:

- 1/ Úvod – uvítání a představení účastníků (Jiří Bouček)
- 2/ Co je to územní studie veřejných prostranství /ÚSVP/, cesta k ní a její význam v kontextu regulace stavební činnosti v CHKO (Cyril Říha)
- 3/ Představení principů architektonického návrhu ÚSVP, důležitých míst a témat k veřejné diskusi (Papundekl architekti)
- 4/ Moderovaná veřejná debata formou „brainstormingu“ – hodnoty a nedostatky řešeného území (veřejnost, zástupci dotčených orgánů /NPÚ, SCHKO, Arcibiskupství pražské, Svatojánská kolej/, obec, architekti)

/ Dílčí podněty z veřejné debaty:

1/ parkování a individuální doprava

- převládá názor, že parkování nemá být hlavním využitím prostoru před kostelem, i když někteří si tento prostor bez parkoviště neumí představit a mají obavy, že bez něj obec přestane být pro turisty atraktivní;
- je třeba počítat s nárůstem parkovacích potřeb pro nové rezidenty (nyní je stále hodně domů neobydlených);
- parkovné je pro obec významným zdrojem prostředků, proto by omezení parkování mělo být doprovázeno jinými službami pro veřejnost a především nabídkou kvalitní veřejné dopravy;
- zklidnění a regulace současného „divokého“ stavu, kdy se ve špičkách bezohledně jezdí a parkuje všude; částečně se týká nejen aut, ale i kol;
- jasnou prioritu by zde měli mít chodci;
- redukce individuálního dopravování návštěvníků obce ve prospěch jiných typů dopravy (hromadné)
- možný přesun autobusové zastávky před předzahrádku fary – důležitá bude její podoba
- návrh musí reagovat na výrazné rozdíly v intenzitě dopravy v průběhu roku, týdne i jednotlivého dne
- nutno umožnit krátkodobé parkování v době velkých společenských a kulturních akcí v klášteře nebo v kostele;
- parkovací místa řešit materiálově a koncepcně stejně jako celek prostranství (dlažba)
- u kláštera ponechat manipulační prostor pro větší vozidla, parkování vytěsnit dále od budovy rozšířením koridoru podél turistické cesty směrem na vyhlídku.
- zaměřit se na mobiliář (více laviček, nádoby na odpad)

2/ povrchy – dlažba

- koncepční řešení v jedné úrovni (vozovka – chodník – volné prostory nečleněny výškově, ale různou frakcí kamene)
- i v dřívějších dobách povrch nerozčleněný, dlažba přirozeně pestrá
- výška komunikace v současnosti výrazně zvednutá oproti původnímu stavu (patrné zejm. u hřbitova)
- použít místní materiály: vápenec
- třeba v návrhu řešit potenciální kluzkost, bezpečnost, pohyb s kočárky apod., neméně pak možnosti údržby (toto si bude hlídat především KSÚS a dopr. inspektorát)
- klíčové bude zamezení přítoku dešťové vody z turistických cest směřujících k Propadlým vodám a na Skálu (odvodnění celého prostoru před klášterem musí být vícestupňové, už od vyšších partií nad areálem), AP se zatím staví proti možnosti odklánět dešťovou vodu do prostoru klášterní zahrady, nutno prozkoumat stávající opatření a jeho slabiny
- třeba hledat vyváženosť mezi estetikou a potlačením hlučnosti (kočící hlavy vs. asfalt)
- dlažba má záměrně sloužit zpomalení dopravy, počítá se i se snížením povolené rychlosti na 30 km/h
- bude důležité zjistit, co je dnes pod asfaltovým povrchem (památkáři)

3/ most

- změnit jeho současný příliš „silničářský“ výraz
- lépe s plným zábradlím; třeba však řešit potenciální problémy při povodních
- zarovnání úrovně vozovky do výše současných chodníčků, které nikam nevedou, je s kompetentními úřady předběžně odsouhlaseno

4/ vysazování nové zeleně

- v poslední době stromů spíše ubývá
- stromy by ale neměly bránit výhledu na klášter ano výhledu do ostré zatáčky u mostu
- na zvážení mobilní prvky se zelení (odkaz na historické snímky s oleandry...)

5/ přístup ke Kačáku

- umožnit přístup k vodě nebo i do ní je obecně vítáno
- u pramene je možný přístup, ale poněkud krkolomný
- schůdky vedle mostu na pravém břehu vedou na malou náplavku vedoucí až pod most – odtud zajímavý téměř nerušený výhled na kostel se Skálou; zde možné posezení navázané na kavárnu pod lípou?
- na levém břehu u mostu – pod zatáčkou; zde by kamenné= sezení mohlo vytvářet zábranu odklánějící proud potoka od pilíře mostu (žádoucí);
- nabízí se též spojit místa na pravém břehu po obou stranách mostu a pod ním (částečně na pozemcích pana Šedivého, ten zpřístupnění zvažuje)

6/ vodní prvek

- jako herní prvek principielně vítaný, navrhovaná podoba – zmenšené koryto potoka směřující ke klášteru – problematická z hlediska přívalové vody
- ke zvážení využít jej zároveň jako pojistný odvodňovací nástroj – muselo by se ale změnit jeho nasměrování
- otázka využití vody odčerpávané ze sklepa kláštera – zde nutnost dohody s Arcibiskupstvím a kolejí, tato voda má být výhledově ve Svatojánské koleji využívána jako užitková

7/ vizuální smog

- jde o jednotnější podobu informačních tabulí, mobiliáře, osvětlení
- osvětlení plánováno „ukrýt“ do zídek, třeba ovšem řešit i potenciální světelny smog
- představa architektů: hlavním výrazovým prvkem v celém prostoru kámen, vše ostatní v méně nápadné, utilitární roli

8/ doplňkové členící prvky, mobiliář

- chybí více míst k sezení
- zajímavá práce se zídkami, dělícími části veřejného prostoru
- vozovka bude vyznačena odlišným druhem dlažby a někde i sloupky
- obecně by nové tvarosloví mělo být voleno s respektem ke kontextu dominantní barokní památky

9/ další postup

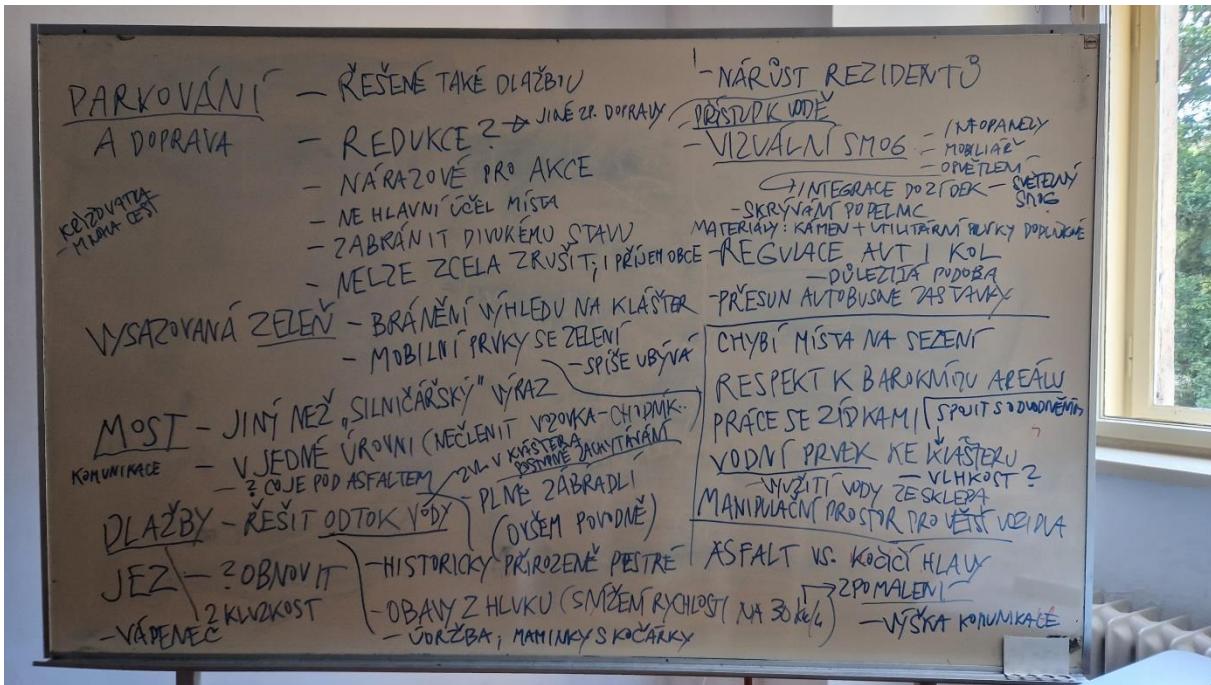
- plánuje se setkání architektů se zástupci NPÚ (předány kontakty)
- očekává se vyjádření KSÚS k návrhu dlažby ve vozovce; hledají se tuzemské (středočeské) příklady, kde se podobná praxe v centru obcí uplatnila
- přibližně za dva měsíce bude zorganizováno další veřejné projednání již s konkrétními detailnějšími návrhy a alternativami možného řešení



Obr. 1: Úvodní slovo pana starosty J. Boučka a prezentace role ÚSVP v rámci usměrňování stavební činnosti v CHKO (C. Říha)



Obr. 2: Představení hlavních principů architektonické studie (Papundekl architekti)



Obr. 3: Tabule zachycující průběh „brainstormingu“, podnětů k úpravám území ze stran veřejnosti i dotčených orgánů

III/ Zápis z druhého veřejného projednání ÚSVP

Svatojánská kolej, 28. 11. 2023

/ Úvodní slovo: Jiří Bouček (starosta)

- rekapitulace jednání s dotčenými orgány z poslední doby
- a/ s NPÚ (Národní památkový ústav): v zásadě soulad, souhlas s řešením povrchů dlažbou, ideálně celé v místním materiálu (vápenec), pro vozovku světlá žula možná („se skřípěním zubů“); dále se řešily detailly nové zeleně (druhy stromů)
- b/dnes jednání s AOPK ČR (Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, ředitel SCHKO Český kras F. Pojer): požadavek místního kamene pro dlažbu (vápenec)
- c/ obtížné jednání s KSÚS (Krajská správa a údržba silnic Středočeského kraje): zásadní problém – požadavek asfaltového povrchu vozovky, zejm. kvůli údržbě (x ostatní dotčené orgány, které preferují dlažbu: výjimečné místo si žádá netypické řešení, „povýšení prostoru“)
- před klášterem umístěny 2 vzorky dlažby (hladká pro vozovku, štětová pro ostatní veřejné prostory)

/ Představení principů návrhu a prezentace 3D modelu: Jan Bárta (Papundekl architekti)

a// shrnutí základních principů řešení

- stávající stav se vyznačuje velkou růzností povrchů > to není na škodu, přesto snaha dát jím jednotný rámec (inspirace z historie: jednotný /štěrkomlatový/ povrch s říčními valouny)
- sjednocení povrchů do jedné výšky + sjednocení materiálové
- vytvoření reprezentativní návsi: pozadí pro klášter, skálu
- různost ponechána v charakteru uložení a velikosti frakce dlažby
- kostka pro vozovku; štět, různě intenzivní prolínání s travnatými plochami (různě velké spáry) pro ostatní prostory; + vápencové placáky pro zdůraznění pobytových míst
- vedle toho návrh řeší jednotný rámec pro informační prvky, mobiliář
- mobiliář: zídky, typizované osvětlení (stožáry), sloupky, koše, info deska, značení zastávek MHD
- materiály: kámen, dřevo, kov

b// prezentace detailů návrhu: „procházka“ 3D modelem (průběžná volná diskuse s účastníky veřejného projednání nad jednotlivými prvky)

- řešení hlučnosti dlažby – jde o co nejmenší akustické rušení, tzv. tichá dlažba (reference např. Václavské náměstí – dolní část, nebo před Muzeem)
- testování hlučnosti při rychlosti 30 km/h: kočičí hlavy 89 dB vs. tichá dlažba 83,2 dB vs. asfalt 81,2 dB
- *diskuse: obavy části místních obyvatel z nárůstu hlučnosti*

- >> tichá dlažba je z hlediska hlučnosti výrazně blíže asfaltu než kočičí hlavy; zároveň se při použití dlažby počítá se záměrným zpomalením rychlosti projíždějících vozidel
- sadové úpravy: doplnění veřejného prostoru nově vysazenými stromy,
- např. stromořadí podél kláštera: zde ponechán volný prostor pro propojení zahrady a kláštera (požadavek NPÚ)
- sevřený prostor mezi klášterem a kostelem: dominantní strom + keře
- Kačák: doplnění vrbami + vápencové terasy – zpevnění břehu naproti klášteru
- *diskuse: nová zeleň v Kačáku problematická kvůli povodním, zde naopak třeba zeleň vyřezávat; stromy jako stínící a členící prvek veřejného prostoru jinak vhodné*
- dlažba v jedné výškové úrovni umožňuje různou intenzitu parkování – při větších akcích např. i na štětové dlažbě
- *diskuse: jak přepínat mezi těmito režimy intenzity parkování? nebude to znamenat, že se bude divoce parkovat vždy všude?*
- >> sází se na to, že kultivace prostoru bude inspirovat i ke kultivovanějšímu užívání; jinak obec se na parkování v jádru obce snaží dohlížet (domlouvání řidičům, rozdávání „cedulek“ na špatně parkující vozidla); část odpovědnosti je i na majitelích pozemků
- vodní prvek před klášterem oproti původní verzi velmi redukován (podržuje se ale koncept zmenšeného modelu Kačáku); zdrojem je voda odčerpávaná z kotelny kláštera (0,5 l/vt., stabilní teplota vody 12 stupňů C)
- *diskuse: nevyužít spíš přirozený spád terénu ke studánce (po protilehlé diagonále)? propojit tím „herní prvek“ s funkcí odvodu vody z prostranství (stopa dnešního odvodového kanálku)? zároveň jako možnost, jak řešit odvodnění cesty ke skále či odvodu dešťové vody ze střech...; nebude zamrzat? nebude nevhodné přivádět vodu ke klášteru? další alternativa umístění: znova zpřítomnit stopu starého náhonu
>> víceúčelové využití vodního prvku vhodné, v návrhu funguje též jako členící prvek v prostranství; o přesném umístění lze ještě uvažovat; vzhledem ke stabilní teplotě vody z kotelny by neměla zamrzat, případně lze na zimu vypnout*
- operné zídky podél Kačáku + nové řešení mostu
- pracuje se s existujícími zídkami, rozšiřuje se jejich víceúčelové použití (též k sezení), někde navýšeny
- u mostu zídky nahrazují současné zábradlí hyzdící předpolí kláštera
- *diskuse: pevná, neprostupná zeď u mostu problematická kvůli povodním; největší povodeň 2013: voda i v klášteře; menší každoročně; dříve kvůli tomu i úvahy o protipovodňové štole*
- >> u zdi mostu by měly být ponechány otvory pro průchod povodňové vody, např. vodorovná rýha; nutnost o tomto jednat se správou povodí; prvořadý ohled by měl směřovat k ochraně památkových objektů (týká se ale i nahrazení současného zábradlí jiným řešením)
- další dílčí body z diskuse:
- osvětlení kláštera >> spíše ne, jen při zvláštních příležitostech, jinak obava před světelným smogem
- zastávky MHD: přesun té před sousoším dále směrem k OÚ, mírné vyvýšení povrchu kvůli nástupu (požadavek ROPIDu, jinak s přesunem umístění souhlas)

- chybějící přístřešek: bylo by dobré zvážit někde kryté místo (před klášterem NPÚ vyloučuje); v 19. stol. bylo hodně altánků pro turisty v zahradách
- na zvážení trochu ubrat zpevněných ploch u restaurace
- otázka přesunu čističky (nyní u hotelu)
- jak řešit kritické místo pro povodně na konci obce – nejnižší místo, dříve brod
- v zatáčce před klášterem jediné místo, kde se může otočit autobus, hasičský vůz apod. >> tato možnost ponechána; otázka nutnosti dopravních sloupků v zatáčce
- cena dlažby cca. 7 tis./m²: výjimečné místo si žádá jisté velkorysosti
- samozřejmě se počítá s fázováním realizace: priorita jádro před kostelem, pak postupně k okrajům



Obr. 1: Druhé veřejné projednání ÚSVP, Svatojánská kolej – představení architektonického návrhu kanceláře Papundekl



Obr. 2: Vzorky dlažby před klášterem

Údaje o naměřených a vypočítaných hladinách akustického tlaku:			
Usek měření Apolinářská – S1, S2, Vinohrady – S3 Na Bořeňku – S4 Přírodní zóna Vltavského naměstí – dole – S5 Jižnícke – S6	Datum 25. 4. 2022 – 22:00 – 23:30	Referenční/ průměrné naměřené rychlosť v usecích [km/h]	L _{tp} pro pneumatiku P1 = CPXP ₃₀ (při 30 km/h) [dB]
S1 – Velká žulová kostka 16C – štipaná opracovaná (typický stav v Praze)		30/ 31,08	89,0 ± 1
S2 – Velká křemenecová kostka - „Revnická“	30/ 30,68	89,5 ± 1	
S3 – Drobou žulová kostka štipana 8/12 (nová i recyklovaná)	30/ 30,55	89,5 ± 1	
S4 – Asfalt hutněný – starý, vyspárovány	30/ 31,06	81,2 ± 1	
S5 – Velká žulová kostka, rezaná, tryškaná + prošlapečná hrana	30/ 30,84	83,2 ± 1	
S6 – Velká žulová kostka 16C – Pražský Normál 16/16-28 štipaná opracovaná recyklovaná kostka	26. 4. 2022 – 00:30 – 22:30	30/ 29,51	88,7 ± 1

Obr. 3: Srovnání hlučnosti různých povrchů (kočičí hlavy, asfalt, „tichá dlažba“ /červeně/)